

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Sectio III. De Impedimento erroris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

SECTIO III.

D E

IMPEDIMENTO ERRORIS.

I. *Enumerantur impedimenta dirimentia, ex Scoto.*

Impedimenta dirimentia Matrimonium, ut dixi in principio Disputationis, his verbis communiter exprimentur: *r. Error, conditio, votum &c. Sed inquit Doctor Subtil. 4. dist. 42. q. un. n.*

11. in istis verbis continentur impedimenta absque omni ordine naturali. Possunt igitur ordine debito & magis in particulari istis verbis explicari:

Vis, fraus personæ, servi, dationis, & amens, Addita conditio tria conjugij bona tollens. Frigidus, arcta, puer, truncatus, præstigiatus, Alterius conjux, obstant mutæ dationi. Ordo sacer, votum, duo cultus, sponso mœchi. Carnalis, legis, cognatio spiritualis. Hæc vi præcepti, sit huic affinis honestas.

2. *Aliqua dirimunt jure natura.*

Hi quatuor primi versus continent impedimenta, quæ repugnant natura contractus Matrimonij. Primus quinque in speciali, secundus tria, tertius quinque, quartus unum, & sic sunt quatuordecim impedimenta. Post quæ subditur in fine quarti versus: Obstant mutæ dationi. Intellige quæ est in contractu Matrimonij; obstant scilicet hæc omnia prædicta.

Alia jure Ecclesiastico.

Tres alij versus continent impedimenta ex statuto Ecclesiæ. Primus quatuor, secundus tria, tertius duo, & sic sunt novem, & hoc est quod dicitur in principio tertij versus. Hæc vi præcepti, scilicet Ecclesiæ impediunt Matrimonium, & sic in speciali sunt 23. impedimenta simpliciter.

3. *Alia impedimenta 23. quibus addo duo ex Tria.*

illi autem versus omnes (puta: Error, conditio &c.) non continent nisi duodecim: sed sub errore debet intelligi quadruplex impedimentum in speciali (puta, fraus personæ, servi, dationis, & amens) & sub conditione triplex impedimentum de conditionibus appositis contra tria bona Matrimonij. Unde qui refert, Error, ad errorem personæ, & Conditio, ad errorem conditionis, satis ostendit se ignorantem in jure Canonico. Votum sicut stat, cognatio intelligitur pro carnali, spirituali & legali, crimen pro adulterio cum fidei datione &c.

Et illud posset quandoque distingui, secundum quod dictum est distinctione 35. quod istorum trium aliquando conjunguntur duo, & aliquando unum illorum impedit. Sed istud impedimentum non est distinctum in istis verbis distinctius exprimentibus cetera impedimenta specialia. Secundum alios versus non distinguntur, nisi illud ultimum de impotentia, quod continet quinque impedimenta specialia secundum alios versus. Hactenus Scotus.

Sed parum curandum, quibus verbis aut nominibus impedimenta hæc exprimentur,

dummodò naturam eorum perspectam habeamus. Verùm hoc opus, hic labor est, non unius diei, quia multa restant dicenda, quæ subinde molestissimam habent quæstionem. Initium autem sumimus ab impedimento erroris, quod immediate & directè respicit ipsum contractum conjugalem, tollitque debitum consensum.

4. Sed quis error? Interrogat quispiam. Nam quadruplex est, personæ utique, conditionis, servilis, sive servitutis, qualitatis & fortunæ juxta communem DD. sententiam: & secundum Scotum jam allegatum, addi deberet error dationis, id est, consensus alterius partis, & error amentia.

Respondeo: error personæ, servitutis, dationis & amentia. De errore personæ, dationis, & amentia, in superiori Disputatione satis superque egimus; uti & de errore qualitatis & fortunæ. Videatur Sect. 7.

Hic restat agendum de errore servitutis, qui & ipse est impedimentum dirimens, ut statim videbimus. Prius tamen quæro; an servus non solum validè, sed & licitè possit contrahere Matrimonium, etiam Domino contradicente. Resolutio hujus quæstionis erit.

CONCLUSIO I.

Servus validè & licitè contrahit Matrimonium sine consensu Domini; debita tamen & consueta servitia non minus debent ei exhiberi, etiam cum aliquo impedimento usus Matrimonij.

Servi sunt in triplici differentia. Quidam sunt verè servi, qui ita sunt Domini, ut eos vendere possit, & propriè vocantur mancipia. Alij sunt Originarij sive ascriptitij, nimirum qui glebæ seu prædio colendo sunt perpetuè addicti, inde nunquam recessuri, Dominique prædiorum annuos redditus omnes, præter sumptus & victum reddituri, suntque verè liberi, ut colligitur ex cap. 2. de Judæis, dicente:

Nulli Iudæo liceat Christianum mancipium in suo domino retinere, sed si qui apud eos inveniuntur, libertas eis servetur. Hi verò, qui in possessionibus eorum sunt, licet legum distractione sint liberi: tamen quia colendis terris eorum diutius adhaeserunt, utpote conditione loci debentes (id est, obligati & attri-

astrikti ad colenda rura) ad colenda rura remanent, consuetas pensiones predictis viris prabentes. Ubi Gloss. verb. *Sint liberi*, inquit: Nota originarios sive ascriptitios liberos esse, Cod. de Agriculis & Cens. l. Diffinimus, lib. 11.

Tertij generis servi sunt, qui pro tempore locant operas suas, & communiter appellantur conductitij. Porro hos posse valide & licite contrahere Matrimonium sine consensu Dominorum, nemo dubitat. Ut etiam omnes fatentur, idem posse facere originarios seu ascriptitios.

6. De quibus ergo dubitatur? De servis primi generis, sive de mancipiis, de quibus scriptum habemus in Concilio Calibonensi 2. c. 30. (& refertur 29. q. 2. cap. fin.) *Dicitur est nobis, quod quidam legitima servorum conjugia potestativa quadam presumptione dirimant, non attendentes illud Evangelicum: Quod Deus conjunxit, homo non separet. Unde nobis visum est, ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos Dominos habeant; sed in uno conjugio permanentes, Dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio (id est, secundum Gloss. ibi: Legitima, id est, communis consensus) fuit, & per voluntatem Dominorum. Ergo à contrario sensu, si non fuit conjunctio per voluntatem Dominorum facta, poterit conjugium dirimi.*

7. *An etiam sine consensu? Prima ratio dubitandi eliditur.* Atque hæc est prima ratio dubitandi de veritate nostræ Conclusionis, sed parvi momenti, si cum Gloss. ibi verbo: *Voluntatem*, dixeris, suppleendum esse: *Maximè*, ut sensus sit: nunquam ea Matrimonia dissolvenda esse; præsertim autem, quando Domini consenserunt: *Quia* (ut ait Gloss.) *etiam iis invitis potest contrahi Matrimonium.* Omitto; quod argumentum à contrario sensu in multis casibus fallit.

Altera ratio dubitandi sumitur ex D. Basilio can. 40. ibi: *Qua præter Domini sententiam se viro tradidit fornicata est. Quæ autem postea libera Matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc verò Matrimonium.* Eorum enim, qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent. Quæ postrema verba satis significant, D. Basilium fuisse in ea sententia.

Est, quid tum? Nam hæc res non ita clarè erat eo tempore decisa, prout hodie decisa est, infra ostendemus.

8. Tertia ratio dubitandi, sunt verba, D. Clem. lib. 8. Constit. Apost. c. 34. in fine. *Fidelis vir aut femina servi copulati, vel separentur, aut ejiciantur.* Vel ut habet alia editio cap. 40. *Fidelis servus et ancilla conjuncti separentur vel rejiciantur.*

9. *Expenditur.* Planè separentur, non quoad vinculum, sed cohabitationem, aut ejiciantur ab Ecclesia. Tunc enim id expediebat ad vitandum scandalum neophytorum in fide.

Rogas, quod scandalum? Contemptus Evangelij, quasi doceret, servos posse fraudare Dominos suos, eosque incommodo afficere, subtrahendo suum ministerium ob convictum conjugalem. Sicut autem hoc scandalum hodie cessavit, ita etiam abolita fuit illa constitutio.

9. *Quæris, ubi abolita? Iam edissero. Cap. de*

Conjug. serv. Adrianus Papa Sancteburg. Archiepiscopo quærenti, utrum servus contradicente Domino possit contrahere Matrimonium? Respondet: *Sanè juxta verbum Apostoli (ad Galat. 3.) sicut in Christo Iesu, neque liber, neque servus, est à Sacramentis Ecclesia removendus; ita nec inter servos Matrimonia debent ullatenus prohiberi: & si contradicentibus Dominis, & invitis contracta fuerint, nullà ratione sunt propter hoc dissolvenda. Debita tamen & consuetia servitia non minus debent propriis Dominis exhiberi.*

Quis adhuc ausit dubitare de veritate nostræ Conclusionis? Si namque inter servos nullatenus debeant prohiberi Matrimonia, liquet profectò, non solum ea esse valida, sed etiam licita: siquidem ut forent illicita, deberent esse prohibita; cum ergo non debeant prohiberi, nemo sanæ mentis dicere potest, quod sint illicita, quidquid Dominus prohibeat, vel non prohibeat; cum potestas prohibendi dicto jure ab eo censetur ablata, si fortè eam antehac habuisset.

Interrogat aliquis: nunquid justè ablata? *Quæro & ego: nunquid servitus justa? Consulte Doct. Subtilem 4. dist. 36. q. 1. n. 2. ubi quærit; unde inducta sit servitus, & si justè inducta? Respondet autem: De lege natura omnes nascuntur liberi, tamen servitus, vel magis propriè subjectio filialis ad patrem, est de lege natura, putà obedientia filialis, pertinens ad disciplinam; quia secundum Philosophum 8. Et hic. Filii habent à patre esse & disciplinam. Ista autem servitus, de qua loquimur, secundum quam Dominus potest vendere servum sunt eadem, de qua loquitur Philosophus primo Politicorum, quod servus non potest exercere actus virtutis, pro eo quod oportet eum, ad præceptum Domini, exercere actus serviles, ista non est inducta, nisi aliquà lege positivà. Hæc ille.*

Et continuò interrogat: Sed an justa? Respondet: *Quomodo inceperunt primo Dominia esse justa, ita dico, quod ista vilis servitus non potest esse justè inducta, nisi dupliciter. Vno modo, quia aliquis voluntariè se subjecit tali servituti, licet talis subjectio esset fatua, immo fortè contra legem natura, quod homo libertatem à se abdicet: postquam tamen facta est, necesse est servare; quia hoc est justum. Alio modo, si aliquis justè dominans communitati, videns aliquos ita vitiosos, quod libertas eorum nocet eis & Reip., posset justè punire eos panà servitutis; sicut & justè posset eos occidere in certis casibus, propter bonum Reip. Hactenus Scotus.*

Si dicas: quod est tertia causà servitutis, utpote si captus in bello servetur, & sic servatus à morte fiat servus deputatus ad serviendum.

Respondet Doct. ibidem n. 3. *Non apparet manifestè justitia hic: quia fortè, etsi captor potuerit occidere captivum, si habuit bellum justum defendendo se, non autem invadendo, & hoc stante pertinacià ipsius contra bellantem: tamen ex quo desinit esse pertinax, quia est in voluntate ipsius jam captus, inhumanum videtur infligere sibi panam contra legem natura. Non enim est hic ratio, quia in hoc casu non remaneret iste rebellis, nec abuteretur suà libertate; sed fortè fieret obediens, & libertate sibi donatà bonè utretur. Dubitat ergo Scotus de justitia servi-*

Probatur servos sine consensu dominorum posse contrahere, ex c. 1. de Conjug. servorum.

10. An servitus sit justa, ex Scoto.

11. Duo modi quibus servitus justè inducta est, ex eod.

12. De tertio modo dubitat Scotus.

servitutis capti in bello; quia videtur sapere crudelitatem, quando jam hostis subest & obedit; & sufficere videtur, quod subit more subditi politicè, non instar mancipij despoticè.

13. *Objectio ex Aristotele.*
Si rursum objicias: Secundum Philosophum 1. Politicorum: Pollens mente debet præsidere, pollens viribus debet servire: aliqui sunt naturaliter pollentes mente, ergo naturaliter ad Dominium apti; aliqui minus prudentes mente, & magis robusti corpore: ergo naturaliter debent esse servi: ergo servitus non est contra legem naturæ.

Respons. Scoti.
Respondet ibid. Doctor: Hoc non est intelligendum de ista servitute extrema, de qua loquimur; sed tantum de servitute politica, quæ inferior disponitur à Superiore: non tamen sicut inanimatum, sed sicut minus viciens mente, ordinatur per illum, qui magis pollet mente.

Et verò non vult Scotus, servitutem esse contra præceptum naturæ; quia sup. dist. 26. n. 10. ait: Potest quis se vendere in servum (exemplo Paulini) licet de hoc non inveniatur specialis approbatio Divina in Scriptura. Bene dicit: Specialis; quia generalis satis colligitur ex cap. 21. Exod. & 15. Deuter.

14. *Quomodo servitus sit contra legem naturæ.*
Quando ergo dicit Scotus, servitutem fortè esse contra legem naturæ, tantum vult esse dissonam ei, quatenus natura inclinatur ad libertatem, & quatenus de ea jus naturæ nihil statuit; arg. l. 4. ff. de Statu hominum, ubi sic ait Florentinus: Libertas est naturalis facultas ejus, quod quique facere libet, nisi si quid vi, aut jure prohibetur. Servitus est constitutio juris gentium, quæ quis Domino alieno contra naturam subicitur. Servi ex eo appellati sunt, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare, nec occidere solent. Mancipia verò dicta, quod ab hostibus manu capiuntur.

Ubi Jurisconsultus agnoscit tertiam causam servitutis, de qua sup. Scotus dubitat, an sit justa. Sed notandum, quod Doctor non loquitur de omnibus in bello captis; sed de iis tantum, qui fierent fortè obediens, & libertate sibi donata bene uterentur. Et quia hi rari sunt, ideo Jurisconsultus ad eos non respexit; sed ad id, quod frequentius natum est contingere.

15. *Servitus est juris gentium.*
Ut sit de hac tertia causa, constat ex d. lege, servitutem esse juris gentium contra naturam, quæ inclinatur ad libertatem. Hoc autem supposito, probandum manet, Domino justè fuisse ablatam potestatem prohibendi servo Matrimonium, si fortè ante hac eam habuisset.

16. *Objectio.*
Probatur verò ex d. cap. 1. de Conjug. servor. quia nemo removendus est à Sacramentis Ecclesiæ: iuxta verbum Apostoli (inquit Pontifex) sicut in Christo Iesu, neque liber, neque servus est à Sacramentis Ecclesiæ removendus; ita nec inter servos Matrimonia debent ullatenus prohiberi: quia scilicet & ipsa Sacramenta sunt.

17. *Solutio ex Gloss.*
Sed hæc probatio videtur satis inefficax; quia in primis, Ordo etiam est Sacramentum, & tamen nullus servus præter voluntatem Domini debet ordinari, ut patet per totum tit. de Servis non ordinandis.

Hanc objectionem solvere conatur Gloss. d. c. 1. verb. A Sacramentis, dicens: Quæ suscipiuntur causâ conferuntur, ut Baptismus, Confirmatio, Sacramentum Eucharistia, Viaticum, Penitentia: ab istis Sacramentis nullus fidelis debet excludi: immò tenetur ea recipere, inf. de Pœnit. & remiss. Omnis utriusque. Sic à Matrimonio nullus debet excludi: quia editum de Matrimonio prohibitorium est, sup. de Sponsal. Cùm apud. Secus de alijs Sacramentis, ut Ordo, qui ratione aliorum datur; quoniam nullus servus debet ordinari, præter Domini voluntatem, sup. de Serv. non ord. Confu- luit, & per totum tit.

Sed contra, inquis; hoc est quod quaeritur, cur Dominus magis possit prohibere Sacramentum, quod ratione aliorum datur, quàm Sacramentum, quod suscipiuntur causâ conferuntur. Cur ergo Dominus non possit Matrimonium prohibere suo servo, sicut potest prohibere Sacramentum Ordinis, & sicut potest prohibere ingressum Religionis?

18. *Item ex A. verfa.*
Respondet Sanchez lib. 7. disp. 21. n. 10. Cur dominus circa finem: longè disparem esse rationem. Quia per Ordines & Religionem totum tempus traditur Deo, ut bene ait D. Tho. 4. dist. 36. q. un. a. 2. ad 5. At secus per Matrimonium. Præterea: obligatur homo per Religionis professionem, & Ordinem, ad opera naturalibus superaddita, & in quibus Dominus habet potestatem, quæ caret in naturalibus, ad quæ se obligat per Matrimonium. Hæc ille.

19. *Respons. Scoti.*
Aversa verò q. 3. sect. 7. §. Ad ea verò, sic respondet: Non obstat exemplum Ordinationis & Religionis; quia hæc sunt instituta supernaturalia, & per se non necessaria, & prorsus adversantia juri Dominorum in servos; quæ merito poterant servi ab iis arceri: at conjugium est opus naturale, institutum ad propagationem naturæ & remedium concupiscentiæ, nec adversum juri Dominorum. Sed servus ipse adhuc retinet potestatem & dominium naturale sui corporis, ut possit quoad hoc se tradere alteri per conjugium. Dominus verò habet potestatem & dominium civile quoad alia obsequia exigenda, cui conjugium non repugnat. Hæc ille.

20. *Respons. Scoti.*
Et Scotus sup. n. 9. ad hoc argumentum respondet: Proficiens in Religione totaliter se submittit obedientiæ Prælati illius Religionis: & in hoc ex toto subtrahit se à consuetis servitiis Domini sui: non sic contrahens Matrimonium; sed solum in aliquibus actibus, qui possunt stare cum hoc, quod reddat servitia consuetata.

21. *Respons. Scoti.*
Sed nunquid hæc convincunt intentum? Dicitur ratio Auscultate Scotum sup. n. 5. Dicunt Aliqui: quod servus potest contrahere Matrimonium invito Domino. Primo; quia Matrimonium est de lege naturæ: servitus autem non est de lege naturæ; sed magis contra: quod autem est de lege naturæ, non tollitur per aliud, quod est tantum de lege positiva.

22. *Respons. Scoti.*
Alia ratio ponitur; quia servus non est ita sui Domini, quin sit sui juris, quantum ad actus naturales, pertinentes ad conservationem individui; patet, quia potest uti necessariis ad vitam: ergo à simili, quantum ad actus pertinentes ad conservationem speciei. Consequenter probatur; quia conserva-

23. *Respons. Scoti.*
tio

24. *Respons. Scoti.*
25. *Respons. Scoti.*
26. *Respons. Scoti.*
27. *Respons. Scoti.*
28. *Respons. Scoti.*
29. *Respons. Scoti.*
30. *Respons. Scoti.*
31. *Respons. Scoti.*
32. *Respons. Scoti.*
33. *Respons. Scoti.*
34. *Respons. Scoti.*
35. *Respons. Scoti.*
36. *Respons. Scoti.*
37. *Respons. Scoti.*
38. *Respons. Scoti.*
39. *Respons. Scoti.*
40. *Respons. Scoti.*
41. *Respons. Scoti.*
42. *Respons. Scoti.*
43. *Respons. Scoti.*
44. *Respons. Scoti.*
45. *Respons. Scoti.*
46. *Respons. Scoti.*
47. *Respons. Scoti.*
48. *Respons. Scoti.*
49. *Respons. Scoti.*
50. *Respons. Scoti.*

rio speciei, cum sit majus bonum naturale, quam conservatio individui, magis est de lege natura.

20. Existimat eas non esse efficaces. Solvit primam.

Ecce duæ rationis Conclusionis nostræ, de sumptæ ex D. Tho. 4. dist. 36. q. un. art. 2. in corp. quibus utitur Sanchez sup. n. 3. sed eas non concludere existimat Doct. Subtilis sup. dicens: Rationes istæ possent solvi. Prima; quia obligatio, qua non est de lege natura, bene potest impedire aliquam libertatem, qua competit alicui ex lege natura. Exemplum: nam ex lege natura nihil tibi debeo, tamen si voveo tibi obedientiam, teneor tibi obedire. Matrimonium etiam non est de lege natura, nisi secundario (id est, permissivè, nisi urgeat præceptum Matrimonij ineundi) & aequè videtur de lege natura reddere unicuique quod suum est, imò primario (id est, præceptivè) Igitur ex quo per obligationem servus fecit se Domini, tenetur ei reddere suum, & abstinere ab illo, quod impedit talem redditionem; licet illud aliud impediens, competere sibi non obligato secundario secundum legem naturæ.

21. Solutio secundæ.

Secunda ratio (prosequitur Doct. n. 6.) non concludit: quia certum est, quod non omnis, qui tenetur conservare individuum, tenetur multiplicare speciem. Si dicas: quod saltem ita licet sibi, quod illud licere non potest sibi tolli per hominem; verum est in casu necessitatis, in quo conservatio speciei dependeret ab actu ejus: sed quia multi non servi intendunt generationi, etiam in lege Christiana, idè non est necessarius ad conservationem speciei actus istius, pertinens ad hoc, & idè per aliquam obligationem potest hoc sibi præcludi.

Et confirmatur: quia antè Matrimonium tenetur Domino ad certos actus, puta ad A, B, C, si contrahat Matrimonium, obligatio illa erit ad aliquid incompossibile ipsi B. vel C. Igitur illa obligatio sequens non potest justè fieri, quia in illa tollitur alienum, quod non potest reddi post istam obligationem factam. Hucusque Scotus.

22. Conatur Sanchez satisfacere Scoto.

Respondet Sanchez sup. diversam esse rationem: Nam; inquit, libertas homini concessa est, propter particulare ipsius personæ bonum; ac proinde, sicut propria sponte potuit se illà privare ipsemet homo, ita ex justa causa potuit jus gentium idem efficere. At Matrimonium concessum est ob bonum publicum, in remedium concupiscentiæ, ut vitarentur fornicationes, & alia carnis flagitia: item ob bonum naturæ, ad ejus propagationem. Quare nulli juri positivo id datum est, ut possit omninò Matrimonium alicui interdicerè, nisi ipsemet perfectioris status avidus, continentia voto se Deo astringat. Quamobrem simile allatum à D. Tho. & communi, licet non teneat in omnibus; at tenet in hoc, ut sicut homo non subditur Domino quoad actus ad individui conservationem requiritos, ita nec quoad actus ad conservationem speciei necessarios, utrique enim actus inter naturales computantur.

Confirmatur doctrina Sanchez.

Et confirmatur; quia servus non subditur Domino, nisi quoad civilia obsequia. Matrimonium autem ad naturæ officium spectat. Secundò; quia jus hominis ad Matrimonij contractum, est potius jus ipsius naturæ humanæ ad

suam propagationem & conservationem, quam jus privatum cujuslibet individui. At servus amittit quidem jura privata, quæ per servitutem ad Dominum transferuntur; non tamen jus ipsius naturæ. Ita Sanchez.

Ego autem quæro: si quis per votum potest renuntiare juri Matrimonij: itemque per legem humanam pro perpetuo reddi inhabilis ad Matrimonium, non solum licitè, sed etiam validè contrahendum; quid ni per servitutem, jure gentium introductam, cui voluntariè se subjicit, vel seipsum vendendo in servum, vel committendo delictum, quod talem pœnam meretur; quid ni, inquam, per eam possit fieri inhabilis ad licitè contrahendum Matrimonium sine consensu Domini?

Non video, quid efficaciter obstat, nisi voluntas Ecclesiæ, ita recipientis servitutem, jure humano inductam, ut non velit præjudicari Matrimonio, quin validè & licitè possit initi: præsertim, quia à Deo in remedium concupiscentiæ permissum est, & quamvis alia remedia non desint, haud equidem omnibus semper est integrum ea adhibere.

Hinc Pontius lib. 7. cap. 42. n. 3. Quamvis (inquit) potuisset Romana Sedes servum inhabilem efficere, ad Matrimonium ineundum invito Domino; sicut & potest quemvis in singulari inhabilem reddere justa de causa, & sicut eundem servum inhabilem reddidit ad Professionem, & forsàn aliquando apud nunnulas Provincias irritarunt Episcopi servorum conjugia contra Dominorum voluntatem: meritò tamen diversam in his statibus dispositionem edidit. Tum; quia Matrimonium est propriæ infirmitatis levamen, cujus nullus actus extrà Matrimonium licet: at Religionis status observantia aliis etiam mediis suppleri potest. Tum etiam; quia conjugatus ex natura Matrimonij non ita impeditus est, quò minus suas operas impendere Domino possit, sicut Religiosus, cujus exercitia minus expeditum relinquunt, ad obsequium Domino præstandum. Inhonestus etiam & indecens famulatus Religiosi in obsequium Domini. Hæc ille.

Ergò ex voluntate Ecclesiæ provenit, ut hodie servus validè & licitè possit contrahere Matrimonium, Domino etiam invito seu contradicente. Nec finè justa causa id voluit Ecclesiæ, ut patet ex dictis, & adhuc patebit ex dicendis.

23. Indicium Auctoris.

24. Ex voluntate Ecclesiæ oritur hic disparitas inter Ord. Profess. & Matr. ex Pomio.

25. Dominus concedens servo Matr. quomodo sibi præjudicet, ex Scoto.

Scotus sup. n. 7. scribit in hæc verba: Dico ergò quantum ad istum articulum, quòd servus de voluntate Domini potest contrahere Matrimonium, & si onus Matrimonij sit in aliquo repugnans servitiis consuetis, Dominus concedens illi contrahere, rebi præjudicet sibi implicite illa servitia consueti: & si Dominus postea revocaret illam concessionem, utpote ipsum totaliter impediendo à copula carnali, vel mittendo eum in partes longinquas, vel detinendo eum in laboribus, ita quòd non posset aliquando visitare uxorem, peccaret mortaliter, & in manifestis esset per Ecclesiam corrigendus.

Ex quo patet qualiter Dominus per istam concessionem sibi ipsi præjudicet, & damnatum aliquòd

aliquod inferat. Unde ad eam Dominus non obligatur.

26.
Quomodo
servus possit
contrahere
domino invito,
ex
Scoto.

Rogas quid Scotus sentiat de Matrimonio, quod contraheretur à servo, Domino invito? Potest (inquit sup.) etiam contrahere Domino invito, pro quanto habet aliquid juris in corpore suo; non enim privavit se quacumque libertate ad quoscumque actus: & pro quanto corpus ejus est suum, potest commutare cum alio: quia si alius sive servus, sive liber, velit esse contentus illa modica potestate, sive ad modicum usum, quem scit cum posse dare, bene potest sibi ipsi præjudicare, & tenet commutatio.

Ex hoc sequitur, quod servus potest contrahere cum libera, dum tamen ipsa sciat conditionem ejus, & consentiat in eum, non obstante tali conditione: quia tunc commutat potestatem sui corporis pro illo modico, quod habet servus potestatis in suo corpore. Et potest contrahere cum ancilla, & tunc videtur uterque concedere id quod potest; & sicut contrahunt, ita tenentur postea secundum justitiam reddere debitum, pro quanto scilicet illi actus non impediunt a servitiis consuetis. Hucusque Doct. Subt.

27.
Non repugnat
hic
Doct. communi
sententia.

Cum autem non distinguat inter contractum licitum & validum; sed simpliciter asserat, servum posset contrahere invito Domino; liquet manifestè, eum non repugnare communi sententiæ, sed potius illi subscribere, quamvis doceat rationes D. Tho. non concludere, ut supra vidimus.

Ejus ratio.

Porrò ratio Scoti videtur esse; quod servitus ex se non repugnet vinculo Matrimoniali: tamen enim servus non habeat perfectum jus corporis sui, equidem non privavit se quacumque libertate ad quoscumque actus; præcipuè autem ad illos, qui sunt necessarij ad conservationem individui & speciei; & magis quidem individui, quoniam conservatio individui in præcepto est, & omninò necessaria ad operas Domino præstandas, minus verò speciei, quoniam propagatio speciei libera est hic & nunc, & potest impedire operas servi.

28.
Matr. non
repugnat
omninò
operibus
servilibus.

Interim, quia non omninò eas impedit, sed pro modico tantum tempore, non censetur se voluisse privare libertate ad eos actus, qui sunt necessarij ad dictam propagationem. Sed neq; Ecclesia (quæ sola hodie reddit aliquem inhabilem, & privat libertate ad validè contrahendum Matrimonium) ut patet ex d. cap. 1. de Conjug. servor. ubi statuit, juxta superius dicta, inter Servos Matrimonia nullatenus esse prohibenda.

29.
Graviter
peccat
dominus,
qui dicit
rectè
impedi
dit servum
à Matr.

Ex quo deducitur; graviter peccare Dominum, qui servum suum directè impedit à contrahendo Matrimonio; & jure optimo Ecclesiam hujusmodi servum defendere; cum enim in hoc sit sui juris, nec Domino subdatur, injustè Dominus interdicit ei, suo jure uti. Et aliundè gravitas rei facit & apertè docet, non posse esse culpam solum venialem. Ita tenet Sanchez. sup. n. 5.

Quare, inquit, nec poterit Dominus minitari servo aliquod supplicium seu damnum inferendum, si Matrimonium ineat, cum ob id punire eum nequeat; quia usus est suo jure ac in nihi-

lo deliquit. Potest tamen subtractionem beneficij, quod in ipsum suâ sponte confert Dominus, minari; ut deinceps fore, ut non ita splendide ipsum induat, ac delicatè tractet, ac in vilioribus occupet. Quia cum hæc beneficia suâ sponte conferat, potest pro libito auferre, unde non poterit servus meritò conqueri.

Potest subtrahere beneficia gratuita.

Sicut nec pater potest Matrimonij contractum filio impedire, mala minando; potest tamen, quæ jure permiffa sibi sunt, minari: ut exheredationem, casu quo jus sibi permittat: subtractionem tertiar partis & quintæ bonorum, ut leges Hispaniæ permittunt, & in ea parte substantiæ paternæ cæteros fratres præferendos esse. Et hoc quando nondum sponsalia iniit. Ita Sanchez.

Sed nunquid tenetur Dominus consentire? Patet, quòd non; quia consentiendo, sibi ipsi præjudicaret, ut liquet ex dictis, & adhuc constabit ex dicendis.

30.
An dominus
debeat
consentire
Matr. ser-
vi.

Interrogas rursum, an fas sit Domino servum aliò vendendum mittere, quo se incolumem servet? Respondet Sanchez sup. n. 9. Si jam Matrimonium coeptum sit, quia servus fidem suam allegaverat alicui, de Matrimonio cum ea contrahendo, nefas erit Domino eo medio uti. Quia per illa sponsalia, quæ quoddam Matrimonij initium sunt, jam est coeptum, & velut in fieri Matrimonium. Deinde; quòd servus invito Domino poterit fidem suam astringere; ac proinde legitimum jus comparavit femina, ut servus promissis stet, etiam renitente Domino. Nequit ergò Dominus jus hoc alteri acquisitum, & à sua voluntate independens, impedire.

An possit alio mittere, ut impediatur, ex Sanchez.

Si autem sponsalia inita nondum sint, poterit utique Dominus sic venundare. Quia usque tunc nulli tertio jus est acquisitum, ac proinde non est jus suum vendendi servum Domino interdendum. Deinde: quòd id non sit directè impedire Matrimonium; sed uti jure suo vendendi servum, quò Dominus suæ incolumitati consulat.

31.
Potest, si sponsalia nondum inita sint.

Item: quia utens jure suo, non potest dici fraudem committere. Item: quia quamvis pater nequeat filij Matrimonium impedire minis & terroribus gravibus; at potest, quando id cum dedecet Matrimonium, bono modo jure suo utens, illi obstarè (v. g. mittendo alicubi ad negotia sua tractanda, ubi cessabit occasio Matrimonij.) Cur ergò non poterit Dominus, ut se indemnem servet, bono modo impedire, servum distrahendo? Hæc Sanchez.

Si objicias: Judex Ecclesiasticus, à mancipio aditus, coget statim Dominum, ne aliò amandet, dum de Matrimonio tractatur, donec causa hæc absolvatur. Respondet Sanchez: Id præceptum Judicis est propter præsumptionem violentiæ à Domino illatæ, ne servi contrahant.

32.
Objectio solvitur, ex Sanchez.

Quòd si dicas; posse, Matrimonio jam inito, servum in partibus remotis venundari; cur igitur id post sola sponsalia minimè licebit? Respondet (inquit idem Auctor) suppositum à me non admitti, quamvis à multis concedatur. At estò id esset verum, adhuc diversa est ratio: quia

Instituta diluuntur, ex eod.

Matr.

Matrimonio jam inito, illud non impeditur eâ venditione: quod si impediatur usus, sentiunt Auctores, admittentes eam licere, jus Domini ad vendendum antiquius esse jure usûs Matrimonij, non tamen ipsius contractûs; atque adeo illi prævalere. At verò quando sola sponsalia sunt inita, impeditur jus antiquius & potentius ad Matrimonium ineundum invito Domino. Hæc ille.

Quæris, quid ego sententiam de hac re? Patebit ex dicendis circa secundam partem Conclusionis, quæ exprimitur in d. cap. 1. de Conjug. Servorum, exceptâ illâ particulâ: *Etiâ cum aliquo impedimento usûs Matrimonij*, de qua hic restat disputandum.

33. *Etiâ obsequia servi non consueta debentur Domino.* Hostiensis. Sanchez. Tantum præmitto ex Sanchio sup. n. 11. quod Hostiensis d. cap. n. 9. super verbo: *Consuetâ*, & alij Jurisconsulti, explicent, *Maximè consueta*. Quia, inquit Sanchez, etiam non consueta obsequia servi debentur Domino. Quippè quidquid servi est, Domini est, §. 3. Instit. Per quas personas &c. Item vobis acquiritur, quod servi vestri ex traditione nanciscuntur, sive quid stipulentur, sive ex donatione, vel ex legato, vel ex qualibet alia causa acquirant. Hoc enim vobis ignorantibus & invitis obvenit. Ipse enim servus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. Vel secundò; quia si alicubi viguisset consuetudo, ut servi conjugati ad certa quædam obsequia astringerentur, Ecclesia eam tueri deberet.

34. *Non potest Dominus qualibet obsequia servi postulare, ex Instit. De his qui sui &c.* Sed responderi posset ad ultimum: tunc ea obsequia esse consueta. Ad primum dic; in illo §. nulla fit mentio obsequiorum; sed tantum statuitur, ut ea, quæ servus acquirit, Domino acquirat. Quod tamen etiam intelligendum venit de iis, quæ servus ordinario modo acquirit. Hoc certum est; non posse dominum pro suo libito quælibet obsequia servi postulare; sed ea tantum, quæ recta ratio dicat, servum pro sua conditione & viribus commode præstare posse; arg. §. 1. & 2. Instit. De His qui sui &c. In potestate itaque Dominorum sunt servi, quæ quidem potestas juris Gentium est. Nam apud omnes peraquè Gentes animadvertere possumus, Dominis in servos vitæ necisque potestatem fuisse, & quodcumque per servum acquiritur, Domino acquiri. Sed hoc tempore nullis hominibus, qui sub imperio nostro sunt, licet sine causa, legibus cognita, in servos suos supra modum sævire. Nam ex constitutione D. Antonini, qui sine causa servum suum occiderit, non minùs puniri jubetur, quam si alienum servum occiderit. Sed & major asperitas Dominorum, ejusdem Principis constitutione coercetur. &c.

35. *Servus potius copulam debet uxori, quam Domino in consueta obsequia.* Scitè ergò dixit Pontifex c. 1. de Conjug. Servor. Debita tamen & consueta servitia non minùs (scilicet quàm antea) debent propriis Dominis exhiberi. Nec satis video, quare supplendum sit: *Maximè*. Unde dico; si Dominus petat in consuetum & indebitum servitium, incompatibile cum copula conjugali; petat, inquam, eo tempore præstari, quo uxor petit copulam, uxori potius copula postulata, quàm istud servitium Domino exhibendum erit; cum uxor habeat verum jus, Dominus autem nequaquam.

Sin autem servitium, quod petitur, fuerit consuetum, Conclusio nostra asserit, exhibendum esse Domino, non obstante petitione copulæ. Fundamentum principale sumitur ex d. jure, cui servus per suum Matrimonium non potuit præjudicare: nam jus supponit Matrimonium, adeoque obligationem copulæ, quando rationabiliter exigitur, & nihilominùs vult, ut consueta servitia, non minùs quàm antea exhibeantur proprio Domino; exhiberentur autem minùs quàm antea, si tali casu petitio copulæ præferri deberet. Et ideò non peccat Dominus contra justitiam, si mittat hujusmodi servum in longinquas partes vendendum, estò uxor eum sequi non possit.

Hæc videtur esse sententia Doct. Subtilis sup. ubi expressè supponit, servum, qui invito Domino contrahit, habere modicum usum sui corporis, ibi: *Potest etiam contrahere invito Domino &c. ut sup. : Sed esto, in casu isto contrahunt sine voluntate Domini, & unus Dominus mittit servum in Africam, & alius Dominus mittit ancillam in Franciam, nunquid licet hoc facere?* Ita interrogat Scotus.

Et actutum Respondet: *Cum causa Matrimonij sit favorabilis, inducendi essent Domini, ne hoc facerent. Sed si facerent, non apparet, qualiter suppositâ servitute facerent contra justitiam: quia iste priùs fuit in potestate Domini, ut mitteret eum illuc, immò ut venderet eum, & similiter illa in potestate Domini sui, similiter quantum ad illum locum: & per actus proprios, sine voluntate Dominorum, non potuerunt se facere liberiores, nec se a jure Dominorum suorum magis eximere, quam priùs; igitur adhuc licet.* Hæc ille.

Et propterea Sanchez sup. disp. 22. n. 1. citat eum pro sententia, quæ, ait, servum, sine voluntate Domini contrahentem, posse ubique locorum venundari: quàmvis inde usus Matrimonij impediatur.

Sed Scotus non loquitur tam generaliter; sed tantum ait, id posse fieri sine injustitia, ibi: *Non apparet, quomodo suppositâ servitute, facerent contra justitiam.* Quod Hiquæus in suo Comment. ad illum locum n. 19. intelligit de justitia tantum politica & civili; quia, inquit, ratio ejus adducta huc spectat.

Sed quæ illa? Quia servi aliquod jus sui corporis habent, quo non privantur per servitutum: ergò dicendum videtur, inquit ille, non posse sic distrahi maritum & uxorem, ut usus Matrimonij fiat impossibilis simpliciter; quia sicut corpus servi non subest Domino, quantum ad libertatem, sufficientem ad Matrimonium, ita ut hoc impedire possit; ita etiam neque quantum ad usum, qui ex tali contractu, consideratâ conditione servili, sequitur: ergò. nequit habere jus vendendi servum, cum impedimento usûs Matrimonij contracti.

Et sicut Ecclesia tenetur, si fideles sunt, subvenire, ne impedimentum statuatur contrahendo; ita etiam ne impedimentum statuatur contracto. Imò Iudex civilis & Respublica debent subvenire servis, conservando eorum jura: erit ergò

Secus obsequia consueta.

36. *An dominus licitè mittat servum aliò, estò uxor non possit eum sequi.*

Scotus putat id non esse injustum.

37. *Quod Hiquæus intelligit de injustitia politica tantum.*

Probat per rationem Scoti.

38. *Confirmat.*

ergo contra justitiam & charitatem talis venditio. Contra, inquam, justitiam, ex ratione allegata Doctoris; contra charitatem, ob periculum spirituale utriusque conjugis.

Alia confirmatio.

Accedit præterea: contractum esse favorabilem; sicut ergo non potest Dominus præjudicare servo, quoad potestatem corporis in ordine ad Matrimonium; sic etiam neque præjudicare potest usui talis potestatis. Hactenus Hiquæus.

39. Hic intellectus Scoti oppugnatur.

Sed non videtur assecutus mentem Scoti: nam ex eo quod sit contractus favorabilis, solum infert Doctor, inducendos esse Dominos, ne hoc facerent; si autem faciendo, peccarent contra justitiam & charitatem, jam compellendi forent, ne hoc facerent.

Præterea: ratio Scoti supponit, servum non habere eam potestatem corporis ad actus conjugales, quam alioquin haberet, si servus non esset; sic quippe ait, ut sup. audivimus: *Quia si alius, sive servus, sive liber, velit esse contentus illâ modicâ potestate, sive ad modicum usum, quem scit eum posse dare, bene potest sibi ipsi præjudicare.*

40. Ostenditur eum locutum fuisse de virtute injustiæ.

Et quomodo sibi ipsi præjudicaret, si Dominus nequidem indirectè, exigendo consueta servitia, posset usum Matrimonij impedire? Porro consuetum servitium est proficisci in partes longinquas ad imperium Domini, ut patet ex ratione Scoti ibi: *Quia iste prius fuit in potestate Domini, ut mitteret eum illuc, imo ut venderet eum, Ergo sicut prius non fecisset contra justitiam strictè dictam, sive veram virtutem justitiæ, illuc mittendo & vendendo, sic itidem non videtur facere contra veram virtutem justitiæ, postea illuc mittendo & vendendo, juxta mentem Scoti.*

Itaque sicut prius mittendo, & vendendo, poterat Dominus indirectè impedire Matrimonium contrahendum, ut sup. dictum est; pari ratione videtur posse indirectè impedire usum Matrimonij jam contracti, ipso invito, postea illuc mittendo, & vendendo.

41. Scotum sequitur Dicastillo.

Neque hæc est sententia solius Scoti, sed aliorum plurium, quos citat Sanchez sup. & sequitur Dicastillo disp. 7. dub. 15. ubi relatis diversis sententiis de hac controversia, tandem n. 139. asserit primò: Non ex eo præcisè, quod servus ante servitum legitimam jam fuerit conjugatus, eximitur, propter jus conjugis antiquius, ab obligationibus inserviendi Domino, etiam quando servitia Domino præstanda, sunt impossibilia cum obsequio & officiis præstandis erga conjugem.

Ius uxoris præcedens, non impedit servitia Domino præstanda.

Hoc autem sic probat. Quia ex uno capite Dominus habet jus utendi servi operâ, aut vendendi illum, sicut judicaverit sibi expedire, & ex alio capite jus uxoris non obest: ergo potest.

42. Probatio.

Quod jus uxoris non obstat, probatur: quia uxor, quantumvis prior in jure uxoris, non potest jure illo suo impedire, quod minus, positâ causâ sufficiente, resultet in marito obligatio servitutis, & in Domino jus dominij in illum, ut servum: hoc enim supponimus omnes: alioquin deberemus dicere, neminem conjugatum cum uxore libera (præsertim alioquin non me-

rente, ut sibi auferatur maritus) posse fieri servum; quia esset contra jus uxoris, quæ antea acquireret jus, ut talem maritum secum haberet, cujus operâ & industriâ, ipsa ejusque familia indigens gubernaretur, aleretur &c. Hoc autem nemo crederet.

Quis enim credat hominem, justo bello captum, non posse à victore in servitutem redigi? (abstrahò nunc à lege Ecclesiastica, vel consuetudine, prohibente hominem liberum, prius baptizatum, fieri servum.) Unde non videtur negandum, quod, si victor in Gallia, justo bello victum in servitutem redigat Gallum, possit jure servitutis illum secum avchere in patriam suam, puta Constantinopolim, non obstante jure uxoris, alioquin non peccantis, nec merentis eam poenam. Quàmvis enim propter eam servitutem ipsa privaretur viro suo, id est per accidens & indirectè, quatenus victor utitur jure, quod justo bello acquisivit.

Simile argumentum possumus facere in servitute inducta propter poenam delicti, merentis poenam servitutis: nam si quis conjugatus, in poenam delicti redigatur in servitutem, vel deportetur ad insulam, aut damnetur ad metallam, non obstat jus uxoris, etiamsi illa impediatur ab usu conjugij.

Ratio omnium est; quia sicut victor jure belli potest occidere victum, & Princeps seu Respublica ejusque Magistratus, potest alioquin dignum vitâ privare; etiamsi indirectè inde sequatur, quod uxor viro suo irreparabiliter privetur: ita pariter, imò potiori jure poterit illum privare libertate, etiamsi uxor privetur tali jure: ergo non obstat præcessisse tempore jus Matrimonij acquisitum, quod minus subsequens obligatio servitutis, & jus acquisitum, prævaleat ex parte Domini. Usque adhuc Dicastillo.

Idemque asserit n. 141. de privatis Dominis, comparatione ordinariorum servorum, ita ut, quàmvis servus antè servitutem fuerit conjugatus, ex præcisa temporis præcedentia non impediatur jus Domini, quod minus possit absque injustitia, comparatione uxoris, servum vendere, etiam in Regione valde distante, vel ipsum eo mittere, ut serviat.

Docet præterea n. 145. Si servus invito Domino contrahat, vel eo inscio, & sine ullo ipsius beneplacito, æquè potest Dominus illius operâ uti, & cætera omnia facere, quæ posset, si conjugatus servus non esset. Nam jus uxoris, aut Matrimonij, non obstat juri servitutis, quin possit Dominus pleno jure uti servitio servi, etiamsi per accidens & consequenter lædatur jus uxoris, nisi Dominus suo positivo consensu in Matrimonium servi, sibi ipsi voluerit præjudicare, cedendo juri suo, quod aliàs habebat, ut sup. vidimus ex Scoto.

Dixi consultò: *Positivo consensu*: quia, ut notat Dicastillo sup. n. 143. si Matrimonium contrahatur consentiente Domino merè negativè, id est, vidente, & non contradicente; aut solum interrogato, an repugnet, vel consentiat, eoque respondente, se non resistere, & non re-

43. Confirmatur exemplo hominis justo bello capti.

Et ejus qui propter delictum merentur servitutem.

44. Que ratio militet in his exemplis.

45. Idem dicendum de privatis dominis.

Ius uxoris non obstat servituti, nisi Dominus positivè consentiat.

46. Quid si merè negativè, vel consentiat, ex Dicastillo.

pugna-

pugnare; adhuc non censetur cedere juri suo, quod habet occupandi servum, aut vendendi independenter à jure uxoris.

Probatu
id non suffi-
ce.

Ratio est; quia jus Domini in servum, ad id totum per se extenditur, & ex alio capite, non idè tunc censetur cedere juri suo, quia non repugnet: nam cum servus ex uno capite jus habeat incundi Matrimonium invito Domino, Dominusque non possit contra hoc jus repugnare; nihil aliud censetur facere per illum non resistantiam, quam non impedire, quod servus jure suo utatur; hoc autem non derogat juri Domini, quod alias habet. Hæc ille.

47. Igitur sententia Scoti satis probabilis est: quamquam oppositam Multi tam antiqui, quam recentiores, sustineant, vel absque distinctione, vel cum quadam distinctione. Atque in primis Doctor Angelicus 4. dist. 36. q. un. a. 2. ad quartum (quod erat: Dominus poterat vendere servum in extraneas Regiones, quo uxor sua non poterit cum sequi) respondet: Dicendum, quod in tali casu dicitur, quod Dominus cogendus est, ne servum vendat taliter, quod faciat onera Matrimonij graviora, præcipue cum non desit facultas, ubique servum suum vendendi justo pretio. Loquitur autem de Matrimonio contracto sine consensu Domini, ut patet ex contextu.

Sententia
D. Tho. de
hac contro-
versia, Do-
minum non
posse vende-
re servum
cum damno
uxoris.

48. Sed quæ ratio hujus doctrinæ? Rationem D. Tho. sup. audivimus, & expendimus. Aliam affert Sanchez sup. n. 2. Quia, inquit, interest Reipub. ne quis re suâ abutatur, §. penult. Instit. de His qui sunt sui vel alien. juris. ibi: Antoninus consultus à quibusdam Præsidibus Provinciarum de his servis, qui ad adem sacram, vel ad statum Principum confugiunt, præcepit, ut si intolerabilis videatur savitia Dominorum, cogantur servos suos bonis conditionibus vendere, ut pretium Dominis daretur, & rectè; expedit enim Reipublica, ne suâ re quis malè utatur.

Probatu
ex Sanchez
per diversa ju-
ra.

Atque idem probat l. Possessionum, II. Cod. Communia utriusque judicij &c. ibi: Quis enim ferat, liberos à parentibus, à fratribus sorores, à viris conjuges segregari? Igitur si qui sic sociata (alias, dissociata) in jus diversum mancipia vel colonos distraxerint, in unum eadem redigere cogantur.

49. Respon-
sio. ad
I. jus.

Respondetur: planè expedit Reipub. ne suâ re quis malè utatur: sed hoc est, quod quaeritur; an Dominus malè utatur servo suo, contra suam voluntatem nupto, dum ex alia causa, quam impediendi usum Matrimonij, mittit ipsum ad longinquas terras, ibi vendendum; & Dicastillo cum Scoto putat, illum usum non esse malum, saltem malitiâ injustitiæ, de qua loquitur d. §. penult.

Satisfit
2. juri.

Ad posteriorem legem dic, eam loqui de Iudicibus, non de Dominis. Ita incipit Summariu ejus: Officium judicis in divisione est, familias non separare & separatas conjungere. Et Gloss. verb. Cogantur, sic ait: Scilicet in communione. 2. Vel postulabitur judicio communi dividendo, ut aliter fiat divisio vel adjudicatio. Sed quo postulante? Respond. quilibet Dominorum,

scilicet quando iudex sine voluntate eorum ita divisit. Sed quid si Domini sic dividerent, vel ab alia ita divisâ retinuerunt? Respond. quilibet forte repellitur, si consensit ei, quod retractare intendit. Igitur nec d. lex efficaciter probat doctrinam S. Tho.

Scitè autem dixit Doct. Angelic. Præcipue cum non desit &c. quo significaret, se non generaliter damnare Dominos, qui servos suos mittunt vendendos in longinquas regiones; sed eos tantum, qui id faciunt sine aliquâ justâ causâ, eò quod æquè commodè possint vendere servos suos, sine impedimento usûs Matrimonij; ita ut mittendo in longinquas regiones, ad quas uxores non possunt accedere, purè putè videantur intendere impedimentum usûs Matrimonij. Sic ego intelligo D. Tho. malè, an bene, alij judicent.

Atque hæc etiam videtur esse sententia Doct. Seraphici 4. dist. 36. in Ex exposit. litteræ n. 2. Dicendum; quod si servus & ancilla contraxerunt Dominis contradicentibus, ipsi sibi præjudicant, non Dominis suis, & idè si Dominus indiget, potest ancillam vendere, & si non potest vendere in terra sua, potest vendere in aliena. Si tamen in terra sua possit vendere, tenetur; alioquin manifestè injuriatur viro, & abutitur re suâ in præjudicium alienum. Si verò Dominis consentientibus, tunc simpliciter dicendum; quod non potest aliquis eorum vendi à Domino in præjudicium conjugis: & si alter vendatur, debet alter compelli, vel quod redimat, vel debet eum emere, vel ancilla licentiam dare, quod virum sequatur.

Et ibidem a. 1. q. 1. n. 10. hæc scribit ad nostrum propositum: Ad illud, quod objicitur de redditione servitij, dicendum; quod servus aut contrahit Domino consentiente, aut contradicente. Si consentiente, cum concedens aliquid, concedat etiam illa, quæ ad illius jus pertinent, & ad Matrimonium pertinet redditio debiti, cum uxor petit; uxori petenti debitum, & Domino aliud imperante, tenetur & non debet obedire Domino, sed uxori. Si autem Domino contradicente contractum est, cum Dominus suo jure privari non debeat, ex utraque parte pari imminente periculo, debet Domino obedire: quod si majus periculum sit ex parte uxoris, quam timet lapsuram in fornicationem, & non timer graviter Dominum offendere, debet secundam legem Charitatis Divinæ debitum prius uxori reddere, quam exequi imperium Domini sui.

Regulariter tamen tenendum est, quod, cum contrahit cum servo scienter, Domino contradicente, vel è converso, sibi præjudicat, ut jus petendi non habeat, quando obsequium postulabat, & idè servus non obligatur hæc repugnantia, quia tenetur debitum solvere, cum nullum præjudicium Domino generatur.

Ubi expressè docet ultimam partem nostræ Conclusionis, scilicet Debita, tamen & consuetudinis servitia non minus debent ei exhiberi, etiam cum aliquo impedimento usûs Matrimonij. Intellige, quando sine consensu Domini, sive invito seu contradicente Domino, contraxit; de hoc enim casu loquitur

50.
Explicatur
sententia D.
Tho.

51.
Idem videtur
sentire
D. Bonav.

52.
Quando
uxor præse-
randa. &
quando Do-
minus.

53.
Dominus, si
non consen-
sit, alias
uxor.

loquitur d. cap. 1. de Conjug. servorum, ut ex eius verbis manifestum est, & de eodem casu loquitur nostra Conclus. ut similiter patet ex tenore verborum.

Ita sentit etiam Doct. Angel.

Pro qua etiam Doctor Ang. merito citatur: sic quippe scribit sup. ad 3. Dicendum, quod si servus, volente Domino, Matrimonium contraxit, tunc debet pratermittere servitium Domini imperantis, & reddere debitum uxori: quia per hoc quod Dominus concessit, ut Matrimonium servus contraheret, intelligitur ei concessisse omnia, quae Matrimonium requirit. Si autem Matrimonium, ignorante vel contradicente Domino, est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius Domino obedire, si utrumq; simul esse non possit. Sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut etiam in omnibus humanis actibus; scilicet periculum castitatis imminens uxori, & impedimentum, quod ex redditione debiti, servitio imperato, generat, & alia huiusmodi, quibus omnibus rite pensatis, judicari poterit, cui magis servus obedire teneatur, Domino, vel uxori. Ita Divus Thomas.

54. *Aliqui putant communiter morem esse gerendum conjugij potestati.*

Et hinc Aliqui, consideratâ modicâ morâ, necessariâ ad reddendum debitum conjugale, putant, potius morem gerendum esse conjugij potestati, nisi Dominus gravi necessitate obsequij statim præstandi opprimeretur; ut si ab hostibus necandus invaderetur. Consulatur Glossa d. cap. 1. de Conjug. servor. verb. *Servitia*, dicens: Ergo si Dominus servitium exigit, & uxor debitum a viro petit eodem tempore, Domino potius est obediendum. Ecce primâ sententia.

Dicunt quidam (prosequitur) quod potius est obediendum Domino, nisi periculum fornicationis timeatur, vel magnum præjudicium fiat uxori: sed potius videtur, quod uxori ipsius reddat debitum, cum per hoc nullum præjudicium, vel saltem modicum fiat Domino propter moram modici temporis, nisi forte Dominus in auxilium persona peteret servum suum. Quid si Dominus vellet vendere servum suum alicui, qui vellet eum ducere ad extraneas partes, forte in Graciam? Dixit Ala. quod potest, & uxor tenetur eum sequi. Verius videtur, ut Alij dicunt, quod talis venditio prohibenda est.

55. *Fundamentum sententiae, quae affertur servum posse mitti ad extraneas partes.*

Sed hoc fundamentum primæ sententiæ? Invenitur (inquit Sanchez sup. disp. 21. n. 12.) c. 1. de Conjug. servor. ubi traditur, servum teneri ad consueta Domino obsequia præstanda, non minus quam si conjugatus non esset. Cum ergo non sit minor obligatio erga Dominum, ac in ipso præponderet, prius sibi obligatum esse servum, & eo affectum onere ad nuptias transiisse (Res enim cum suo onere transit ad possessorem, c. Ex literis De Pignor. ibi: Cum etiam bona viri, mulieri sunt pro dote tacite obligata, & cum suo onere transferuntur ad quemlibet possidentem) jus Domini prævalet.

Reg. 54. in 6.

Et confirmatur ex Reg. 54. de Reg. juris in 6. Qui prior est tempore, potior est jure. Nec obligatio superveniens cum prioris detrimento induci potuit.

56.

Sed hoc fundamentum valde dubium est

(inquit Sanchez sup. n. 15.) nimirum jus Domini in servum antiquius esse jure uxoris in ipsum servum acquisito per Matrimonium. Imò dicendum est, antiquius esse jus uxoris; ac proinde id, cæteris paribus, anteponendum. Quod sic explico.

Dupliciter jus hoc uxoris considerari potest; uno modo, quoad possessionem, actu apprehensam in corpus conjugis, ratione Matrimonij initi; & hoc modo loquendo, non dubium est, quin jus Domini antè sit; conjux enim servituti addictus erat, cum sui corporis potestatem tradidit per Matrimonium.

Altero modo, quoad suam primævam originem, ex qua principium traxit, vireque assumpsit, & hoc modo jus conjugis in servum antecedit juri Domini. Quod proficiscatur ac robur accipiat ex jure naturali primævo, quod habent servi ad potestatem sui corporis tradendam per Matrimonium. Quod quidem præfertur juri gentium, ac prius illo est, quo aliqui in servitutē redacti sunt. Quod jus per contractum conjugalem transfert servus in conjugem: eo enim ipso, quod servus jus naturæ habeat, antecedens omnem servitutem, transferendi potestatem sui corporis per Matrimonium in conjugem, conjux ille, in quem transfertur, acquirit jus illud primævum servi. Hæc ille.

Et probat à simili: Sicut si à tempore antiquo domus esset tradita Petro, & successoribus, cum hoc onere, ut possit ex voluntate Pauli, ejusque successorum, quandocumque servitus imponi in favorem tertij: cum post longa tempora successor quispiam Petri servitutem imponeret in Joannis favorem, Joannes ille jus posterius haberet jure Petri, & successorum, si apprehensionem possessionis juris servitutis attendas: prius autem, si originem ejus, ex qua vim accipit, consideremus: nam innititur conditione & pacto, sub quibus antiquitus tradita est domus Petro, quæ cum suo onere transit in perpetuum in successores, c. Ex literis, De Pignor. Atque ita Joannes hic, cui de novo jus illud servitutis concessum est, potest invito domus Domino eâ servitute uti, eò quod habeat jus antiquius in sua primæva origine.

Ita ergo (ni fallor) contingit in Matrimonio. Quando enim jus gentium servos aliquos efficit, cum eo onere potestatem illorum Dominis tradidit, ut servaretur illæsum jus naturæ servorum, ad id gravamen imponendum Domino ejusque servitio, ut possent servi, ipsi respondentibus Dominis, potestatem sui corporis per contractum conjugalem in conjugem transferre. Hæc igitur potestate in conjugem translata, jus illud in conjugem transmissum, posterius quidem est jure Domini, quoad possessionem apprehensionem; prius autem, quoad originem & fundamentum. Nam fundatur in jure, quod habebat servus ad illam translationem efficiendam, confurgenti ex conditione, qua jure gentium effectus est servus, traditusque Domino. Potest ergo conjux eo jure uti invito Domino, jusque Domini, ubi cætera sunt paria, postponendum erit

Sanchez ait. valde dubium esse.

57. *Quo modo jus conjugis sit prius*

Probatur à simili.

58. *Concluditur.*

erit. Usque adhuc Sanchez.

59. *Alia probatio.* Et continuo adjungit aliam probationem, dicens: Deinde; quia cum servus omnino sui juris sit, instar liberorum, ad Matrimonij contractum celebrandum; neque in hoc pendeat à Domini voluntate, nil refert, an Dominus consentiat, an dissentiat.

Obiectio. Dices: nil referre ad Matrimonium ineundum: valde tamen ad liberum Matrimonij usum conducere. Sed id non obstat; quia cum ex Matrimonio consequatur jus ad ipsius usum, & inane sit Matrimonium absque eo jure, eo ipso quod liberum est Matrimonium, liber quodque debet esse rationi consonus usus ipsius.

60. *Illatio Sanchez.* Ex his (concludit Sanchez) mihi persuadeo, attendendas esse circumstantias ad discernendum in eventibus specialibus, utri potius teneatur servus satisfacere, Domino an conjugi: atque illi potius obsequendum esse, cujus necessitas magis urget: at ubi cætera sunt paria, neutrius necessitate præponderante, potiores esse conjugis partes, ut sibi reddatur debitum postulanti, sive connivente, sive invito Domino Matrimonium initum sit. Quod jus conjugis potius & vetustius sit. Hæc ille.

Expenditur. Sed expendamus singula, & dispiciamus, an Sanchez reverà non fallatur. Atque in primis suppono ex dictis Disp. præced. Seçt. 3. Conclus. 9. Valide & licite separari ab initio Matrimonij, jus proximum usus corporis ab ejus dominio per legem, pactum, vel votum ex mutuo consensu, quidquid in contrarium sentiat Sanchez lib. 5. disp. 10. n. 2. Ex quo infero: Matrimonium servi posse esse liberum, & independens à voluntate Domini, estò non foret liber usus ipsius.

Potest Matr. esse liberum, estò non foret liber usus.

61. *Neque idem Matr. erit inane,* Neque propterea Matrimonium erit inane; quia licite poterunt eo uti conjuges, dum aliunde à Domino non impediuntur. Unde bene dixit Sanchez: *Liber quodque esse debet rationi consonus usus ipsius.* Jam autem contendit hæc sententia, Domino postulante consuetum servitium, incompatible cum usu, usum non esse rationi consonum; quia à principio Matrimonij translatum fuit dominium corporis servilis, cum tali implicita conditione, ut eo uti non posset in præjudicium Domini. Nam lex servitutis est, ut servus conjugatus, maximè contra voluntatem Domini, debita & consueta servitia non minus debeat proprio Domino exhibere, non minus, inquam, ac si non contraxisset Matrimonium.

62. *Matr. servi potest esse omnino liberum, ubi usus non est sic liber.* Ostendat Sanchez, illam legem esse injustam, & ejus sententiæ subscribo. Quod si non possit hoc ostendere, sicuti reverà non potest, dico iterum; estò Matrimonium servi sit omnino liberum, equidem usum non esse sic liberum; quia per illam legem impeditur, sive dixeris, jus uxoris esse antiquius, sive dixeris, esse recentius, quippe jus uxoris proximum ad copulam conjugalem, impediri potest multis modis, puta, per legem, per pactum seu per votum ex mutuo consensu, etiam per malitiam hominum, vel infirmitatem supervenientem; per quam

Bosco de Matr. Paris II.

conjug redditur impotens ad reddendum debitum.

Nec est, quòd merito in casu proposito uxori conqueri possit: nam scienter contrahens cum servo, scire potuit & debuit legem servitutis adeoque censetur voluisset cedere juri suo, quòd aliqui habuisset ex Matrimonio, si vir liber fuisset.

Præterea: quòd servus non sit omnino sui juris, instar liberorum, ad Matrimonij contractum celebrandum, declaro ex ipso Sanchio ead. disp. n. 9. ubi ait; Dominum posse servum vendare, si sponsalia nondum sunt inita, estò inde impediatur Matrimonium, quòd tamen facere non posset, si esset liber; ergò servus non est omnino sui juris, instar liberorum; quia saltem indirectè potest impediri ejus Matrimonium, eà ratione, quã non potest impediri Matrimonium liberorum.

Si indirectè possit impediri contractus Matrimonij, non obstante jure antiquiori, quòd habet servus ad contrahendum Matrimonium invito Domino; quidni etiam indirectè possit impediri usus Matrimonij contracti? Si enim servatur illæsum jus naturæ, quòd habet servus ad contrahendum Matrimonium, tamen venundetur in partibus remotis, & ita indirectè impediatur ejus Matrimonium: quid ni etiam servetur illæsum jus naturæ, quòd habet servus ad usum Matrimonij, estò indirectè, per obsequia, aut venditionem, ille usus impediatur.

Attendite ad Dicastillonem sup. n. 135. Hæc (inquit ille) doctrina (Sanchij) pace tanti viri, plus habet acuminis quàm solidi; tam in re ipsa, quàm in exemplo allato; quàmvis enim concedamus, jus naturæ esse prius jure gentium in sua primæva origine, atque adeò jus transferendi dominium corporis, in eo sensu præcedere, hoc non obstat, quòd minus per aliud jus posterius superveniens, possit prius illud jus ex parte, vel ex toto, sive quoad substantiam, sive circumstantias, impediri, ut sequenti discursu declaratur.

Neque enim minus est de jure naturali libertas & (quòd idem est) potestas operandi, aut non operandi, ut libet secundum rationem, ad quòd homo ex primæva sua natura & primæva origine non minus habebat jus (& hodie habet secusà servitute) quàm ad tradendum dominium sui corporis alteri ad generationem; & tamen per jus gentium, postea introductum, illa libertas, & illud jus tollitur: ergò non repugnat jus in sua primæva institutione prius, per jus posterius tolli, nedum minui. Porro hujusmodi jus, esse jus naturale & primævum libertatis, quã debet gaudere homo, nemo, (quòd sciam) negat, neque negare potest: nam si quis liber redigatur in servitutem irrationabiliter, nemo negabit illi fieri injustitiam, & satis magnam; contra quòd ergò jus? Sanè contra jus naturale, neque enim aliud; ergò habet ipse homo jus libertatis, præcedens antè jus gentium, inducens servitutem. Ecce quomodo potest jus posterius tollere jus prius, & naturale.

Pari ergò ratione in nostro casu, etiam si

N 2

primævo

Neque uxori conqueri potest.

63. Servus non est omnino sui juris ad Matr. contractum, estò inde Sanchez.

64. Iudicium Dicast. de Doctrina Sanchij.

Non minus est hominis naturalis libertas, quàm potestas contrahendi Matr.

65.

Potest jus
naturale
Matrimonij
impediri.

primævo jure naturæ homo habeat potestatem tradendi dominium sui corporis in ordine ad generationem; poterit nihilominus (saltem quoad aliquos effectus) impediri, ita, ut quamvis jure naturæ alter conjux jus habeat ad individuum societatem, cohabitationem, frequentem redditionem debiti, & similia; non sit, cur non possit impediri per præoccupantem obligationem servitutis, ita ut jus servitutis actu existens, & acquisitum, præferatur juri conjugij nondum acquisiti, sed postea. Hactenus Dicastillo.

66.

Probatur ex
impedimentis
Matr.

Herculè impediri posse jus naturæ, quod quilibet habet ad contrahendum Matrimonium, clamant impedimenta Matrimonij, tum mere prohibentia, tum etiam irritantia jure Ecclesiastico, quod origine posterius est juri naturæ. Et quid sub sole clarius, quàm in multis casibus justè impediri posse usum Matrimonij, per separationem viri ab uxore? Igitur hic est cardo præsentis difficultatis; an per servitutem, sive præcedentem, sive subsequentem, inductum sit jure gentium tale impedimentum.

Lex justitia
dictat potius
Domino, qui
non consentit,
obediendum
esse,
quàm uxori.

Et ex hactenus dictis satis constat nostra resolutio, quantum atinet ad servitutem præcedentem, scilicet eam præstare impedimentum indirectum, dum servus contraxit Matrimonium, Domino non consentiente, ita ut Domino exigente consuetum & debitum obsequium, lex servitutis dicitur, potius esse obediendum Domino, quàm uxori exigenti debitum; non solum in pari necessitate, sed etiam dum necessitas uxoris major est, præcisè spectato jure justitiæ.

67.

Secus ali-
quando lex
charitatis.

Dicastil.

Quod addo: quia, ut benè notat Dicastillo sup. n. 146. secundum legem Charitatis proximi, seu misericordiae, fieri potest, ut Dominus teneatur, quando sine magno & notabilissimo suo incommodo potest, non separare servum ab uxore, aut alia ratione eos impedire à redditione debiti, putà dum est probabile periculum incontinentiæ, vel alterius, vel utriusque.

147.

Atque per hanc doctrinam Dicastil. sup. n. 147. conciliari posse autumat Iurisperitos & Theologos, qui inter se videntur dissentire. Nam, inquit, Iurisperiti communiter dicunt, posse Dominum servos in partes distantes ablegare, non obstant Matrimonio: Theologi verò, quibus etiam subscribunt aliqui Iurisperiti minus antiqui, plerumque negant, quàmvis adhibitis quibusdam distinctionibus.

68.

Conciliatur
doctrina,
quæ viden-
tur esse con-
traria.

Ita ergò conciliari possunt, ut Dominus, si æquè aut ferè æquè commodè, possit servum non separare à conjuge, & aliquod sit periculum probabile notabilis incontinentiæ, aut gravis alterius damni, etiam corporalis illorum conjugum in ea separatione, teneatur eam avertere, & non separare, & in hoc vera est sententia Theologorum, & aliquorum Iurisperitorum. Si verò tale damnum grave non timeatur, præter illam molestiam & incommoditatem, quæ annexa esse solet & potest tali separationi, verior est opinio communis Iurisperitorum, maxime antiquorum, dum docent, posse Dominum prædictum servum ablegare, aut vendere. Hæc ille.

Et statim addit: Quidquid autem sit de obligatione charitatis, verum puto, illum non teneri ex justitia; maxime, si vera est doctrina, quòd extremè indigenti, aut graviter, non teneatur quis ex justitia subvenire, sed ex charitate. Ita Dicastillo.

Ego lubens admitto in tali casu obligationem charitatis: nam charitas obligat nos, ut proximi damnum, sive corpore sive spirituale, sive voluntarium, sive necessarium, quantum commodè fieri potest, præcaveamus. Ut autem asseram obligationem justitiæ, non habeo sufficiens fundamentum.

Scio Sanchium disp. 22. n. 12. dicere: Multò probabilius est, & mihi ferè certum, id peccatum esse contra justitiam. Sed quo fundamento? Ratio (inquit ille) est aperta. Quoniam eo ipso, quòd servi habent jus invitis Dominis Matrimonium contrahendi, habent subinde illo utendi, aliàs frustraneum esset jus illud. Ergò sicut Dominus injuriam inrogat ac injustitiæ reus est, si servorum Matrimonium impediatur, ita si ejus usum.

Et confirmatur: quia jus conjugum potius ac vetustius est jure Domini. Non ergò integrum erit Domino absque injustitia uti vendendi jure, nisi manente illa jure priori servi conjugati. Hæc ille.

Sed hoc fundamentum sup. eversum fuit, & iterum evertitur dicendo, ipsum contractum non præjudicare ordinariis servitiis, sicut potest præjudicare usus Matrimonij: voluit autem Ecclesia Domino manere salvum suum jus ad debita & consueti servitiis.

Præterea: ex hoc fundamento solum sequitur; quòd sicut Dominus non potest directe sine injustitia impedire contractum, sic nec directe possit impedire, sine injustitia, ejus usum; nos autem solum asserimus, Dominum posse impedire indirectè tam ipsum Matrimonium, quàm ejus usum. Vide hæc sup. latius deducta.

Sed nunquid eadem ratio servitutis subsequentis Matrimonium, v. g. altero conjuge libero se venundante in mancipium?

Sanchez sup. disp. 23. n. 2. docet: integrum esse viro, se venundare, renitente uxore. Quia, inquit, vir subditur uxori in iis solis, quæ ad debiti redditionem pertinent, atque in ceteris est sui juris. At venditio hæc non vergit in præjudicium debiti conjugalis, est vir in ejus fraudem se venundaret: tenetur enim uxori ad omnia, quæ lex Matrimonij petit, à quibus retrahi nequit Domini præcepto. Hæc ille.

Estque sententia D. Tho. 4. dist. 36. q. un. a. 3. in corp. ubi sic ait: Dicendum, quòd vir subditur uxori solum in his, quæ ad actum naturæ pertinent, in quibus sunt æquales, ad quem servitutis subjectio se non extendit; & ideo vir, nolente uxore, potest se alteri in servum dare.

Et ibidem ad 1. respondet: Dicendum, quòd fraus benè potest nocere ei, qui fraudem facit; sed non potest alteri præjudicium generare: & ideo si vir in fraudem uxoris, alteri det se in servum, ipse damnus reportas inestimabile, libertatis bonam amittens.

69.

Auctor ad-
mittit obli-
gationem
charitatis.

Sanchez et-
iam justitia.
Probat.

Confirmat.

70.

Evertitur
probat.

71.

Vir potest se
venundare
in servum
renitente
uxore, ex
Sanchez.

72.

Estque sen-
tentia D.
Tho.

rens : sed uxori nullum potest ex hoc præjudicium generari, quin teneatur reddere debitum petenti, & ad omnia que Matrimonium requirit : non enim potest ab his retrahi Domini sui præcepto.

si quisere. E esto es porque ha derecho en el, è porque nace ende muy gran deshonra à ella, è à sus hijos, si los oviere.

Et quamvis (inquit Sanchez sup. n. 8.) loquatur in eventu, in quo vir se datà operà vendit in fraudem Matrimonij : at Greg. Lopez ibi verb. A sabiendas, dicit, supplendum esse, Maxime : idem enim ait dicendum, licet non fiat venditio eà intentione, cum eadem ratio præjudicij uxoris, dedecoris ipsius, & filiorum habeat locum in hoc casu.

Et verb. Sacarle, ait idem Greg. Lopez, posse venditionem retractari, juxta illius legis definitionem, quàmvis ea non impediatur usum conjugij. Quia ratio dicta dedecoris, quam assignat illa lex, procedit in hoc casu. Et subdit : uxorem retractantem hanc venditionem, non teneat solvere pretium, ut aliàs decisum est in patrono, L. 2 ff. Si ingenuus esse dic. Quia retractat ob suum præjudicium : nec vir potuit se subijcere servituti, & quia lex illa indistinctè loquitur. Ita Sanchez.

Qui proinde eod. n. asserit : suam doctrinam de venditione viri veram dumtaxat esse, attentò jure communi. Et n. 3. admittit, eam absque justa causa factam, non vacare culpà lethali, quòd in dedecus grave uxoris & familiæ, ac injuriam redundet, ut patet ex d. l. Regia.

Sed nunquid hæc culpa contra justitiam ? Negat Sanchez sup. n. 4. Quod jure suo vir utatur, nec in uxoris detrimentum cedat quoad debitum conjugale. At in cæteris vir non est uxori subiectus.

Respondet Hiquæus sup. n. 24. Hanc suppositionem non esse subsistentem, nempe non frustrari per servitutum debitum conjugale, quod ex primo contractu æquale datur. Dico ergo (inquit ille) esse contra justitiam & fidem datam, & leges Matrimonij.

Nec refert : quod vir sit caput uxoris ; quia id intelligitur quoad ea, quæ communia sunt in gubernatione familiæ, & domûs, & secluso jure proprio uxoris. Imò videtur magis consentaneum, ut vir possit vendere uxorem, eà invitâ, in servitutum ; quia sic uteretur re suâ, & Dominio, quod habet in uxorem, ejusque corpus, quàm quod seipsum vendere possit ; quia nullum habet dominium in corpus suum, in præjudicium uxoris, cujus est corpus viri. Nullum ergo jus ipsi favet, & contra favent uxori. Ita hic Auctor.

Rogas : quæ sint jura, quæ saveant uxori ? Audi ipsum n. 21. ubi suam sententiam probat 1. quia ex Apost. Vir potestatem sui corporis non habet, sed uxor &c. quia contractus ipse consistit in æqualitate, ut per commutationem sui corporis tantundem recipiat, quando suo juri non cit. Secundo ; obligatio debiti libera ex primo contractu ei debetur ; hæc autem nullâ ratione compatitur cum obligatione servitutis propriè dictæ. Tertio ; nequit res alterius sine proprietario ejus consensu disponi, aut reddi pejoris conditionis & fructus, Domino invito ; quia hæc esset injusta usurpatio rei alienæ.

73. Conjonas D. Roman.

Consonat Doct. Seraphicus ibi in expositione literæ n. 5. Dicendum, quòd si uxor contraxit cum libero, ita quod uterq. est liber, uxore dissentiente non debet vir, nec potest se facere servum eatenus ut præjudicium aliquod generetur mulieri, quin reddat sibi debitum, cum perit. Unde sicut servus, contrahens contra voluntatem Domini, non potest facere contractum Matrimonij in præjudicium Domini ; sic nec vir in præjudicium uxoris. Nihilominus tamen, quia caput est mulieris, quantum ad alia (excepto debito) potest servum se facere, quamvis uxor non possit, cum sit sub potestate viri. Si vero uxor consentiat in venditionem viri, tunc vir potest se vendere in omne obsequium Domini, & mulier præjudicat sibi : tamen nec mulier nec proles vendi potest a viro, nisi ipsa consentiat, nisi forte in articulo necessitatis. Plures Auctores citat Sanchez sup. pro hac sententia.

74. Oppositam sententiam sustinet Hiquæus.

Quamquam & contraria tuos habeat propugnatores, quos ibidem n. 1. adducit idem Auctor, & sequitur Hiquæus sup. n. 21. dicens : Salvo meliori judicio, videtur mihi præferenda sententia Glossæ c. Perlatum, 7. 29. q. 2. quam tenet etiam noster Angles in Floribus 1. part. q. 10. de Errore conditionis, a. 3. Palacios in 4. dist. 30. disp. un.

Angles. Palacios.

Rogas : quæ sit illa sententia Glossæ ? Accipe ejus verba : Item quaritur, utrum iste, qui se vendit, possit repeti ab uxore, qua jus habet in eo, & in cujus opprobrium redundat hominis servitus ; arg. quòd sic, ff. de Liberal. cau. L. 1. 2. & 3. quod concedit H. maxime cum ipsa fuerit absens, nec poterat proclamasse ; arg. ff. Man. Si præcedente, §. Lucius. Et hoc concedo, cum vir non habeat copiam sui corporis, sed mulier ; & est arg. ad hoc 33. q. 5. Quod Deo. Hæc Gloss. sup. verb. Divortij

Subdo verba d. cap. 7. quæ desumpta sunt ex Concil. Triburicensi : Perlatum est ad S. Synodum, Probatio ex quòd quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & C. 7. 29. q. post filiorum procreationem, occasione divortij ejusdem servum se fecit, utrum necessario mulierem tenere debeat : & si renuerit, utrum illa quoque secundum sacularem legem servituti subijci debeat, quasi tum est. Iudicatum est, uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutum redigi : dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

Resp. Sanchez.

Respondet Sanchez sup. n. 11. Eum textum solum probare, ob talem venditionem non præjudicari uxori, ut sit dimittenda, eive negandum debitum.

76. An qui se vendidit, possit repeti ab uxore, ac si venditio fuisset invalida.

Et reverà sic est ; sed plus aliquid dicit Glossa, putà, virum qui se vendidit, posse repeti ab uxore, quasi venditio fuisset invalida. Sicuti profectò invalida est in Regno Hispaniæ, juxta legem Regiam finalem tit. 5. part. 4. ibi : Si por aventura el marido se tornasse siervo a sabiendas, por aver razon de se partir de su muger, non deve valere, ne se departira el casamiento, antes lo puede la muger demandar, è sacarle aun de la servidumbre,

77. Affirmas Greg. Lopez et si non impediatur usum Matr. juxta legem particularem Regni Hisp.

Quid sit de jure communi.

78. An venditio sine causa sit contra justitiam ? Negat Sanchez.

79. Contra arguitur ex Hiquæo.

80. Probatur injustitia, eod. Primo.

Secundo.

Quarto.

Quartò.

Quartò; nequit Dominus præjudicare Matrimonio inito in præjudicium contractus, & uxoris, aut ipsius servi, quàmvis in servitute contraxerit: ergò neque maritus præjudicare Matrimonio contracto, aut conjugii; præjudicaret autem per servitute, ut res nota est; quia nequit duobus Dominis servire; uxor autem per anticipatum Matrimonium acquisivit servitutem in corpus mariti, cui præjudicat servitus politica (puto, debere esse despotica) per quam consueta servitia debet Domino, neque implere potest cum satisfactione prioris oneris & obligationis.

81.
Quintò.

Quintò; non solum tenetur maritus ad debitum, quando petitur; sed etiam tenetur non imponere impedimentum, unde reddatur inhabilis habilis ad reddendum, quoties justè petitur: ergò neque servitute superinducere. Sextò; quia tenetur ad cohabitationem thori & domus, quæ non patiuntur cum jure servitutis, quo Domino adherere tenetur. Septimò; quia nequit divortium propriâ auctoritate, & sine causâ facere, aut petere; quia hoc est contrâ perpetuitatem vinculi, & obligationes ex eo innatas: servitus autem in parte divortium est; quia separatio thori & cohabitationis, si ita placuerit, & utilitas Domini exegerit, pro majori tempore.

82.
Octavò.

Octavò; conditio ignorata, quando annullat Matrimonium, nequit induci ex sola voluntate alterius, contracto Matrimonio; sed servitus ignorata annullat Matrimonium, quia subest fraus, quam non comprehendit consensus substantialiter; & sic deest ipse consensus ob notabilem deceptionem in materia commutata: ergò quæ contraxit cum libero, sciens esse liberum, & nullo modo contractura, si esset servus, consensum suum dirigit substantialiter non solum ad personam, sed etiam ad conditionem ejus: ergò ex vi talis consensus, cui innititur contractus initus, datur ei corpus liberum ab omni servitute: sed contractus ille est irrevocabilis: ergò non potest maritus superinducere servitute Matrimonio inito, sine manifesta injuriâ uxoris, cum hæc conditio fuerit substantialis in contractu & commutatione; ita ut non solum acquisierit jus per commutationem in corpus ejus; sed etiam in illud, ut erat liberum ab omni onere servitutis.

83.
Nonò.

Nonò; tenetur maritus ad bonum proles, ejusque rectam educationem, ad providendum uxori & familiæ, & consequenter ad assistentiam necessariam, quæ non compatiuntur cum servitute. Accedit: nota infamiæ, & dispendium honoris, quæ incurrit uxor ingenua, & proles ejus ex superinducta servitute, & dari pluribus occasione hoc modo, ut subterfugiant onera debita Matrimonij. Hucusque Hiquæus pro sua sententia.

Existimat hic Auctor, talem servitutum non posse venundari in partes remotas.

Ex quibus infert, dicens: Unde mihi valde durum videtur, quod maritus, vendens se in servitute, posset venundari in partes remotas, si uxor eum commodè sequi possit, ut dicit Sanchez sup. n. 6, quasi ipsa teneretur subicere se

damnis & periculis, quæ redundant in uxorem servi, atque in alienis partibus, quarum linguam non novit, etiam viro, ipsâ renitente, in servum se vendente; vel quasi fingatur uxor commodè posse sic sequi virum, qui non est casus practicus, sed merè speculativus; cum incommoditas & uxoris, & proles, ex migratione longinqua sequendi conditionem servilem illius, à quo ibi commodum reportare non possunt, redundare semper videatur. Hæc ille.

Ratio autem Sanchij est: quia per venditionem transfuit maritus in Dominum jus omne, quod ipse habebat libertatis suæ, & tantum id reservatum est, quod Matrimonium lædere poterat. At vir sine Matrimonij læsione poterat domicilium mutare, uxore potente eum commodè sequi; eodem igitur jure utetur Dominus, Ita Sanchez.

84.
Ratio Sanchij in oppositum.

Equidem virum posse mutare domicilium, uxore potente eum commodè sequi, facile omnes concesserint, maximè dum adest justa causa mutandi: sed virum illud jus posse transferre in Dominum, invitâ uxore, hoc est, quod quaeritur & negatur à Pontio lib. 7. cap. 44. n. 6. ubi ait, ex ipsa vi Matrimonij deduci, nequaquam posse, nec virum renuente uxore, nec uxorem renuente viro, se tradere in servitute, quidquid dicat Tho. Sanchez lib. 7. disp. 23. n. 2. de viro, scilicet posse se subicere servituti, renuente uxore.

Expenditur.

Itaque (infert hic Auctor) jure ipso naturali est irrita ea venditio, neque approbata ullo jure Ecclesiastico. Probatur eo potissimum fundamento; quia vir non habet potestatem sui corporis, sed uxor, & è contrâ. Non ergo potest, cum præjudicio conjugis, se alteri tradere. Res enim ex jure justitiæ semel uni obligata, non potest alteri ex justitiâ obligari, nisi alter illorum velit juri suo in aliquo præjudicari. Igitur cum renuit, & Dominus jus suum illæsum esse vult, nequaquam potest valere traditio; & ex consequenti, nec venditio facta alteri conjugis.

85.
Iure naturali est irrita venditio conjugis in servum, renuente alteri à parte juxta Pontium.

Ex eo enim non tantum vir uxoris, sed etiam uxor viri vota irritare potest, quæ sibi præjudicant, & professio in Religione, renuente uxore, nulla est; quàmvis sint vincula diversæ rationis, scilicet religionis, & justitiæ. Et quàmvis jure naturali non pugnet utrumque vinculum; at jure naturali potest illum à monasterio extrahere, & ad se revocare, quàmvis vinculum Religionis maneret. Ergò jure ipso naturali impediri potest vinculum servitutis. Et quàmvis non omninò sequatur præjudicium uxori, tamen aliquod sequi, negari non potest, quod illa in isto casu pati non tenetur invitâ, cum sit prior in jure. Hactenus Basilius.

Probat ex-emplo Professionis.

Et occurens objectionibus, n. 7. & 8. scribit in hæc verba: Neque obitat primò, quod objicit Turrecremata in d. cap. Perlatum, quod quivis potest dare quod suum est; vir autem est sui juris. Nam cum in ordine ad debitum conjugale non sit sui juris, non potest constante Matrimonio priori, & potiori jure, sui facere tradi-

86.
Occurrit objectionibus.

traditionem alteri, quã aliquã ex parte lædatur jus uxoris, aut illi sequatur præjudicium.

Neque obstat secundo textus in cap. *Perlatum*, ubi indicari videtur, sine consensu uxoris factam venditionem sui in servitute valere. Quæritur enim à Concilio; an uxor ejus, qui se vendidit in servum, sit redigenda in servitute. Responderetque & vinculum Matrimonij valere, neque illam servam fore, cum libero nupsit.

87.
Respondet
ad Cap.
Perlatum.

Sed in primis, is Canon ex Triburienſi Provinciali Concilio desumptus est: Canones autem, quos Gratianus adducit, non majorem auctoritatem habent, quàm hi, ex quibus desumuntur. Deinde dico: Canonem illum nec negare, nec probare, an venditio valeat; sed quidquid de eo sit, tantum respondere non esse redigendam in servitute uxorem, quæ libero nupsit. Denique dico, ut constet ex initio ejus Canonis, divortium præcessisse inter eos: legitime autem separatatis quoad habitationem, potuit se vir vendere in servum sine consensu uxoris; cum ex ea venditione nullum illi sequeretur præjudicium, eò quòd divortio facto, nulla esset debiti redditio. Hucusque Pontius.

88.
Pomium sequitur
Castro.
Palao: por-
ro Sanchezium
Aversa et
Dicast. ex
parte.

Quem sequitur Castro Palao de Sponsal. disp. 4. punct. 5. §. 11. n. 8. Sanchezium autem sequitur Aversa q. 22. sect. 1. §. Rursus. Item Dicast. sup. n. 154. quamvis non ex toto, quippe n. 156. sic ait: Addit Sanchez, integrum esse Domino virum, qui se vendidit, aliò vendendum mittere, si uxor possit commodè eum sequi: nec dissentit Perez disp. 25. sect. 7. n. 1. Quod ego solum verum puto, quando se vendit cum facultate uxoris; nam si ipsa non consentiente, erit contra jus uxoris id facere, ut rectè docet Layman lib. 5. tract. 10. p. 4. c. 2. n. 4. in fine.

Perez.

Lajman.

Imò miros, quòd Sanchez oppositum doceat, cum tamen disp. 21. n. 15. docuerit, parendum potius esse uxori, quàm Domino præcipienti, propter illam primævam originem Matrimonij, præcedentem jus gentium inducens servitute. In hoc autem nostro casu à fortiori locum habere debet; quia etiam actualis apprehensio & possessio juris stat pro uxore. Hæc ille.

89.

Poteis Do-
minus ta-
lem servum
aliò mittere,
quando uxor
potest com-
modè sequi.

Proxius locum habet; & ideo non potest mittere Dominus talem servum aliò vendendum, quando uxor non potest eum commodè sequi; nam tunc uxori præjudicaretur; veluti si vir suus aliò vellet transferre domicilium, ubi ipsa non potest eum commodè sequi; nam ex contractu Matrimonij habet jus ad cohabitationem, quod per hujusmodi translationem domicilij impeditur. Sicut autem vir non præjudicat suæ uxori, si mutet domicilium, quando hæc commodè potest ipsum sequi; sic pariter non præjudicat ei Dominus, quando virum, jam servum effectum, mittit aliò vendendum, si uxor possit commodè eum sequi.

90.

Hic non est
casus Meta-
physicus.

Quod autem sup. dicebat Hiquæus, hunc esse casum metaphysicum, non credo; nam frequenter fieri potest, ut indifferens sit mulieri, sive habitet Lovanij, sive Mechliniæ aut Antverpiæ;

imò fieri non raro posset, quòd libentius habitaret in loco, ad quem Dominus mittit virum vendendum, quàm in loco, ubi modò moratur.

Igitur potius parendum est uxori, quàm Domino, quando vir non potest Domino parere, nisi negando debitum uxori, rationabiliter illud exigenti. Unde in casu, in quo mulier non tenetur sequi virum liberum; sed vir liber faceret contra jus uxoris, domicilium mutando; in eodem, dico, casu non potest Dominus virum, jam effectum servum, aliò mittere vendendum. Patet ex verbis Sanchezij sup. adductis, ibi: *At vir sine Matrimonij læsione* &c.

Itaque in hoc puncto nihil mirabile docet Sanchez; nam si vir possit sine peccato injustitiæ se ipsum vendere, renitente uxore, & sine peccato injustitiæ mutare domicilium, renitente uxore; cur Domino erit illicita ea mutatio? Nam fit volente viro, qui, ut supponitur, justè potuit eam velle.

Si ergò vir, ex vi contractus matrimonialis ad nihil aliud ex justitia obligatur suæ uxori, quàm ad reddendum debitum, dum rationabiliter exigitur, ut videntur supponere Sanchez & Alij sup. citati pro ejus sententia, satis probabile apparet, virum seipsum vendendo non peccare, saltem mortaliter, contra justitiam; quia uxor quoad hoc modicum patitur præjudicium.

Sin autem consideremus obligationem justitiæ, quàm vir habet præstandi alimenta uxori ac in omnibus providendi ei, juxta qualitatem ac decentiam personæ & familiæ, quam admittit Aversa q. 22. sect. 4. §. *Tenetur*, dicens: Tenetur, per se loquendo, vir ad alendam uxorem, sub alimentis comprehendendo victum, vestitum, habitaculum, famulatum, & quæcumque ad humanam vitam necessaria sunt. Estque res clara ex omni humano jure & usu, & ex natura ipsa Matrimonij apud omnes Gentes & Nationes, cum vir sit caput uxoris & familiæ, eique incumbat familiam totam regere ac sustentare, & uxorem tamquam sociam & consortem habere, atque ad eò in omnibus providere.

Si, inquam, hæc obligatio, quæ est de justitia, ut ibidem ait, attentè consideretur, vix video, quomodo illa venditio, quæ, ut omnes supponunt, & docet Sanchez sup. n. 3., in dedecus grave uxoris, & familiæ, ac injuriam redundat; non video, inquam, quomodo excusari possit à gravi peccato injustitiæ, quidquid sit de valore venditionis; nam venditio injusta potest esse valida in multis casibus.

Appositè Hiquæus sup. n. 24. Illam (venditionem) esse sufficientem causam non solum divortij, judico cum Henriquez lib. 11. de Matr. c. 10. & Barthol. Ledesma de Matr. q. 52. & 53. sed etiam negandi debitum conjugale & cohabitationis ob violatam fidem primi contractus, & propulsandum opprobrium, quod ille, contranitente uxore, contra jura Matrimonij ei debita induxit; nam si potest negare debitum ob causam subtractorum alimentorum, sibi & proli, ut plures tenent; eadem ratio currit in propo-

91.
Approbat
Doctrina
Sanchez.

92.
Sub qua
considera-
tione d.
venditio sit
mortalis in-
justitia.
Aversa.

93.
An illa ven-
ditio sit cau-
sa sufficiens
negandi de-
bitum &
cohabitatio-
nem, ex Hi-
quæo.
Henri-
quez.
Ledesma.

proposito, cum ob jura servitutis inductæ, ipse se privet omni possibilitate alendi uxorem & prolem; cum omnia, quæ acquirat, suo Domino acquirat, & nihil uxori; sed sibi tantum necessaria ad sustentationem sui. Hæc ille.

94.
Obiicito
Solvitur.

Si dixeris: pretium venditæ libertatis posse sufficere uxori ad alimoniam. Respondet idem Auctor n. 25. Si ratio prorsus sententiæ subsistat, eum se posse gratis constituere servum; quia sic utitur jure suo. Neque adeo tribuendum est potestati viri in uxorem, ut Sacramento & debito uxoris detrahatur, cum ex prima institutione Sacramenti, vir relinquere debeat patrem, & matrem, & adhærere uxori suæ: ergo si major hæc sit conjunctio, si filius sub potestate constitutus nequeat seipsum vendere, patre renitente, minus potest vir, renitente uxore.

Quod autem dicitur, sufficere, ne ipsi subtrahat debitum conjugale, vel impedimentum ei statuatur ob periculum fornicationis, non subsistit: quia ei impedimentum statuit, prout ex vi prioris contractûs ei debetur, qui initus est cum libero, acquirendo dominium, & illud transfereudo, sine ullo onere aut impedimento.

95.
Ex quibus
causis ven-
ditio sui
posse esse
injusta.

Amplius etiam dico; non ex hoc solo venditionem esse contra justitiam, sed ex aliis etiam causis, educationis proles debitæ, gubernationis & assistentiæ, alimoniarum & cohabitationis. Unde si in casu redderetur impotens post contractum Matrimonium & consummatum, adhuc non posset se vendere, renitente uxore; sicut neque separare, aut ingredi Religionem, aut suscipere sacros Ordines, quibus tamen contractus magis favet quam servituti voluntariæ inductæ, quâ positâ, redditur inhabilis uxori ad usum Matrimonij sive debiti, dabo quod sit factus impotens, sive ad alia commoda enumerata, quibus procurandis tenetur. Hucusque Hiquæus.

Quæ, & alia, superius ex eo Auctore adducta, licet non omnia concludant intentum, ut consideranti facile patebit; equidem ostendunt difficultatem, quæ est in sententia Sanchij, & probabilitatem sententiæ oppositæ.

96.
Venditio
uxoris sine
consensu vi-
ri est inju-
sta.

Utut sit de venditione viri, ferè omnes admittunt, uxorem non posse seipsam servituti mancipare ac vendere, absque viri consensu, & venditionem aliter factam, quàm de consensu viri, esse contra justitiam. Quia uxor ultra obligationem reddendi debiti conjugalis, in qua conjuges sunt pares, subditur viro tamquam capiti in reliquis, quæ ad regimen domûs & familiæ attinent. Atque hæc subjectio uxoris & superioritas viri oriuntur ex natura Matrimonij.

Hugo cum
paucis alijs
docet opposi-
tum.

Dixi: Ferè omnes: quia Hugo 29. q. 2. cap. penult. & pauci alij dicunt oppositum, scilicet posse uxorem se, invito viro, venundare. Quod quoad hoc non sit sub potestate viri. Sed hoc est quod quaeritur, & probatum oportuit, non suppositum.

Certum est mulierem esse sub potestate viri, Gen. 3. vers. 16. *Mulieri quodque dixit: Multiplicabo arummas tuas, & conceptus tuos: in dolore*

paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Nemo quodque dubitat, virum caput esse mulieris, ad Ephel. 5. vers. 22. & 23. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris.* Nusquam autem legitur in Scriptura, Viri mulieribus suis subditi sint.

Ostendant ergo Adversarij, quoad hoc, id est, venditionem sui, mulieres non esse subditas suis viris, & habebunt intentum. Cum autem hoc ostendere non possint, potiùs dicant cum communi sententia, uxorem, invito marito, non posse seipsam vendere in ancillam. Atque hæc satis de incidentalibus tantum quaestione.

Interim Conclusio manet vera; scilicet, servum, non solum Domino consentiente, sed etiam contradicente, posse Matrimonium contrahere. Notat tamen Coninck disp. 31. n. 32. *ser-vi vos, nisi aliqua justa causa aliud suadeat (qualis esset si timerent, ne Dominus malitiosè eorum Matrimonium impediat) teneri priùs Dominorum consensum petere, antequam cum aliqua contrahant.*

Colligitur, inquit, apertè ex Concil. Cabilon. quod requirit voluntatem Dominorum, ut conjugia servorum sint omninò legitima. Ratio est: quia hoc exigit reverentia, quam iis debent; præsertim cum sæpè multum Dominorum intersit, utrum servi cum hac vel illa contrahant; ideòque durum sit, si servi, iis inconsultis, cum aliqua contrahant, quæ ipsis valdè ingrata, ac multas molestias paritura sit. Hæc ille.

Sed ego nullam invenio strictam necessitatem hujusmodi petitionis, neque in Concil. Cabilonensi, quod in principio Conclusionis explicatum fuit; neque in ratione, nisi fortè servus specialia beneficia à Domino accepisset, propter quæ ex gratitudine aliqua, eo invito, non deberet Matrimonium cum hac aut illa contrahere. Alioquin reverentia Dominis debita à servis in eo solo consistit, quod exhibeantur debita & consueta obsequia, inter quæ est minimè numeranda illa petitio consensûs, cum, etiam Domino expressè contradicente, propter, fortè incommodum aliquod ex Matrimonio ineundo sibi obventurum, nihilominus absque ullo peccato servus possit Matrimonium contrahere.

Et verò in hoc contractu magis attendendum est interesse servi quàm Domini, magisque considerandum, an ea cum qua contrahitur, sit esse servus, quàm Domino; cum vinculum Matrimoniale sit indissolubile; servitus autem solubilis. Unde si uxor non placeat Domino, vendat servum, & liber erit à molestiis, quas timet. Igitur consideratâ solâ obligatione servitutis, licitè contrahit servus Matrimonium etiam non petito consensu Domini.

Si dixeris: nullus potest dare alienum; sed corpus servi est Domini secundum Philosophum 3. Politicorum. respondet Scotus sup. *Servus non est Domini secundum omnia; sed secundum aliqua est sui juris, ut ad comedendum, bibendum, dormiendum, & breviter ad quoscumq; actus exercenda*

97.
Sed sine suf-
ficienti sum-
dammo.

An servi te-
neantur pe-
tere consen-
sum domi-
ni? Coninck.

98.
Non videtur
esse stricta
necessitas
per se.

Magis at-
tendendum
est hic inte-
resse servi,
quàm domi-
ni.

99.
Obiectio ex
Philos.

Solvitur ex
Scoto.

exercendos, propter quos non subtrahuntur Domino debita servitia: igitur cum pro tunc possit uti actu carnali, potest ad illum se obligare, quantum sui juris est.

Quod Philosophus dicit de servitute illa maledicta, quæ servus est, sicut pecus, potest intelligi, quod est Domini sui, sicut possessio vel pecunia: non tamen quod in actibus suis ducatur tantum, & non ducat: quia quantumcumque sit servus, est tamen homo, & ita liberi arbitrij. Ex quo patet magna crudelitas fuisse in prima inductione servitutis, quia hominem arbitrio liberum, & dominum suorum actuum ad virtuosè agendum, facit quasi brutum, & libero arbitrio non utentem, nec potentem agere virtuosè.

Cæterum, ex hæcenus dictis perspicuè manifestum fit, servitutem ex se non repugnare substantiæ Matrimonij; ac proinde non dirimere Matrimonium cum ea contractum. Si autem à me quaeratur, quid ergò intelligatur per Conditionem servilem, quæ communiter numeratur inter impedimenta dirimentia. Respondeo citius & crit.

CONCLUSIO II.

Servitus ignorata dirimit Matrimonium inter liberum aut liberam, & mancipium. Nunquid jure naturali?

Incipio hanc Conclusionem à verbis Doct. Angelici 4. dist. 36. q. un a. 1. in corp. Dicendum, quod in Matrimony contractu obligatur unus conjugum alteri ad debitum reddendum, & idè si ille, qui se obligat, est impotens ad solvendum, ignorantia hujus impotentia in eo, cui sit obligatio, tollit contractum. Sicut per impotentiam coeundi efficitur aliquis impotens ad solvendum debitum, ut omninò non possit solvere; ita per servitutem, ut liberè reddere debitum non possit; & idè, sicut impotentia coeundi ignorata impedit Matrimonium, non autem si sciatur; ita conditio servitutis ignorata Matrimonium impedit, non autem servitus scita.

Ubi D. Tho. comparat servitutem naturali impotentia; hæc autem, utpote contrà substantiam Matrimonij, etiam scita, juxtà Sanchium & alios plures tam Theologos quàm Iulperitos, ut suo loco videbimus, dirimit Matrimonium, quidquid hic & alibi dicat Doct. Angel. ergò similiter servitus, etiam scita, tamquam contraria substantiæ Matrimonij, dirimet illud in sententia Sanchij & aliorum.

Et confirmatur: quia si in contractu Matrimonij ea conditio apponeretur, ut non teneretur conjux habitare cum conjuge, illive debitum reddere, nisi quando Dominus voluerit, Matrimonium esset nullum, ob conditionè Matrimonij substantiæ adversam, c. fin de Condit. appof. At ea conditio tacitè inest in servi Matrimonio.

Accedat l. 3. Cod. de Incestis nupt. quæ sic incipit: Cum ancillis non potest esse connubium: nam ex hujusmodi conturbervio servi nascuntur. Quæ utique ratio etiam militat, quando scien- ter contrahitur cum ancilla,

His tamen non obstantibus, res certissima est servitutem scitam non dirimere jure naturali, neque Ecclesiastico; estò dirimeret jure naturali impotentia scita: Arg. cap. 1. de Conjug. servorum, ubi, ut vidimus Conclus. præcedenti, conceditur servis contrahere Matrimonium; etiam Dominis invitis, & cap. 2. eod. ibi: Mandamus, quatenus si constiterit, quod idem vir præfatam mulierem, postquam audivit illam esse ancillam, carnaliter cognovit, ipsum, monitione præmissa, compellatis, ut eam sicut uxorem maritali affectione pertractet.

Idem definitur cap. 2. 29. q. 2. (quod est Zachariæ Papæ) Si quis liber ancillam in Matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam (si consensu amborum conjuncti sunt) exceptà causà fornicationis: sed una lex deinceps erit per omnia & viro, & femina.

Et cap. 4. ead. caus. & q. ex Concil. apud Vermeriam c. 9.: si quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, & existimat, quod ingenua sit, si ipsa femina fuerit postea in servitute detecta, si eam a servitute redimere potest, faciat, si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem ancillam eam scierat, & collaudaverat, prout legitimam eam habeat.

Item cap. 5. ead. caus. & q. ex eod. Concil. cap. 8. si femina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset, habeat eum: quia omnes unum patrem habemus in talis. Vna lex erit viro & femina. Igitur de veritate hujus doctrinæ non est relictus dubitandi locus.

Nec obstat comparatio servitutis cum impotentia naturali: quia non est omnimoda, ut patet ex ipsis verbis D. Tho. Quippe per impotentiam coeundi, ita quis efficitur impotens, ut omninò non possit solvere debitum; at verò per servitutem, ut liberè reddere debitum non possit. Proinde impotentia omninò repugnat substantiæ Matrimonij, & idè etiam scita dirimit, cum res sine sua substantia nequeat subsistere. At verò servitus tantum aliquo modo repugnat substantiæ Matrimonij, sive tollit aliquem modum substantiæ, puta libertatem omnimodam usûs Matrimonij, seu liberum omninò usum Matrimonij, relinquens simpliciter usum; & idè scita non dirimit, cum adhuc maneat substantia Matrimonij.

Nec est simile (inquit Sanchez lib. 7. disp. 19. n. 13.) si apponeretur ea conditio in contractu Matrimonij, ut non teneretur conjux cohabitare, aut debitum reddere, nisi cum alter tertius voluerit, in quo casu esset irritum Matrimonium. Quia servus contrahens Matrimonium, nec tacitè nec expressè eam conditionem apponit, ut non teneatur cohabitare, nec reddere, nisi Domino volente; sed tantum ex natura status servilis supponitur, non teneri servum reddere debitum, quando ex justa causa impeditur à Domino, quod nullatenus est contrà Matrimonij essentiam; hæc enim minime astringit ad semper & ubique debitum reddendum, sed, quoties legitimum impedimentum non obstitit. Cum ergò Dominus nequeat servo impedire justum & rationi consonum

103: Certum est non dirimere, ex c. 1. de Conjug. serv.

Item ex c. 2. eod.

c. 2. 29. q. 2.

104: Cap. 4.

c. 5. ead.

105: Resp. ad. 1. arg. opposita sententia.

106: Resp. ad 1.

100. Servitus non repugnat substantiæ Matr.

101. D. Tho. comparat servitutem naturali impotentia.

An servitus scita dirimit Matr.

102. Probatur dirimere, ex ratione.

Item ex ju- re.

Matrimonij usum : manifestè apparet, latam esse differentiam, in eo, qui conditionem apponit non reddendi, nisi altero volente ; & in eo, qui etiam explicitè apponeret conditionem non reddendi, quando ratione statùs legitimum obstaret impedimentum. Hæc ille.

Alioquin, ne quidem servitus conductitia statet cum Matrimonio ; cum talis etiam servus non possit subtrahere operam suam elocatum, ad reddendum debitum conjugii.

107.

Valeret
Matr. etsi
dominus pro
semper pos-
set impedire
ejus usum

Atque ut Dominus pro semper justè possit impedire usum Matrimonij ; equidem contractus valeret. Sic enim potest quis validè contrahere cum aliqua, jam moritura vel naturaliter, vel per justitiam, estò nullum possit habere usum corporis illius, naturâ, vel justitiâ id impediente.

Coninck.

Hinc Coninck disp. 31. n. 23. negat irritum esse Matrimonium cum hac conditione contractum, ut non teneatur quis reddere debitum, nisi quando tertio placet : Quia, inquit, potest quis contrahere cum hac conditione, ut nunquam teneatur reddere debitum. Quod probat idem Auctor disp. 24. n. 43. quia tota essentia Matrimonij consistit in mutuo dominio ac subjectione corporum ad usum Matrimonij : atqui talis obligatio, sive conditio apposita, non repugnat illi dominio, aut ejus traditioni, sed tantum impedit ejus usum ; ergò cum ea potest Matrimonium validè contrahi. Hæc ille.

108.

Verum jus
potest ab
alio pendere
in suo usu.

Sanè jus dependens in suo usu à voluntate alterius, esse verum jus, manifestè patet in Religiosis Societatis Iesu post biennium professis, qui retinent verum dominium suorum bonorum, estò usus dependeat à voluntate Superioris. Quare sic etiam non posset quis habere jus & potestatem in corpus alterius, tametsi usus dependeret à voluntate tertij ? Non video repugnantiam.

Ius civile
hic est cor-
rectum per
Canonicum

Maneat ergò, servitutum cognitam nullum omninò præstare impedimentum, saltem dirimens, quidquid aliter statuat jus civile d. l. Cum ancillis, quæ jure Canonico, quod in hac re prævalet, correctâ censi debet, & correctâ censetur.

109.

An servitus
scita sit im-
pedimen-
tum probi-
bens, ex So-
10.

Dixi consultò : saltem dirimens : quia Sotus 4. dist. 35. q. un. a. 1. vers. Contra hanc, existimat peccare liberum, qui absque urgenti causa, vel valdè commodâ, ancillam ducit : peccare, inquam, sed non mortaliter, nisi graves circumstantiæ, aut scandalum accedant.

Negat San-
chez

Verum (inquit Sanchez sup. n. 14.) ex se non video ullam culpæ rationem. Id enim nullo jure prohibetur. Et ita nullam esse culpam, bene docet Angelus verb. Matrimonium 2. impedimento 4. in fine.

110.

Est irregularis
qui con-
trahit
ancilla :

Est tamen irregularis ancillam ducens, per cap. 15. dist. 34. quod desumptum est ex Canonibus Apost. c. 18. Si quis viduam, aut ejetam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam de iis quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt.

Ubi Gloss. verb. Ancillam, interrogat : sed

quare id prohibetur, cum tamen eo ipso, quod aliquis ducit ancillam suam in uxorem, ipsa libera efficiatur, Cod. de Lat. libert. tol. Authent. Ad hoc, & Cod. de Oper. libert. Libertæ. Similiter tenet Matrimonium cum aliena ancilla, ut 20. q. 2. c. 1. & 2. Respondeo : propter prerogativam sacerdotij. Vel ideo, quia non videtur ibi esse plenum Matrimonium, ut 32. q. 2. Sicut non omnis ; & ideo non videtur ibi esse plenum Sacramentum. Vel hoc ideo contingit, quia vilis persona præsumitur, qui contrahit cum ancilla.

Et id verum est (inquit Sanchez) quàmvis ancilla virgo sit, aliàs nil decideret is textus ; ducens enim, etiam liberam, non virginem, est irregularis ob bigamiam contractam. Deinde : quia textus indistinctè loquitur de ancilla, Et ita sentiunt Archid. Dominicus, Turrec. & alij.

Non tamen consentiunt inter se hi DD. quando liber duceret propriam ancillam virginem. Nam dicta Glossi. quàmvis fateatur, effici tunc liberam ancillam, ait, esse cum irregularitatem ; quòd adhuc reputetur vilis. At Archid. Turrec. ibi id negant, nisi propria ancilla corrupta sit. Quia cum per id Matrimonium libera efficiatur, cessat causa prohibitionis. Et Dominicus ibi, utramque expositionem sub disjunctione sequitur, & ita utramque censet esse probabilem. At dicendum est, non esse irregularem ob rationem dictam, quando per id Matrimonium redit in libertatem.

Et dico similiter, non esse irregularem, qui inquit Matrimonium cum ancilla, existimans tunc esse liberam. Quia non reputatur vilis, ignorantiâ excusante. Et propterea, quòd Matrimonium sit invalidum, ac careat effectu.

Et similiter, quoties Matrimonium illud cum ancilla cognita, esset nullum. Quia non sortitur effectum suum id Matrimonium. Nec est verbum aliquod in d. cap. Si quis viduam, ex quo colligatur, considerari in eo factum ipsum & animum facientis ; ut proinde cogamur dicere, incurri eam irregularitatem, non secuto Matrimonio valido. At non requiritur Matrimonij consummatio, ut ducens ancillam sit irregularis : quia id desiderari, nullo jure probatur : & quia infamia illa ex ipso Matrimonio contracto pullulat. Ita Sanchez, & nos cum illo.

Sed jam tempus est, ut cum de libero, scienter contrahente cum ancilla, dixerimus, non obliviscamur liberi ignoranter contrahentis cum ancilla, de quo potissimum hic tractatur. Porro ejus Matrimonium non valere, definitur cap. fin. de Conjug. servorum ibi : Ideo, mandamus, quatenus, si constiterit, quod miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita quod, postquam intellexit conditionem ipsius, nec factò, nec verbo, consenserit in eadem, propter quod per Cardinalem eundem ab ejus fuerat consortio separatus, contrahendi cum alia, liberam ipsi concedas auctoritate Apostolicâ facultatem. Ita Innoc. 3.

Est etiam
foret virgo

III.
Quid si
duceret pro-
prium an-
cillam.

Non est ir-
regularis
juxta San-
chez &
alios.

Similiter si
eam esse liberam,
putaverit
esse liberam.

112.
Et quoties
Matr. est
nullum.

Non requi-
ritur con-
summatio
Matr.

113.

Matr. liberi
aut libera
ignoranter
contractum
cum manci-
pio, non va-
let per c. 2.
de Conjug.
serv.

Et

Et quod hic dicitur de Matrimonio liberi cum ancilla, similiter intelligendum est de Matrimonio liberæ cum servo. Igitur vera est Conclusio, quæ afferit: *Servitus ignorata dirimit Matrimonium inter liberum aut liberam, & mancipium.*

114.
Que ratio
hujus impe-
dimenti, ex
Sanchez.

Sed quæ ratio hujus impedimenti? Quod is error (inquit Sanchez sup. n. 2.) valdè bonis Matrimonij adversetur: bono Sacramenti & individua cohabitationis; cum servus debeat in domo Domini habitare, ab eoque possit mitti in partes remotas, ibi vendendus: bono fidei; quia non potest ad libitum reddere debitum, sed cum ei vacaverit, satisfeceritque obsequiis, in quibus à Domino occupatur: bono prolis, quia nequibit illam alere, cum omnia Domino acquirat, nec erit in parentis potestate, ut religiosè educetur. Hæc ille.

Item ex D.
Bonav.

Placet audire Doct. Seraphicum 4. dist. 36. a. 1. q. 2. n. 11. Ratio (inquit) hujus (impedimenti) est propter duo, scilicet propter favorem libertatis, & causam Matrimonialis, quæ maximè favorabilis est. Vnde quia, qui contrahit cum ancilla, quodammodo perdit libertatem, quæ est sicut dicitur in jure civili, bonum inestimabile, & quam nullus perdit, nisi volens, quia perditam recuperare non potest etiam volens; ideo in favorem libertatis, jus servatur erranti, ut, si velit, possit ancillam deserere. Et præterea servitus est contra bonum prolis & fidei: & quia jura favent Matrimonio, ideo præsumunt, errantem in conditione, non consentire; ideo nec Matrimonium esse; & ideo quod impediatur, hoc facit constitutio Ecclesiæ, ex predicta veniens ratione.

115.
Objectio.

Si objicias: magis est tolerabilis in conjuge servitutis conditio, quam qualitas lepræ: ergo si error qualitatis talis non impedit, multò minus nec error conditionis.

Solutio ex
eod.

Respondet S. Bonav. sup. n. 12. Quod non est simile; quia nulla qualitas est ita contra bonum Matrimonij, ut servitus; nulla etiam ita obviat bonis Matrimonij, ut servitus, de his, quæ non impediunt.

116.
Alia obje-
ctio.

Rursum objicis: error fortunæ, sicut jura dicunt, non impedit Matrimonium: sed possibile est, quod servitus sit à fortuna, sicuti si aliquis capitur à casu in bello, & efficitur servus, vel propter paupertatē, quæ est à fortuna, secundum usum loquendi, se vendit in servum; ergo &c.

Solutio
Doct. Sera-
phici.

Respondet idem Doct. sup. n. 13. Quod libertas non computatur inter bona fortunæ; immo omnibus aliis præponderat.

Rogas: quæ ergo sint bona fortunæ, quorum error non impedit Matrimonium? Respondeo: divitiarum externarum, quando aliquis putatur dives, & est pauper, de quo errore alibi egimus. Constat autem libertatem, quæ quodammodo bonum naturale est, longè præponderare divitiis, & servitutem longè magis præjudicare obligationi Matrimonialis, quam paupertatem.

117.
Libertas
numeratur
inter bona
fortunæ.

Quamvis ergo servitus possit alicui contingere à fortuna seu casu, non ideo tamen libertas inter bona fortunæ numeranda venit. Nam etiam impotentia coeundi alicui contingere potest à fortuna seu casu, ut nimis manifestum est; quis

Bosco de Matrim. Pars II.

ideo potentiam coeundi annumerat bonis fortunæ; quorum error non impedit Matrimonium?

Nec obstat: quod servitus scita non impediatur. Quare magis servitus ignorata, quilibet cum ignorata, vult potest effici servus; sed ignorata impedit, quia quam scitā, dirimat, ex D. Bonav.

Sed neque valet hic argumentum à servitute spirituali, quæ pejor est, & tamen non impedit. Nam respondet idem S. Doct. n. 15. Quod etsi hic arg. à sit pejor ipsi servo, non tamen adeo redundat in servitute alium, utpote in prolem, vel etiam in uxorem, & spirituali. præterea facilius potest expelli.

Quid aliud objici possit non video; præsertim si verum est, solo jure Ecclesiastico hunc errorem dirimere; nam certum est, Ecclesiam propter dictas rationes jure meritissimo potuisse tale impedimentum statuere.

Porro statuisset, quod potuit statuere, quamvis non constet ex aliquo jure scripto: nam de cap. fin. de Conjug. servorum, & alia jura, quæ communiter allegantur, non habent formam statuti irritantis; æquidem constat (ut vult Sanchez sup. n. 18.) ex usu & traditione Ecclesiæ, & forsā olim scripta fuit, ac perit scriptura.

Sed enim, dicit aliquis: omne forsā, solvitur per aliud forsā. Adedque sicut Sanchez dicit, forsā olim scriptam fuisse; ego eodem jure dicere possum, forsā olim scriptam non fuisse, nec periisse scripturam, quia nunquam fuerit.

Et verò ex usu Ecclesiæ nihil aliud probatur, quam errorem servitutis reverà Matrimonium dirimere; non autem quod dirimat jure Ecclesiastico; nam multa alia sunt in usu Ecclesiæ, quæ tamen sunt juris naturalis, & non tantum juris Ecclesiastici. Ergo ex illo usu non satis probatur, hoc impedimentum esse tantum juris Ecclesiastici. Igitur aliudè manet probandum, non esse juris naturalis.

Respondeo ex illo usu habetur, verum esse impedimentum, si non juris naturalis, saltem juris Ecclesiastici, legitima consuetudine præscriptum.

Interim communior sententia est, errorem servilis conditionis solo jure Ecclesiastico irritare. Quoniam servitus non impedit absolute & simpliciter usum Matrimonij liberum; sed tantum certis temporibus; nimirum, quando iuste & rationi consentaneè occupat Dominus servum. At hoc non adversatur substantiæ Matrimonij, quæ contenta est absolutà potestatis corporis traditione, & obligatione ad reddendum debitum; quando legitimum impedimentum non obstiterit.

Confirmatur 1. quia servitus scita non dirimit jure naturæ Matrimonium. Nec obstat evasio, si dicas, conscium servitutis, & adhuc volentem inire Matrimonium cedere juri suo. Quia cum requisita ad Matrimonij valorem non possint ex contrahentium voluntate immutari, sed semper stabilia sint, non potest in hoc cedere juri suo. Sicut, quia naturalis impotentia

sentia ad copulam, est juris naturalis impedimentum ad Matrimonium, non prodest, eam cognitam fuisse ab altero contrahente, ut Matrimonium subsistat.

122. *Alia confirmatio.*

Rursus confirmatur; quod lepra vel morbus diuturnus plus impediatur liberum Matrimonij usum, quam servitus; cum tamen illa non dirimant Matrimonium.

Confirmatio tertia.

Tandem; quia quamvis intercedente errore, inveniatur in Matrimonio aliquid involuntarij, in quantum si quis conditionem servitutis praesciret, non contraheret: ac contractus est simpliciter voluntarius, cum simpliciter in hanc personam consentiat. Erit igitur verus contractus, attento solo naturae jure. Simile quippe involuntarium reperitur, quando adest error qualitatis, dans causam contractui, nec tamen vitatur Matrimonium. Ita Sanchez pro hac sententia, quam tamquam probabiliosem amplectitur sup. n. 16.

123. *Hac sententia videtur esse D. Tho.*

Et videtur esse D. Tho. 4. dist. 36. q. un. a. 1. ad 3. ubi sic scribit: *Ius naturale dicitur, quod poena sit pro culpa infligenda, & quod nullus sine culpa puniri debeat; sed determinare poenam secundum conditionem personae, & culpa, est juris positivi; & ideo servitus, quae est quadam poena, determinata est de jure positivo, & a naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminato: & eodem jure positivo determinate est factum, quod servitus ignorata Matrimonium impediatur, ne aliquis sine culpa puniatur. Est enim quadam poena uxoris, quod habeat virum servum, & e converso. Hae Doct. Angelicus.*

Non tamen approbat omnes ad rationes Sanchij.

Qui tamen non approbat omnes rationes, ex Sanchio jam adductas: nam admittit, ut sup. vidimus, impotentiam scitam non dirimere Matrimonium, eo quod contrahens censetur cedere juri suo; & tamen impotentia est impedimentum juris naturae. Ergo secundum D. Tho. est servitus foret impedimentum juris naturae, adhuc fieri posset, ut ignorata dirimeret, secus cognita, eo quod cognoscens censetur cedere juri suo.

124. *Resp. ad 2. confirmatio.*

Ad secundam confirmationem Sanchij de lepra, respondet D. Tho. ibidem ad 6. *Quod lepra non impedit Matrimonium, quantum ad primum actum suum, eo quod leprosi debitum reddere possunt libere, quamvis aliqua gravamina Matrimonio inferant, quantum ad secundos effectus; & ideo non impedit Matrimonium, sicut servitus.*

Ergo, secundum ipsum, non est paritas inter servitutem, & lepram, secluso jure positivo. Alioqui facillime & verissime respondere potuisset ad 6, servitutem dirimere, non lepram; quia de servitute ita disposuit jus positivum, secus de lepra, quae fuisset adaequatissima solutio.

125. *Ex natura rei est major inconvenientia in Matr. cum ancilla, quam cum leprosa.*

Et verò nisi major ex natura rei foret inconvenientia in Matrimonio cum ancilla aut servo, quam in Matrimonio cum leproso, aut leprosa; cur, putas, Ecclesia errorem potius servitutis, quam leprae statuisset impedimentum dirimens?

Et idem argumentum formare possumus de errore qualitatum, puta divitiarum, pulchritu-

dinis, &c. Si quippe hic error aequaliter repugnat naturae seu substantiae Matrimonij, cur aequaliter non constituitur ab Ecclesia impedimentum dirimens? Non constituitur autem; ergo signum est, Ecclesiam aliquam inaequalitatem agnoscere.

Hanc etiam inaequalitatem asserit Doct. Seraphicus sup. in responsione ad 1. objectionem: quamquam & ipse videatur sentire, errorem servitutis dirimere solo jure Ecclesiastico, ut patet ex verbis ejus sup. allegatis.

Rogat aliquis: quid de hac re censeat Doct. Subtilis? 4. dist. 30. quaerit primo: *Vtrum ad contractum Matrimonij requiratur consensus, sequens rationem non erroneam, sive apprehensionem?* Et n. 2. sic ait: *Ad istam quaestionem dico 2. Conclusio. 1. q. dist. 26. quod iste contractus est donationis liberae & voluntariae, sicut dictum est distinct. praecedenti: ignorantia autem & maxime conditionis, quae requiritur ad actum voluntatis, causat involuntarium secundum Philosophum 3. Ethic. & secundum Aug. 8. de Trinit. c. 4. Nihil est amatum vel volitum, nisi prius cognitum.*

Ex hoc sequitur breve corollarium, quod error sive apprehensio erronea, quantum ad omnem conditionem, requisitam per se ad contractum, facit contractum nullum esse: sunt autem in genere tres tales conditiones, duae ex parte personarum. Una, quod haec persona putatur esse illa: alia, quod persona serva credatur libera. Tertia conditio, est error sibi correspondens ex parte contractus, puta si credatur aliam personam simili contractu contrahere: cum tamen in rei veritate non contrahat; quia non intendit dare, sicut alia intendit accipere. Ita Scotus.

Subsumo ego: sed primus error, & tertius, jure naturae irritant contractum Matrimonij: ergo etiam secundus, qui est error conditionis servilis: de quo subdit idem Doct. n. 3. *secunda conditio est hic specialis; quia haec est permutatio potestatis corporis pro potestate corporis: servus autem non potest dare potestatem sui corporis liberae, sicut illa e converso: & illa vesciens servitutem ejus, per consequens non consentit in servum, nec vult commutare potestatem sui corporis, pro potestate corporis, quam servus non potest facere, quia non habet illam.*

Subsumo iterum: atqui defectus consensus jure naturae irritat Matrimonium: ergo, secundum Scotum, error servitutis non solo jure Ecclesiastico, sed etiam jure naturae irritat Matrimonium.

Hinc eod. lib. dist. 42. n. 4. scribit in haec verba: *Ex dictis breviter colligo impedimenta Matrimonij, quae impediunt simpliciter. Dico autem impedimentum simpliciter, post quod, si fuerit attentatum, nihil fit: non simpliciter autem dico, prohibitionem quancunque, propter quam illegitime fit, si tamen fit, non est irritum.*

Impedimenta autem simpliciter, aut accipiuntur ex natura talis contractus, aut ex statuto Ecclesiae superaddito. Si primo modo, igitur vel ex conditionibus necessariis ad contractum, vel ex necessariis ex parte contrahentium: ex parte contractus, quia ex natura ejus est, quod sit datio voluntaria potestatis corporis,

126. *Quid de hac controversia sentiat Scotus.*

Videtur servitutem impedimentum naturale.

127. *Ostenditur.*

128. *Declaratur secundum.*

Impedimentum dirimens sumitur vel ex natura vel ex lege Ecclesiae.

corporis, pro potestate corporis, & perpetuo commutantium; ideo quod impedit voluntariam donationem talem, impedit naturam contractus huius.

129. *Involuntarium ex metu qui potest cadere in constantem virum, qui metus est ex certitudine sufficiente mali imminentis, quod magis debet vitare, secundum rectam rationem, quam cum ista non contrahere: & huiusmodi mala sunt, malum mortis, mutilationis enormis, carceris, propriae servitutis, stupri, & huiusmodi, & de isto impedimento dictum est dist. 29.*

Involuntarium autem ex defectu notitia procedentis (si quidem ad voluntarium requiritur notitia, 3. Ethicorum) aut est ex carentia totali notitia intellectualis, aut est cum aliquali, licet defectiva, quia erronea. Si primo modo, sic furia impedit Matrimonium, dum durat, & ita contractum istum: si tamen furiosus habeat lucida intervalia, pro tempore intervalli potest contrahere, & eodem modo post contractum tunc petere, & est sibi debitum tunc reddendum; non autem pro tempore furia, quia tunc nescit ex jure suo petere, sed sicut brutum; tunc etiam reddere, esset alteri periculum in persona.

130. *Si autem sit aliqua cognitio, sed cum errore vel deceptione, triplex deceptio simpliciter impedit; quia qualibet est contra illud, quod necessario requiritur ad contractum: quarum prima, est error persona; secunda, error conditionis peioris, puta servitutis; tertia, error donationis mutua, puta, ista dat, credens istum posse redonare, sive secum posse permutare; ille autem non redonat, licet proferat verba doloso animo tantum, scilicet ut extorqueat libidinem, & de isto triplici errore dictum est sup. dist. 30. Hucusque Scotus.*

Et infra n. 11. sic ait: Hi quatuor primi versus (quorum primus est: Vis, fraus persona, servi, donationis & amens) continent impedimenta, qua repugnant naturae contractus Matrimonij. Ergo, secundum Scotum, fraus seu error servi irritat Matrimonium jure naturae, utpote qui repugnat naturae huius contractus.

131. *Neque ipse solus docet hanc sententiam, sed alij complures tam Theologi, quam jurisperiti, quos citat Sanchez sup. n. 15. ubi censet eam valde probabilem. Et videtur etiam esse Doct. Angelici 4. dist. 30. q. 1. a. 2. in corp. ubi haec lego: Oportet quod error, qui Matrimonium impedit, sit alicujus eorum, qua sunt de essentia Matrimonij. Duo autem includit Matrimonium ipsum, scilicet personas, qua conjunguntur, & mutuam potestatem in invicem, in qua Matrimonium consistit: primum autem tollitur per errorem persona: secundum per errorem conditionis; quia servus non potest potestatem sui corporis alteri tradere sine consensu Domini sui, & propter hoc hi duo errores Matrimonium impediunt, & non alij. Sed error personae impedit ex jure naturae; ergo etiam error conditionis, qui hic comparatur errori personae.*

132. *Respondet Sanchez sup. n. 18. similitudinem non esse in omnibus; sed in hoc, ut sicut error personae tollit omnino consensum; ita error conditionis tollit circa conditionem illam servitutis; & licet hoc sit involuntarium tantum secundum quid: at jus Ecclesiasticum irritavit, ut*

bi non admittitur voluntarie conjugium cum servo vel ancilla; quod minime contingit, quando conditionis servilis error adest. Haec ille:

Sed hoc quaeritur, ubi Ecclesia irritaverit, & quare non sufficiat involuntarium secundum quid, id est, secundum illud, quod, secundum D. Tho. includit Matrimonium, scilicet mutuam potestatem in invicem, ut Matrimonium jure naturae sit irritum. Nam sicut persona est materia circa quam, sic traditio corporis est quasi materia ex qua sive intrinseca; ergo error circa traditionem aequè videtur irritare, atque error circa personam; quia uterque repugnat substantiae Matrimonij, quae, secundum D. Tho., includit personam, & potestatem; jam autem servitus tollit liberam potestatem, seu traditionem corporis.

Respondet Sanchez sup. servitutem aliquo modo adversari substantiae Matrimonij, quod omnino plenam & perfectissimam corporis traditionem non patitur; at patitur, inquit, absolutam, & rationi status consonam, quod ad veram Matrimonij rationem satis est, attento jure naturali.

Sed hoc rursus est, quod petitur, & quod sententia Scoti negat; unde probatum oportuit, non suppositum. Probavit quidem, aut certe conatus fuit probare Sanchez sup. n. 16. exemplo servitutis scitae, lepra ignoratae, & erroris qualitatum; sed quam inefficaciter probaverit, patet ex antedictis.

Bene dixit D. Tho. sup. ad 4. Quod diversitas fortuna non variat aliquid eorum, qua sunt de essentia Matrimonij, nec diversitas qualitatis, sicut fecit conditio servitutis. Et ad 5. Quod error nobilitatis, in quantum huiusmodi non evacuat Matrimonium eadem ratione, qua nec error qualitatis.

Igitur, juxta hanc doctrinam D. Tho., non valet hoc argumentum: Error qualitatis, aut nobilitatis, vel fortunae non vitiat Matrimonium jure naturae, nisi consensus fuisset expresse conditionatus; ergo neque eo jure vitiat error servitutis; quia hic error aliquid variat, quod est de essentia Matrimonij, secus error qualitatis, nobilitatis aut fortunae; quippe servitus facit, ut usus corporis traditi dependeat ab alterius voluntate.

Sicut ergo, si quis equum vendat, cujus usus ex alterius voluntate pendet, id tacendo, irrita est jure naturae venditio: cum eo intrinsece tendat venditio, ut Dominium, cum libera usus rei venditae potestate, transeat in emptorem: sic itidem Matrimonium, per quod servus liberae tradit dominium sui corporis, tacita servitute, est jure naturae irritum; cum eo intrinsece tendat traditio, ut dominium, cum libera usus rei traditae potestate, transeat in eum, cui corpus traditur. Jam autem usus corporis servi pendet magna ex parte ex Domini voluntate.

Respondet Sanchez sup. latam esse differentiam inter Matrimonium, & caeteros contractus bonae fidei, qui irritantur ex dolo circa qualitatem, dante causam contractui, ut in hoc eventu accidit: quod secus se habet in Matrimonio.

Planè secus se habet in Matrimonio, quando

Qualiter furia impedit Matrimonium.

Triplex error dirimit Matrimonium.

Hac sententia Scoti est valde probabilis: & videtur etiam esse D. Tho.

Similitudo erroris personae & conditionis, non est omnimoda, ex Sanchez.

133. Servitus non omnino repugnat substantiae Matrimonij, secundum Sanchez.

134. Non valet hic arg. ab errore fortunae, qualitatis &c. ad errorem servitutis.

135. Probatio à simili.

136. Resp. Sanchez.

Rejicitur.

dolus solum versatur circa divitias, pulchritudinem, & similes qualitates : sed contendunt Scotus & D. Tho. libertatem non esse qualitatem, sed aliquid pertinens ad substantiam Matrimonij, simili modo quo persona, & physica potentia coeundi.

137.
Alia responsio.

Hinc aliter responderi possit ad dictum argumentum à simili : venditionem illam esse validam, quamvis sit injusta, cum pretium ordinariè proportionetur Dominio & usui rei. Vel dic disparitatem esse : quod usus equi sit quasi substantia, quæ venditur & emitur, illius enim maximè habetur ratio ; & tamen tali casu verè non haberet usum emptor, sed tertius. At verò in casu nostro traditur corpus & usus corporis, quamvis indirectè impeditus, traditur, inquam, pro illo tempore, quo legitimè non impeditur. Quod autem unum corpus plus vel minus sit impeditum, merè accidentale est ; adeoque usus ille frequentior, vel minus frequens, non potest censeri substantia contractus, sed solum est ali-quod accidens.

138.
Differencia inter errorem personæ & servitutis.

Aliud est, quando erratur in persona ; nam tunc mutatur ipsa individua substantia contractus, videlicet ipsum substantiale corpus, circa quod contrahitur : hic porro est corpus illud, quod alter intendit, quamvis habeat aliquod impedimentum frequentioris usus, quod ignorat ; & per consequens non intendit, nisi indirectè & consecutivè : neque enim ipse usus corporis est substantia, sed dominium corporis ; usus autem est finis contractus, & finis ille habetur, tametsi aliquo modo impeditus.

Oppugnatio.

Sed contra, dicit aliquis : finis non est usus impeditus, sed liber ; idque ex natura rei, quia corpus ex natura sua liberum est, adeoque & usus corporis ; illum ergò censetur intendere is, qui liberum usum sui corporis tradit ; ac proinde, licet hic usus non sit physica substantia contractus, est tamen substantia moralis, sive moraliter substantia ; ut proinde error circa eum usum, licet non sit formaliter error personæ, seu substantiæ, equidem in substantiam seu personam redundet, quod videtur sufficere, ut Matrimonium sit jure naturæ irritum.

139.
Alia impugnatio à simili in voto.

Veluti jure naturæ irritum est votum, emissum ex errore redundante in ejus substantiam, ut si sit circa ejus vim obligativam, partem notabilem, rationem formalem vel finalem rei promissæ. Jam autem error servitutis in casu nostro est circa rationem finalem, non tantum merè extrinsecam contractui, sed maximè intrinsecam ; cum finis intrinsecus Matrimonij sit generatio prolis, & ejus debita educatio, mutua societas in cohabitatione & aliis obsequiis, evitatio fornicationis, quæ si non totaliter, saltem notabiliter impediuntur per servitutem. Quid ni ergò error hujus finis redundet in substantiam Matrimonij ?

Evasio Sanchez.

Fatetur Sanchez sup. errorem servitutis aliquo modo adversari bonis Matrimonij, non tamen adeò, ut substantiam destruat. Quod si ita (inquit) adversaretur, non sufficeret scientia servitutis, nec cessio proprii juris.

Sed contra : error personæ destruit substantiam Matrimonij, & tamen sufficit scientia alterius personæ, & cessio proprii juris : ergò consimiliter, est error servitutis destrueret substantiam Matrimonij, id est, consensum contrahentis, adhuc sufficeret scientia servitutis, & cessio proprii juris ; quia ubi aliàs non consentiret in personam non liberam, jam in eam consentiret.

140.
Præclusio.

Igitur servitus ignorata aufert voluntarium consensum, non tantum secundum quid, sed simpliciter. Cum enim iniens Matrimonium, id principaliter velit & intendat, propter primarios & intrinsecos fines, qui magna ex parte deficiunt, quando liber contrahit cum serva, conditionis ignarus, sequitur ut non habeat verum consensum in illud Matrimonium. Quod secus est, quando conditionis est conscius, tunc enim credit juri suo, & adest plenus consensus.

Servitus ignorata videtur aufere simpliciter voluntarium.

Neque eadem est ratio de errore divitiarum, pulchritudinis, nobilitatis &c. quia hi non sunt primarij & fines intrinseci, sed merè extrinseci ; seu non sunt fines Matrimonij, sed potius fines contrahentis Matrimonium ; quibus proinde non obligatur consensus, sine expressa ad eos relatione. Cum enim sæpe sæpius in his possit contingere aliquis error, ne pleraque Matrimonia exponantur periculo nullitatis, cum magno scandalo & perturbatione Reipub., non debuit, nec verò potuit consensus Matrimonialis eis alligari. At verò error servitutis rarissimus est, & valde repugnans bonis Matrimonij, ut jam dictum est ; & ideo meritò censetur consensus Matrimonialis semper ei alligatus, est contrahentes nihil minus, quam de servitute cogitaverint. Unde & hunc errorem dirimere Matrimonium, satis manifestè significant jura superius allegata (quibus utique contrahentes videntur suum consensum velle attemperare) de aliis autem erroribus circa divitias, pulchritudinem, & similes qualitates omnino tacent.

141.
Secus error divitiarum & similibus qualitatum.

Denique probatur sententia Scoti : quod naturæ is defectus ascriberetur, ut in valde necessariis deficiens esset, nisi Matrimonium, cum hoc errore in initum, esset nullum ipso naturæ jure. Cum enim gravissima injuria irrogaretur conjugii decepto ; nec reparari possit, existente valido Matrimonio, natura deficiens fuisset, non consulens huic errori.

142.
Vitima probatio sententia Sro.

Respondet Sanchez sup. non imputandum esse vitio naturæ, si non irritarit hoc Matrimonium, nec providerit huic injuriæ resarciendæ, quæ consistente Matrimonio reparari nequit. Nec enim omnes injuriæ debent reparari in eodem bonorum genere. Et natura Matrimonij indissolubilis exposcit, ne hujusmodi injuriis satisfiat Matrimonium dissoluto. Postea autem Ecclesia, experientiâ comperiens damna multa inde subsequi, irritavit. Hæc ille.

Responsio Sanchez.

Sed contra : omnes injuriæ debent reparari, si non in eodem bonorum genere, saltem in diverso. Et, amabo, quod hic diversum genus, in quo possit injuria illata reparari ? An fortè bona fortunæ ? Sed nulla servus habet ; omnia quippe

143.
Oppugnatio.

pe quæ habet, & imposterum acquirit, sunt Domini, paucis aliquibus exceptis. An forsitan bona famæ? Sed reverà servitus non solum ipsum servum infamiâ notat; verum etiam conjugem liberam, quæ proinde non aliâ viâ potest famam suam retinere, quam per irrationem Matrimonij.

Igitur natura Matrimonij indissolubilis exposcit, ut hujusmodi injuriis satisfiat, non Matrimonio semel valido dissoluto, sed Matrimonio à principio irritato seu annullato, quæ irritatio nullatenus repugnat naturæ Matrimonij indissolubilis.

144. Et ecce argumenta utriusque sententiæ breviter expensa & appensa in statera. Vide quæ præponderent, eaque amplectere, & sequere sententiam iis innixam. Hoc certum est & indubitatum, errorem servitutis Matrimonium dirimere; incertum autem quo jure. Certum item est, servitutem adversari bonis Matrimonij; incertum autem, an ita adversetur, ut error ejus per se substantiam Matrimonij destruat.

Certum est errorem servitutis dirimere, incertum quo jure.

Doct. Angel. ut audivimus sup. ait: jure positivo determinatè factum esse, quod servitus ignorata Matrimonium impediatur; & consimiliter loquitur Doct. Seraphicus. At verò Doct. Subtilis legis positivæ expressè non meminit; interim Scholium præfixum n. 4. dist. 42. sic eum interpretatur: *Non dicit Doctor, omnia ista (inter quæ est error servitutis) complete dirimere jure natura, sed clausa Ecclesiæ determinatione, & juris Divini positivi dispositione.*

145. Et in Reportatis editionis Colonienfis in fine d. dist. hæc lego: *Adverte (inquit Scholiastes, Hugo Cavellus) non velle Doctorem omnia illa impedimenta, quæ ait esse ex natura contractus, dirimere secluso omni Ecclesiæ jure, sed esse ita consona juri natura, ut vix possit aliter fieri, & in plerisque Ecclesiæ non potest aliter statuere, sed in aliquibus potest.* Quæ si vera sunt, liquet profectò, Scutum non discordare à D. Tho. & S. Bonaventuræ.

Ceterum Hiquæus, celeberrimus Scoti commentator, in suo Commentario 4. dist. 30. n. 8. & sequentibus, accerrimè defendit, errorem conditionis servilis jure naturali & Divino irritare Matrimonium, propter defectum consensus substantialis, contra D. Tho. & S. Bonaventuram. Videatur præfatus Auctor, quia nimis longum esset, omnia ejus argumenta describere. Et ad praxim inter fideles parum refert, quo jure servitus ignorata dirimat.

146. Dico: *Inter fideles*: quia in sententia Sanchez valeret Matrimonium initum inter infideles cum errore conditionis, nisi aliquâ speciali eorum lege irritetur. Patet; quia legibus Ecclesiasticis, id irritantibus, minimè astringuntur. Porò in opposita sententia non valeret; quia infideles subjiciuntur juri naturæ, quo tale Matrimonium irritatur.

An hic eadem ratio Matr. fidelium & infidelium.

Si autem à me quærat; an ad hunc effectum qualibet ignorantia sufficiat, etiam crassissima & levissima? Respondeo.

CONCLUSIO III.

Matrimonium liberi cum ancilla non valet, estò ignorantia conditionis sit crassissima ac levissima.

147. Crassissimam ac levissimam ignorantiam voco, quam ignorans cum facillimè posset vincere, nullam omnino diligentiam apposuit, ut vinceret. Eam non excusare à culpa, & correspondente poenâ, omnes admittunt; an autem, in proposito casu irritet Matrimonium, disputatur; & reverà irritare, amplectitur Sanchez lib. 7. disp. 19. n. 20.

Movetur autem primò; quòd ut Matrimonium liberi cum ancilla, vel liberæ cum servo valeat, desideretur libera electio & omnino voluntaria talis conditionis servilis, ut sic liberè cedat contrahens juri suo, quæ cessio est quædam condonatio juris proprii. At hæc irritatur ex errore, quantumvis fatuo. Ut si velim dare Petro, & errore levissimo ductus dein Ioanni, non tenet donatio; quia deficit donandi voluntas.

Et confirmatur: quia sicuti jure naturæ exigitur consensus in personam ad Matrimonij valorem, & irritatur quocumque errore crassissimo personæ existenti, utpote qui consensum directum & formalem in illam personam aufert; ita jure Ecclesiastico petitur voluntarius omnino & consensus directus in circumstantiam illam conditionis servilis, ut sic conscius conjux damni, ex eo Matrimonio sibi subsecuturi, cedat liberè juri suo, & sponte illud amet. Similiter igitur irritabitur ex quocumque conditionis servilis, quantumvis crasso & temerario errore. Is enim verè tollit directum & formalem consensum ac animum juri proprio cedendi.

Tandem: quia licet ad culpam, & poenam illi correspondentem, hæc ignorantia æquiparetur scientiæ: quia actus est indirectè & interpretativè volutus, propter obligationem advertendi: præceptum enim obligans ad aliquid, subinde astringit ad diligentiam adhibendam ad advertendum, ne violetur. At cum nullum præceptum sit contrahendi cum persona liberæ conditionis, non est quòd culpæ ascribatur contrahenti ea inadvertentia: ac subinde censetur indirectè volita.

Et confirmatur; quòd jus Canonicum irritans Matrimonium id, absque scientia conditionis servilis initum, non tam attendat modum irrogandi injuriam ex parte personæ servilis conditionis, decipientis tacendo conditionem, quam dolum re ipsa contingentem, & damna ex eo subsecuta, quæ liberum pati noluit, nisi sciens ac prudens juri suo cesserit. Aliàs valeret Matrimonium; quando nullus dolum nullaque culpa adesset in servo, utpote qui vel existimabat, alterum ejusdem conditionis esse, aut si diversa,

147. An crassissima ignorantia servitutis irritet.

Pars affirmans probatur à Sanchez. Primò.

148. Confirmatur.

149. Secunda probatio.

Confirmatur.

verfæ, concium fuæ fervitutis. At quando est ignorantia hæc fatua & crassiffima, idem dolus reipsâ contingit, & eadem damna pullulant, nec ignorantis animus fuit juri suo renuntiare. Hucusque Sanchez pro nostra Conclusione; quam existimat probabiliorẽ; quamvis opposita sententia fit valde probabilis, ut ibidem ait.

150.
Primum
fundamen-
tum oppositæ
sententiæ.

Secundum.

Rogas: quæ fundamenta hujus probabilitatis? Primum; quod Ecclesia idẽ irritaverit hoc Matrimonium, ut resarciatur gravissima injuria irrogata conjugum ignorantibus, quæ cessat ac levissima est, ubi ignorantia est adẽ crassa.

Tertium.

Secundum; quod metus levis non irritet Matrimonium; ac proinde idem videatur dicendum de ignorantia levi. Sicut enim jura nihill faciunt vani hominis timorem, l. Metum, 6. ff. De Eo quod metûs causa; ita & imprudentis factuam ignorantiam.

Quartum.

Tertium; quod ignorantia adẽ crassa æquiparetur scientiæ, adẽ ut in materia pœnali & odiosa, quando jus punit delictum scienter commissum, hæc ignorantia tam crassa à pœna minime eximat.

151.
Quartum
ex Pontio.

Quartum addi potest ex Pontio lib. 7. c. 43. n. 3. ubi dicit, ignorantiam affectatam non irritare. Cum enim, inquit, hoc impedimentum in favorem liberi & ingenui inductum sit ab Ecclesia, iniquum est, commodum reportet ingenuus ex sua iniquitate aut affectata ignorantia. Vocat autem ignorantiam affectatam, quando quis ex industria vult contrahere cum aliqua, nolens addiscere, an sit serva, ad hoc, ut postquam potius fuerit, si invenerit esse mancipium, illam abiciat.

Quæ apud
ipsum sit
ignorantia
affectata.

Sed de hac ignorantia non loquitur Sanchez, ut patet ex dictis, neq; nostra Conclusio. De qua ergo de ea ignorantia, quæ provenit ex supina negligentia in inquirenda conditione illius personæ, cum qua vult contrahere, sine expressa voluntate, quâ vult ignorare, ne ab actu, quem exequi optat, retrahatur.

152.
Hanc etiam
irritare, pro-
bant ad rati-
ones San-
chez.

Atque ut etiam de ignorantia affectata loquerentur Sanchez & nostra Conclusio; sanè hanc quodque irritare, videntur rationes Sanchij sufficienter probare; quippe si ignorantia sit directe voluta, veluti dum est affectata, si solum indirecte, sicut dum est crassiffima & levissima; equidem occultat conditionem servilem, ita ut consensus non sit omnino voluntarius. Patet: quia si sciret eam conditionem, non vellet ullo modo contrahere; idẽ namque affectat non scire, ut exterius contrahendo copulam obtineat, quam aliàs non posset obtinere. Igitur per illam affectationem non vult cedere juri suo; sed retento suo jure Matrimonium dissolvendi, copulam obtinere. Quare nec in hoc casu ignorantia æquiparatur scientiæ; quia scientia conditionis servilis reddit consensum in talem personam omnino voluntarium; secus ea ignorantia, quæ, licet non causet consensum involuntarium, facit tamen eum non voluntarium, quod sufficit ut Matrimonium sit invalidum.

153.

Auscultate Averfam de hac controversia q.

12, sect. 2. §. Quinto: Quando quis haberet dubitationem aut opinionem de conditione servili personæ, cum qua contrahit, tunc bene valeret Matrimonium, ut advertunt Bonacina q. 3. punct. 3. n. 4. & Pontius lib. 7. c. 43. n. 3. Quia hæc opinio aut dubitatio venit sub nomine scientiæ, id est, notiæ in hac re. Quamvis non valeret cum levi solum titubatione aut suspitione, non excludente determinatum judicium libertatis, ut notavit Scotus 4. dist. 35. q. 1. a. 2.

Opinio A-
versa de
hac re.

Addit etiam Pontius, ignorantiam affectatam: quando scilicet quis ex industria vult contrahere cum aliqua, nolens addiscere, an sit serva, ad hoc, ut postquã illa potius fuerit, abiciat, si invenerit esse servã. Quia ignorantia affectata in tali casu æquiparatur scientiæ. Verum ex alio capite in hoc casu videtur deesse voluntas requisita ad validitatem Matrimonij. Debet enim hæc voluntas esse de contrahendo perpetuo vinculo Matrimonij, ut suo loco dicebamus; at hoc modo non habetur talis voluntas. Hæc ille.

Sed quæro ego: si scienter cum tali voluntate contraxisset, dimittendi scilicet servam, postquam eã potius fuisset, censentur quod Matrimonium fuisset validum? Scio, quod non censeas, si per dimissionem intelligatur dissolutio vinculi; quia hæc voluntas repugnat substantiæ Matrimonij, scilicet ejus indissolubilitati.

154.
Expenditur.

De tali ergo Matrimonio ficto nequit intelligi hæc doctrina Pontij, putã ignorantiam affectatam non irritare: sed debet intelligi, ut possit vera esse, de Matrimonio, quod scienter contractum cum serva, foret validum; & id ipsum validum esse, etsi affectatẽ ignoretur servitus; probatur quod ista ignorantia æquiparetur scientiæ, & per consequens, tale Matrimonium in jure censetur contractum scienter, & non ignoranter. Et præterea; quia aliquin ingenuus commodum reportaret ex sua iniquitate aut affectata ignorantia. Quæ argumenta videntur procedere etiam in ignorantia crassiffima, licet non affectata; quia & hæc ignorantia æquiparatur scientiæ.

Probatur i-
gnorantiam
affectatam
non irritare

Sed respondet Sanchez, ut sup. audivimus, tantum quoad culpam & pœnam correspondentem; non autem quoad alios omnes effectus. Quinimò existimat, in casu nostro ne quidem quoad culpam æquiparari, dicens: Cum nullum præceptum sit contrahendi cum persona liberæ conditionis, non est quod culpæ ascribatur contrahenti ea inadvertentia.

155.
Respons.
Sanchez.

Sed contra, dicit aliquis: quamquam non sit præceptum contrahendi cum persona liberæ conditionis, est tamen præceptum validè contrahendi ac validè administrandi & suscipiendi Sacramentum Matrimonij; jam autem, qui negligit scire conditionem personæ, exponit se periculo invalidè contrahendi, ac invalidè administrandi & suscipiendi Sacramentum Matrimonij: ergo est, quod culpæ ascribatur contrahenti ea inadvertentia.

Objectione.

Nisi fortè contrahens ita sit actualiter constitutus, ut velit contrahere cum persona præsentente, quæcum-

156.
Quando sic

contrahens
non peccat
& Matr.
valeat.

quæcumque ea sit, sive libera, sive ancilla; tunc enim valet Matrimonium, estd foret serva, quam putabat liberam; adeoque non exponit se periculo invalidè administrandi & suscipiendi Sacramentum Matrimonij.

Patet: quia cum tali errore personæ valet Matrimonium: v. g. si quis putat se contrahere cum Maria, & est Catharina, si in actu secundo erat ita affectus, & habebat actualem voluntatem ducendi præsentem, estd non foret Maria, sed Catharina, valet secundum Omnes Matrimonium; quia tantum est error speculativus, ubi nullatenus innitur voluntas contrahendi, & ided eam non potest destruere seu annullare. Ergo consimiliter in nostro casu, si quis in actu secundo erat ita affectus, & habebat actualem voluntatem ducendi illam, etiamsi esset serva, valebit Matrimonium.

157.
Quando
non valeat.

At si solum in actu primo seu habitualiter erat dispositus, ut censetur, quod fuisse contrahitur, etiamsi nosset, illam esse servam: hoc plane non sufficit (inquit Aversa sup. §. Sexto.) quia Matrimonium perficitur solum per actualem consensum, non vero per habitualement dispositionem, aut per voluntatem, quam habiturus quis fuisset. Hæc ille.

Explicatur
doctrina a
liqua Pon-
tius, de habi-
tuali disposi-
tione.

Atque de hac habituali tantum dispositione intelligo Pontium sup. quando ait: Adde: etiamsi ita affectus esset, ut etiamsi sciret mancipium esse, contraheret adhuc, nullum esse conjugium; quia ad Matrimonium requiritur plene voluntarius consensus, ille autem est negativè voluntarius, atque adeo insufficiens, ut dixi sup. lib. 4. c. 20. n. 21. Quamvis alij oppositum censeant, inter quos Sylvester verb. Matrimonium 8. q. 3. Nobiscum tamen Antoninus 3. part. tit. 1. c. 3. Soto in 4. dist. 35. a. 2. Patet certe multis calumniis locus, cum facile esset, & eum animum asserere, & negare. Ita Basil.

158.
Conformiter
doctrina D.
Amorini.

Sed si verum est, quod Antoninus & Soto cum ipso sentiant, necessariò intelligendus est de dispositione habituali. Siquidem Antoninus loco citato sic ait: Secundum est, quod si liber vel libera contrahit Matrimonium cum serva vel servo ignoranter, id est, nesciens conditionem servitutis, nullum est Matrimonium, nisi postquam scivit conditionem ejus, consensit in eo, vel verbo, vel facto, scilicet carnaliter cognoscendo; 29. q. 2. Si quis ingenuus. Vel nisi in animo teneat, quod etiam cum illo contraheret, si esset ancilla, secundum Richardum.

Et Soto.

Idem expressis verbis docet Soto loco citato Concl. 2. ubi proponit hoc dubium: Quid si ingenuus ancillam duxit, quam liberam esse arbitrabatur, sed tamen quamvis nosset esse ancillam, eam nihilominus duceret? Richardus (inquit Soto) dist. præsentis a. 1. respondet, quod si in animo teneat, quod etiam cum illa contraheret, licet esset ancilla, Matrimonium tenet. Non dicit simpliciter, quod si esset ancilla,

Richar-
dus.

la, eam etiam duceret: nam hujusmodi conditionales nihil ad rem pertinent, sed si in animo teneret, hoc est, talem haberet affectum & consensum, scilicet, quamvis ancilla hæc esset, illam ducerem. Et ided non prorsus probabilitate caret, nam videtur ille tunc in ancillam consentire.

Nihilominus explicatiùs respondendum est. Si enim expressè dicat: Duco te in uxorem, quamvis sis ancilla, tum, licet credat esse ingenuam, verum est Matrimonium; quia consensus practicus fertur in ancillam, & ided ignorantia speculativa non obstat. Sed si seorsim apud se habeat illum consensum: Quamvis hæc esset ancilla, illam ducerem, nihilominus in consensu, quo contrahit Matrimonium, nec voce, nec mente explicat illam conditionem, sed absolutè contrahit cum hac, quam credit esse liberam, reverà Matrimonium non celebratur: quia Canones simpliciter hujusmodi consensum pro nullo ducunt. Nisi postea cognita conditione absolutè integretur. Hæc Sotus.

159.
Mens Soto
magis ex-
plicatur.

Si plus aliquid velit Pontius, ab eo recedimus cum his Auctoribus. Certè ratio, quam affert, etiam hanc sententiam videtur impugnare: Patet, inquit, multis calumniis locus, cum facile esset, & eum animum asserere, & negare. Sed non minus facile est, asserere, & negare animum actualem, quam habitualement: ergo secundum Pontium, neuter videtur sufficere, nisi dum animus actualis voce exprimeretur, quod tamen, secundum Sotum, non requiritur, cum dicat: Nec voce, nec mente explicat; ergo, secundum ipsum, sufficere videtur, quod vel voce, vel mente explicet.

Et placet
Auctori.

Sed nunquid ided calumniis locus patet? Respondeo: Ecclesia non judicat de internis, unde si constat de ignorantia servitutis, Ecclesia judicat Matrimonium non valere, nisi is animus internus fuerit legitime probatus: & facile quidem est, eum asserere; sed difficile probare. Unde quamvis tali casu Matrimonium in conscientia validum foret; equidem in foro externo dissolveretur, id est, conjuges separarentur.

160.
Solvitur ob-
jectio.

Sicut etiam, teste Pontio sup. contingere aliquando potest, ut contrahens cum serva, quam existimabat liberam, invalidè contraxerit, spectato jure naturæ, & foro conscientie; & tamen in externo foro, quia non præsumitur ignorantia, cohabitare cogatur: ut si adfuerint servitutis indicia, quæ prudenti homini statim servitutis aut ostenderint, aut saltem probabile dubium injecerint.

Pontius;

Hoc certum mihi est, Matrimonium valere, si dum expressit consensum Matrimoniale, simul expresserit illum internum animum voce aut alio signo. Sin autem mente solum explicaverit, posset aliquis dubitare, utrum valeat; eo quod ad Matrimonium non sufficiat consensus merè internus, sed essentialiter requiratur consensus expressus. Porro in ca-

161.
An sufficiat
solum ani-
mus inter-
nus contra-
hendo, et si
foret serva.

si consensus expressus solum fertur in personam liberam.

Si respondeas ex Soto sup. consensus speculativus fertur in personam liberam; sed practicus in ancillam. Contra: illa tendentia practica in ancillam, exterius non significatur, ut supponitur; unde omnes adstantes iudicant, consensum practicum ferri in personam liberam, etiam ipsa ancilla, cum qua contrahitur, posito, quod sciat, liberum ignorare suam conditionem.

162. Instas: consensus ejus externus fertur in personam presentem. Respondeo: plane fertur, sed in personam presentem, quam putat liberam, nisi aliud exprimat. Hæc mature expendantur, & apparebit difficultas.

An reportet commodum ex sua malitia, qui affectu ignorans contrahit cum mancipio.

Sed revertamur ad principale punctum, ad ignorantiam dico crassissimam & affectatam, & videamus; an ignorans ex sua malitia reportet commodum, si forte Matrimonium ejus sit invalidum.

Fortassis existimas, quod ille, qui cum tali ignorantia contrahit, non peccaverit sic contrahendo, vel non peccet, post hujusmodi contractum accedendo ad ancillam, & utendo ejus corpore? Erras toto caelo. Nam exponit se manifesto periculo invalidè contrahendi Matrimonium, & utendi corpore non suo. Quis autem ambigat, utrumque esse peccatum? Num dixeris reportare commodum ex sua iniquitate, qui reportat novam iniquitatem, & fit reus æternæ damnationis?

163. *Arguitur quod non.*

Commodum, inquis, est, quod habitâ copulâ, possit eam dimittere. An ergo dixeris, concubinarium reportare commodum ex sua iniquitate, quia concubinam potest dimittere? Et ne commodum illud reportet, Matrimonium posse inter ipsos celebrari, & jam celebratum esse absque legitimo consensu? Jam autem in nostro casu deest legitimus consensus; quia cum tali ignorantia contrahens non vult absolutè & pro perpetuo consentire, nisi in personam liberam, ut suppono. Commodum ergo illud, si ita placeat vocare, putâ, quod possit eam dimittere, cognitâ servitute, non oritur ex iniquitate, sed ex jure naturæ, aut certè ex jure positivo, quod talem contractum invalidat.

164. *Objeçtio.*

Contra, dicit aliquis: hoc est quod quæritur: an invalidet talem contractum. Et quod non, sup. probatum est, exemplo levis metus, qui nullo jure invalidat Matrimonium.

Diluitur ex Sanchez.

Respondet Sanchez sup. n. 21. disparem esse rationem. Metus enim, inquit, non aufert consensum, sed minuit libertatem; quare solus is metus spectatur, qui id nomen meretur: qualis solus est, qui in virum constantem cadit. At error, quicumque sit, tollit consensum circa rem, in qua erratur. Hæc ille.

165. *Instantia.*

Sed contra: hoc est quod quæritur, an error quicumque tollat consensum: nam dicam ego, solum minuere consensum; sicuti metus levissimus non tollit libertatem, sed solum eam minuit. Dum de ignorantia

loquimur (inquit Soto sup. §. De his conclusionibus) de illa sermonem habemus, quæ usu & more reputatur ignorantia: nam levissima, quippè quæ facillè purgari poterat, pro nulla reputatur. Qui enim cum atra muliere & vili contrahit, quam ab hero infimè tractari videbat, non censetur ab Ecclesia ejus servitutem ignorasse. Imò tam crassa posset esse ignorantia, ut in conscientia ille censetur non ignoranter, sed sciens cum ancilla contraxisse. Ita hic Auctor. Idemque docet Rodriguez Sum. 2. edit. c. 223. n. 3. & alij plures.

Verum enimverò hoc exemplum solum probat, ignorantiam, de qua loquimur, excludere dubitationem & opinionem servitutis; nam qui videbat, mulierem atram & vilem sic tractari, meritò dubitare poterat, & opinari, eam fore ancillam, & non liberam personam, quæ tali modo non solet tractari, unde non poterat determinatum judicium libertatis formare, quod tamen requiritur ad veram ignorantiam servitutis.

Casus ergo, de quo loquimur, est, quod contrahens nulla hujusmodi indicia servitutis habuerit, aut certè insufficientia, ad excludendum determinatum judicium libertatis; potuisset tamen facillè inquirere, & cognoscere servitutem, quæ reverà suberat; sed neglexit, aut etiam positivè noluit, quia voluit ignorare eam conditionem. Et in tali casu dicimus, eum ignoranter contrahere, quod, & non aliud, requirunt jura, ut Matrimonium non valeat.

Nec obstat: quod tali casu non fiat formalis injuria ignorantia; quia, ut dictum est sup. ex Sanchio, eam non considerant jura, sed tantum dolum materiale, & damnata ex eo provenientia, quæ planè eadem sunt, sive prudenter quis, sive fatuè ignoraverit servitutem.

Sed qui negaret dolum materiale, quando potest facillè haberi scientia opposita, & negligitur supinè, vel etiam positivè nolitur; ubi tamen deberet haberi scientia, ne invalidè contrahatur Matrimonium; quo argumento efficaciter redargueretur?

Respondetur: quod reverà negari non possit physica ignorantia servitutis, & affirmari physica scientia; quidquid sit de morali scientia, quæ non tollit nisi dolum formalem. Videtur autem jus requirere scientiam physicam, ut Matrimonium valeat. Sed hoc est quod alij negant, idque satis probabiliter, ut patet ex hætenus dictis. Intertum amplexi fuimus sententiam Sanchez, non quia favet malitiæ contrahentis; sed quia favet Matrimonio, quod valdè impeditur à conditione servitutis, & per consequens infelicem natum est habere exitum, nisi cum plena scientia servitutis contrahatur.

Quid ergo, inquis, si servitus communiter erat nota, ipse autem contrahens eam solus ignorabat? Respondeo: Matrimonium non

Reprobatur.

166.

Ponitur casus questio- nis.

Jura non requirunt formalem injuriam.

167.

An hic sit dolum materialis.

168.

Quid si solus contrahens ignorat.

bat servitu-
tem.

non valere in foro conscientiae. In foro autem externo praesumitur valere, quia non praesumitur ignorantia rei communiter notae: unde tunc onus probandi ignorantiam, incumbit contrahenti, illam alleganti. Et idem dico, quando fuisset error crassissimus vel affectatus: praesumitur enim quis habere scientiam, quam facile potuit habere, & debuit habere.

An allegan-
ti ignorantiam incum-
bat probatio.
Henri-
quez.

Quinimò, tantetsi fuisset prudens error, putat Henriquez lib. 11. de Matr. c. 10. n. 5. cum alleganti incumbere probationem. Idque colligi videtur ex c. fin. de Conjug. fervorum ibi: *Mandamus, quatenus si constiterit, quòd miles ignoranter contraxit cum ancilla.*

169.
Negu. san-
chez.

Verùm (inquit Sanchez sup. n. 8.) dicendum est, conjugi servilis conditionis incumbere onus probandi scientiam suae conditionis in altero, & ignorantiam liberi praesumi, dum contrarium minimè probatur. Quòd in alieno factò non praesumatur scientia, sed ignorantia: Reg. 47. de Reg. juris in 6. *Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

Reg. juris
47. in 6.

Canisius.

Etenim (ut ait Canisius in hanc Reg.) scientia nobis innata non est, sed extrinsecus accedit: proinde alleganti incumbit probatio scientiae. L. 21. ff. de Probationibus: *Verius esse existimo, ipsum qui agit, id est, legatarium probare oportere, scisse, alienam rem, vel obligatam, legare defunctum: non heredem probare oportere, ignorasse alienam, vel obligatam.*

L. 21. ff. de
Probationibus.

170.
Liminaur
haec senten-
tia.

Niti (prosequitur idem Auctor) de eo quaestio verteretur, quod vel publice actum est, c. 1. de Postul. Praelatorum, vel proprium factum concernit, l. *Quamquam*, 7. ff. ad SC. Velleianum: vel ex officio incumberebat, c. *Innotuit*, 20. de Electione. Quòd spectat illud Gregorij in cap. *Quamvis*, de Reg. juris: *Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit.* His igitur casibus non ignorantia, sed scientia praesumitur; adeoque ignorantia probanda est, saltem per juramentum, cum in animo consistat, c. *Nulli*, 8. de Elect. in fine: *De hujusmodi autem ignorantia fidem faciat proprio juramento.* Ita Canis. Placet itaque sententia Sanchez sic limitata.

Si autem à me quaeritur: an valeat Matrimonium, si in ipso contractu, vel paulò post restituatur libertas, aut paulò antè contractum fuerit restituta? Resolutio patebit ex Conclusione sequenti, quae talis est:

CONCLUSIO IV.

Valet Matrimonium liberi cum liberta, aut cum ea, cui in ipso contractu, vel paulò post, sit decreta libertas.

171.
Quae fœmi-
na appelle-
tur liberta.

Hæc Conclusio tres habet partes, sigillatim explicandas; nam singulae continent proprias difficultates. Pro prima parte suppono, li-

bertam appellari eam foeminam, quae ancilla fuit, jam tamen libertate donata est, ut patet ex toto tit. Cod. de Libertis, quae & alio nomine vocatur Libertina.

Hoc supposito, probatur Conclus. quòd sit verè libera; ac proinde ejus conditionis error, cum non sit error servitutis praesentis, non obstat Matrimonij firmitati. Ita Sanchez sup. n. 10. cum aliis, quos citat. Nec lego aliquem apud d. Auctorem, qui contradicat.

Habeo tamen aliquid, quod opponam; videlicet libertam sive libertinam, propter ingratitude erga patronum, ad servitutem posse reduci, ut patet ex d. tit. de Libertis; & idem est de liberto seu libertino, de quo expressè agitur in d. tit. ac proinde liber contrahens cum liberta, vel libera contrahens cum liberto, ignoratà priori servitute, ex eo Matrimonio grave damnum incurrunt, quod si praeviderent, fortassis contrahere nolissent.

Respondeo; meram habitualem dispositionem hic nihil operari. Sed neque damnum istud, cum non sit certum, sed dependens ex mala voluntate libertae, aut liberti; ideoque jus, sive naturale, sive positivum, ad id nullatenus attendit. Nam etiam, qui nunquam servus fuit, ob varias causas potest servus effici, ut clarum est. Quis autem dixerit eum, qui ignoraret illas causas, quibus cogitis, noluisse contrahere, quia vidisset, fortè bre.; eventuram servitutem; quis, inquam, dixerit, eum propter illam ignorantiam invalidè contraxisse? *Ad ea potius (inquit lex 5. ff. de Legibus, debet aptari jus quod & frequenter & facile, quam quod per raro eveniunt.* Quare ad praedictum damnum, quod per accidens omninò & raro evenit, non debuit jus attendere.

Aliud fortè dicendum, si aliqua persona frueretur ad tempus libertate, postmodum reditura in servitutem, utpote si Dominus donasset ei temporaneam libertatem, videlicet ad biennium, aut simile tempus. Nam Multi apud Sanchez lib. 7. disp. 19. docent: Matrimonium eo medio libertatis tempore contractum, cum ignorantia hujusmodi servitutis, certò certius obventuræ, esse invalidum. Quia, inquiunt, reverà manet illa servilis conditionis, & quidquid interim agit, agit ut mancipium: atque ita non potest ad Ordines promoveri, nec domicilium mutare, nec potest liberè tradere potestatem corporis sui, quae non habent locum in casu praecedenti.

Ita sustinet Scotus 4. dist. 35. q. un. a. 2. §. *Ad hæc*, dicens: *Cùm de libertate loquimur, perpetuam intelligimus: nam si fortè herus ancillam in tempus donaverit libertate, ut postea in servitutem retrahatur, quamvis eo libertatis tempore eam ingenuus duxerit, credens esse liberam, Matrimonium est nullum.* Secus si in perpetuum fuerit manumissa; nam tunc, licet ingenuus credat nunquam fuisse ancillam, & si crederet aliquando fuisse ancillam, nunquam illam duceret, nihilominus Matrimonium tenet, quandoquidem liberta in ratione Matrimonij

Probatur i.
pars Con-
clus. ex
Sanchez.

172.
Objeccio.

Solvitur.

173.
Quid si lib-
ertas foret
tantum
temporalis?

Putat Sco-
tus eam non
sufficere.

contrahendi verè libera est. Hæc ille.

174. Consentit Sanchez sup. n. 3. supposita veritate casus.

Consentit Sanchez sup. n. 3. supposita veritate casus, scilicet quod libertas pro tempore determinato validè possit concedi. Quoniam (inquit) reverà simpliciter esset ille servus, cum eo tempore concessæ libertatis transactò, ad servitum reduci debeat.

Negat libertatem posse esse temporalem ex l. 21. ff. de Manumiss. test.

Verùm (prosequitur idem Auctor) fundamentum corruit; quòd libertas concedi nequeat pro determinato tempore, sed semel pro quocumque tempore concessa, sit perpetua; ut expressè habetur l. Libertas, 31. (aliàs 32.) junctà l. Ideò, 34. (aliàs est immediatè sequens) ff. de Manumissis testamento, ibi: Libertas ad tempus dari non potest. Ideò, si sit scriptum sit: Stichus usque ad annos decem liber esto, temporis adjectio supervacua est.

Ubi Glossa verb. Non potest, ait: Ut sic relicta valeat: sed adjectio temporis valet libertas, scilicet pro perpetuo. Et verb. supervacua est, inquit: libertate cum effectu procedente.

Hanc doctrinam Sanchez sup. latius probat, & tandem concludit, contra Sotum, & Alios, valere Matrimonium liberi cum ancilla, cui pro certo tempore donata est libertas. Quia, inquit, ancilla est jam omninò & perpetuò libera. Atque hæc de 1. parte Conclusionis.

Secunda pars Concluf. per Authent. Ad hoc. Cod. de Latina libert.

Secunda pars ait: valere Matrimonium, cum ea, cui in ipso contractu, seu per ipsum contractum decreta est libertas; v. g. si Dominus servum vel ancillam colloct in Matrimonium cum persona libera, ipsa servitutis, nec eam detegat, eo ipso matrimonium donatur libertate; Authentica, Ad hoc Cod. de Latina libertate, ibi: Qui suam ancillam credenti tradidit in Matrimonium tamquam liberam: sive confecerit dotalia instrumenta, hoc non: aut sciens eam duci, tacuit ex studio, dominium ejus amittit, eaq. ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo, si verò nec Domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interveniat; & quis credit liberæ se jungi personæ, illa verò formula consistere declaretur, ipso jure Matrimonium non valet.

176. Quando ancilla per Matr. acquirit libertatem, ex Auth. de Nupt. Coll. 4. c. 11.

Quæ desumpta est ex Authentica de Nuptiis, Collat. 4. cap. 11. sequentis tenoris: Nam si tradiderit, tamquam liberam, suam ancillam Dominus; ille autem liber existens, & credens tradenti, hanc accipit; forsitan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, ejus autem voluntate causam gubernante; non erit justum, tale non constare Matrimonium, sed tacitam libertatem sequi, sive virum sive mulierem. Et cum tale aliquid a Domino fit: sancimus & rapi talem virum aut feminam ad ingenuitatem, & causam tamquam super liberis & ingenuis judiciari.

Si verò ipse quidem non celebraverit nuptias, alterius persona Dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea causam sarciat alteri conjunctorum; ulciscimur hujusmodi, si aperit probetur nequitia, & privamus Dominum, ita malignè cogitantem: sitq. rursus hoc etiam Matrimonium, tamquam si consensisset Dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem

tem verò servilis persona rapiatur, hoc ipso conueniente effectu, siue consensit, siue malignatus est Dominus. Palam itaque est, quia etiam filij ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem. Ubi Gloss. verb. Credens: Hanc, inquit, esse liberam, alias non esset deceptus.

Et idem dicendum est (inquit Sanchez sup. disp. 20. n. 1.) si Dominus dicat Clerico, vel alij, ut conjungat servum cum ignoranti servitum libera, tacitè servitute. Quod perinde sit, ac si ipse Dominus conjungeret.

Rogat aliquis: quæ ratio hujus decisionis? Consultat d. Authenticam, & dicit illi, ut mox audivimus: Non erit justum, tale non constare Matrimonium, sed (justum erit) tacitam libertatem sequi, siue virum siue mulierem. Ratio ergò est; quòd Dominus, in Matrimonium servi consentiens cum libera persona, tacens servitum, eo ipso censetur libertatem dare, finè qua Matrimonium consistere nequit. Consentiens enim in aliquid, consentit subinde in id, absque quo illud perfici nequit.

Quare (inquit Sanchez sup.) non existimo hoc esse in pœnam fraudis, sed favorem Matrimonij, ut valeat. Nec credo, desiderari judicis sententiam, ut is servus liber fiat, ut constat ex illis verbis d. Authent. Ad hoc: Dominium ejus amittit, eaq. ad ingenuitatem rapitur. Quæ verba, ipso facto libertatem comparari, satis clarè indicant. Deinde: quia ibi decernitur, validum esse Matrimonium, & ut id valeat, conceditur ea libertas. At valere minimè posset, nisi servus eo ipso per Matrimonium consequatur libertatem. Quippè esset Matrimonium liberæ cum servo, ignoratà servitute. Hæc ille.

Sed contra, dicit aliquis; valet Matrimonium, secundum Sanchez disp. 19. n. 4. (estque ultima pars nostræ Conclusionis) cum ancilla statu libera, quando modicum tempus deficit, ut plenam acquirat libertatem, ergò similiter valebit in casu proposito, si post modicum tempus speratur sententia judicis.

Respondeo: illam spem esse nimis incertam, ut ab ea possit aut debeat dependere valor Matrimonij; aliud est quando ex nunc certum & modicum tempus determinatum est, post quod indubiè statu libera plenam acquirat libertatem.

Atque ut illa probatio Sanchij non foret efficaciæ, sufficit prima probatio pro veritate doctrinæ; ubi enim jus non requirit sententiam, neque nos debemus eam requirere, cum finè omni sententia jus possit Dominum private dominio sui servi, vel suæ ancillæ. Maxime si hæc constitutio non sit facta in pœnam fraudis, aut negligentia Domini, non exprimentis alteri servitum, sed in merum favorem Matrimonij, ut actus potius valeat, quam pereat.

Et verò sic factam esse, videtur satis colligi ex textu, in quo, dum tractat hunc casum, nulla fit mentio alicujus fraudis aut negligentiæ.

Sanchez.

177. Quæ ratio hujus decisionis.

Non requiritur sententia judicis.

178. Objectio.

Solutio.

179. Probatio hujus doctrinæ.

Hæc constitutio non est pœnalis, quando Deus negligit.

minus ex-
pressè con-
sensit;

180.
Secus quan-
do solum
permisit.

negligentiæ, sed simpliciter dicitur: Cum tale quid a Domino fit, sancimus & rari talem virum aut feminam ad ingenuitatem &c.

At verò dum agit de casu, in quo Dominus non tradidit; sed sciens contractum, tacuit, addit: Ex studio, ibi: Sciatur autem quod agitur, & ex studio taceat. Et infra: Si apertè probetur nequitia, & privamus Dominum ita malignè cogitantem &c. Itemque paulò post: sive consensit sive malignatus est Dominus. Ubi Gloss. verb. Consensit, ait: Expressè, & verb. Malignatus, inquit, scilicet tacendo.

Ergò apertè textus id discrimen constituit inter expressam voluntatem Domini, quâ servum in id Matrimonium collocat, de quo casu hætenus egimus, & inter permissionem tacendo, de quo casu mox agemus; ut in priori dolo non desideretur, secus in posteriori.

Est autem posterior casus, quando servus vel ancilla, Domino tacente conditionem servilem, conscioque Matrimonij, illud ineunt cum persona libera, servitutis ignara.

181.
Quare Do-
minus qui
tacet, priva-
tur dominio
servi, ex
Sanchez.

Interrogas: quare per dd. Authenticas in hoc casu Dominus privetur dominio servi vel ancillæ? Respondet Sanchez sup. n. 5. Quòd Dominus tunc non aperiens conditionem servilem sui mancipij, est in culpa de dolo gravi injuriæ contrahenti libero illatæ. Quare dignus est, ut in pœnam illius fraudis, & favorem Matrimonij, ut illud sit validum, mancipium libertatem consequatur. Quare textus, hoc statuentes, non fundantur in præsumptione voluntatis Domini; sed in vera voluntate puniendi taciturnitatem Domini, debentis in eo eventu manifestare servitutem. Hæc ille.

Sed quæret aliquis: cur Dominus tacens debet manifestare servitutem, magis quam Dominus expressè consentiens? Vel si uterque debet manifestare, cur potius punitur unus, quam alius? Si dixeris: expressè consentiens non debet manifestare; nam hoc ipso censetur mancipio dare libertatem; dicit ipse similiter: tacens non debet manifestare, quia eo ipso quòd tacet, censetur mancipio dare libertatem.

182.
Non sufficit
quacumque
taciturni-
tas.

Interim certum est, non sufficere quamcumque taciturnitatem; quia jus expressè requirit, ut sup. vidimus, quòd Dominus taceat ex studio, ut postea causam farciat alteri conjunctorum, Id est, secundum Glossam ibi, verb. Sarcinat: litem inferat, scilicet tamquam illegitimè & invalidè conjuncto. Ergò non potest hæc constitutio fundari in præsumptione voluntatis Domini, quia præsumit voluntatem contrariam.

Et ideo sequitur in textu: Vlcissimum hujusmodi, si aperta probetur nequitia, & privamus Dominum, ita malignè cogitantem. Quis non clarè videt ex his verbis, d. textum fundari in vera voluntate puniendi taciturnitatem Domini, taciturnitatem, inquam, ex malitia, scilicet animo litem inferendi?

183. Ac propterea requiritur dolus in Domino,

sic tacente, ut bene notat Sanchez sup. n. 6. & Gloss. sup. verb. Ex studio, dicens: scilicet dolo malo. Verbum enim, Studiosè, vel, Ex studio, aliquid facere, importat in delictis (inquit Sanchez) dolosè, & fraudulentè efficere, ut docet Gloss. fin. Authent. Ut ex actione instante dotis &c. §. fin. verb. Ex studio: Id est, inquit, dolo vel fraude.

Requiritur
insuper do-
lus.

Unde ignorantia quantumcumque crassa facti vel juris excusabit. Quòd, ubi dolus exigitur, nulla Ignorantia juris vel facti sufficiat. Ex quo infero, non plecti Dominum hæc pœnâ amittendi servi, si non advertens, vel ex simplicitate, quantumcumque culpa lata inter- venerit; taceat. Quia deficit dolus, Ita Sanchez.

Ignorantia
crassa excu-
sat, ex San-
chez.

A quo si petas; an desideretur sententia judicis, ut Dominus dolosè tacens privetur servi dominio? Respondet citius: Eam desiderari, fortiter probans, id esse pœnam fraudis. Verum non desiderari, est mihi certum. Quòd idem Authenticum de Nuptiis §. Si verbò decretum, sic dicat: Privamus Dominum, ita malignè cogitantem .... & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem verò servilis persona rapiatur. Quæ verba lata sententiæ sunt.

184.

An deside-
retur sen-
tentia judi-
cis, Negat
Sanchez.

Deinde: quia ibidem dicitur, esse validum Matrimonium cum ea persona servilis conditionis initum à libero ignorante, quando Dominus scivit & tacuit, ibi: Sitq; rursus hoc etiam Matrimonium, tamquam si consensisset Dominus ab initio. Sed si à principio consensisset, Matrimonium fuisset validum antè sententiam judicis, ut sup. ex eod. Auctore ostendimus; ergò &c.

Tantum videtur ob stare huic doctrinæ Sanchezij, quòd dicitur in textu: Vlcissimum hujusmodi, si aperta probetur nequitia, & privamus Dominum, ita malignè cogitantem. Ergò ex vi illius textus non privatur Dominus, priusquam aperta probetur nequitia; ergò requiritur sententia, saltem declaratoria nequitiae.

185.

Objecto.

Respondeo: indubiè debet fraus seu nequitia probari, si Dominus eam neget, antequam ipse in foro externo censeatur privatus dominio servi sui; neque hoc negat Sanchez: interim si reverà fraus commissa fuerit, per ipsum Matrimonium, sive in ipso Matrimonio, servus effectus est liber in conscientia, absque alia sententia, sive condemnatoria, sive declaratoria fraudis. Neque enim valor Matrimonij absolute contracti potest dependere à sententia futura. Cui non placet hæc responsio quærat meliorem, quam ego non potui usque modò reperire.

Diluitur;

Cæterum non defunt Auctores, qui videntur dicere, in casu proposito servum non donari libertate. Citat Sanchez Paludanum 4. sententia citatur Paludanum. Licet Dominus videatur manumittere servum, quem scienter non reclamans permittit ordinari; vel profiteri: secus tamen est in Matrimonio carnali; quia Dominus sciens, & non

186.

Pro opposita
sententia ci-
tatur Palu-
danus.

contradicens; non propter hoc manumittit: quia taciturnitas ejus, cujus contradictio non impedit, non habetur pro consensu; sed solum taciturnitas ejus, cujus contradictio impedit: potest autem contradicere ad Matrimonium carnale secundum legem humanam, non Divinam, idè &c. sed potest contradicere ad Matrimonium spirituale secundum utramque legem. Unde quàmvis sciente, & non contradicente Domino, contrahat Matrimonium, non fit liber jure Divino & Canonico, licet videatur manumitti jure civili, quod in casu isto non tenet. Sed si sciente Domino, & non contradicente, ordinetur, vel profiteatur, liber efficitur. Hæc ille.

187. Et licet non explicet, an liber ignoret servitutem; at manifestè, ut vult Sanchez sup. n. 4. in hoc eventu loquitur; in hoc enim solo ditionis jus civile.

Dubio est ejus mens. Sed contra: in eo eventu loquitur Paludanus, in quo jus Divinum & Canonicum disponunt, servum non effici liberum; qui eventus est, quando libera contrahit cum servo, vel servus cum ancilla, cognitâ servitute, in quo utique, sive Dominus consentiat, sive contradicat, Matrimonium valet, & servus non donatur libertate.

188. *Rejicitur hæc sententia.* Quidquid sit de mente istius Auctoris, alios ibidem allegat Sanchez, qui expressè tamquam probabilius id sustinent. Sed non sunt audiendi, nisi adferant aliquod Canonicum, quod in casu, de quo loquimur, contrarium disponat. Nam jus civile clarum est; & veluti jure civili servitus est inducta, sic indidem per jus civile servitus hæc & nunc potest tolli.

Fatemur libenter, Dominum jure Canonico non posse contradicere, id est, per suam contradictionem non posse Matrimonium irritare; & idè ex taciturnitate hic non posse præsumi consensum; sed jam ostensum est, d. jus civile, non concedere libertatem ex tacito consensu Domini, aut in pœnam fraudis, quia cum posset servitutem detegere, atque ita efficere, ut Matrimonium non fuisset contractum, aut certè validè contractum, tacuit, ut postmodum litem posset movere alteri conjunctorum, tamquam invalidè conjuncto, ut patet ex supra dictis.

189. *An jam dicta locum habeant etiam in servo adscriptitio?* Quidam extendunt jam dicta, ut procedant etiam in servo adscriptitio. Quòd libertas concessa à vera servitute in hoc eventu, meritò extendenda sit ad hanc servitutem impropriad.

Negat Sanchez. Sed meritò (inquit Sanchez sup. n. 7.) contrarium docet Glossa Authent. de Nuptiis §. Si verò decretum, verb. Mulierem, dicens: Ancillam. Sed contra inf. eod. §. Adscriptitio. Sed aliud in adscriptitio, quia per eum terra desereretur.

190. *Probatio.* Aliter probat Sanchez: quòd non militet ex hac libertate, inde confurgente, idem favor Matrimonij. Nam eadem adscriptitiâ servitute manente, ejus error non obstat valori Matrimonij. Deinde: quòd non tanti momenti sit hæc fraus, ac quando est vera servitus; ac subinde lex pœnalis non est ad illam extendenda. Ita Sanchez.

Sed ultima probatio non habet locum in casu, quo Dominus traderet adscriptitium in Matri-

monium; quippè tunc lex, concedens libertatem, non est pœnalis, ut sup. dictum est.

Quòd attinet ad priorem probationem, docet Palud. 4. dist. 36. q. 1. a. 2. conclus. 1. non valere Matrimonium, ubi est error adscriptitiæ vel originariæ conditionis; quòd jure civili æquè reprobatur Matrimonium adscriptitij & servilis, Authent. de Nuptiis cap. 17. sequentis tenoris: Adscriptitio autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore; sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur, licet Domino & ipsi per se, & per provincia judicem castigare plagis mediocribus hoc agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea, qua frustra ei conjuncta est, nude neque nuptia sunt, quòd factum est.

Resp. ad D. Jus. Respondetur: hunc textum procedere, etiam cognitâ eâ servitutis conditione, & correctum esse per jus Canonicum cap. 1. de Conjug. servorum, quòd concedit servo, etiam propriè dicto, contrahere validum Matrimonium, Domino quoque contradicente.

Aliter ergò probat suam sententiam Palud. 192. *Alia probatio sententia Palud.* dicens: Ad hoc homo contrahit Matrimonium, ut provideat sibi de filiis legitimis ad cultum Dei, & ad hæreditatis successorem; unde parentes debent thesaurizare filiis. Quidquid autem sit de jure, servi nostri temporis ita arcentur de consuetudine ab Ordinibus, sicut servi veri. Item, bona eorum in morte quandoque occupantur jure peculij, & filij fiunt eodem modo conditionati: unde multum deciperetur volens habere liberos Clericos & hæredes, qui contraheret cum illâ, quam credit liberam, & esset sic serva; quia filij non possent promoveri, nec ad hæreditatem patris alibi transire, nec ipsi matri succedere.

193. *Occurrit objectioni.* Nec obstat: quòd etiam contrahens cum corrupta, quam credit virginem, fit bigamus, & tamen est verum Matrimonium: quia in Matrimonio plus providetur liberis, quàm conjugij, quia est propter prolem principaliter.

194. *Quid requiritur ad servitutem juxta Palud.* Requiritur igitur, quòd sit servitus vera, non tantum sicut jure civili, putâ, quòd possit vendi, ut bos; sed quòd ejus conditio sit contra bona Matrimonij, putâ contra bonum proles educandæ, quia successio non speratur, vel non in totum, sed fiscus occupat totum vel partem; vel ad cultum Dei, quia non potest fieri Clericus, vel religiosus; & contra cohabitationem, quia est adscriptus glebæ; quia si vult ire ad alias partes, uxor non potest sequi eum, cum sit serva de corpore, & hujusmodi, idè &c. Hucusque Paludanus.

Sed his non obstantibus, opposita sententia est ferè certa, inquit Sanchez sup. disp. 19. n. 9. Quòd Ecclesia non irritat Matrimonium ex cujuscumque conditionis errore, sed solius servilis. At servi adscriptitij vel originarij sunt vere liberi; non ergò impedimentum hoc erroris conditionis servilis erit ad hanc impropriad servitutem extendendum, quàmvis in ea aliqui servitutis effectus reperiantur, & ea sit aliquantum contra proles bonum: id enim solum ad conjugij

conjugij valorem spectandum est, ut liberè possit exigi & reddi debitum, quod hi efficere possunt: nec habenda est ratio, ut proles habilis sit ad Ordines aut monasticam vitam recipendam. Hæc ille.

195. *Prohibitio a liqua.*
Et meritò: quia non licet extendere impedimenta, maximè quæ dirimunt Matrimonium, ad casus in quibus non militat eadem ratio, sed qui multum dissimiles sunt; constat autem, servitutem ascriptitiam oppidò dissimilem esse servituti propriæ dictæ & longè minus repugnare bonis Matrimonij.

Supposito itaque, quòd Matrimonium personæ liberæ cum servo ascriptitio valeat, etiam ubi est error ascriptitiæ conditionis, non video, quo fundamento concedatur libertas servo ascriptitio sic contrahenti. Domino etiam expressè consentiente & ad nuptias tradente.

196. *Per Matr. quod aliis valet, mancipium non accipit libertatem.*
Ex quo etiam deducitur: quando uterque contrahens est propriè servus, vel si alter liber est conscius servitutis, quamvis Dominus consentiat, tradatque mancipium in Matrimonium, non consequitur servus libertatem. Probatur: quia textus superius allegati, eam libertatem donantes mancipio, expressè loquuntur, ut audivimus, quando liber fuit servitutis inscius. Deinde, quoniam favor valoris Matrimonij, eam libertatem necessariò petentis, cessat in hoc eventu; cum valeat Matrimonium absque mancipij libertate; nullus enim, ut supponitur, in libero adfuit error. Jam autem huic favori dicti textus innituntur, ut sup. ostensum fuit.

197. *Rejicitur sententia Abbatis, servum consanguini libertatem, quando cumque contrahit sciens Domino.*
Unde (inquit Sanchez sup. disp. 20. n. 3.) non est audiendus Abbas cap. *Illud*, 11. de Præsumptionibus, dicens: servum fortè consequi libertatem, quando Domino sciente, in Matrimonium. Accipe ejus genuina verba: Dominus fraudatur servo in multis casibus, inter cæteros est iste, quòd si Dominus constituat dotem, vel donationem propter nuptias ancillæ vel servo, videtur ei conferre libertatem, ut l. 1. Cod. de Ser. fu. & in l. 1. §. *Sed & si quis homini*, Cod. de Latina libertate tol. quia hæc non fiunt, nisi inter liberos. Et fortè idem dicendum, quando Domini sunt præsentés & tacent; arg. cap. *Si servus sciens*, dist. 54. Hæc ille.

Describo ego verba d. textus: *Si servus sciens, & non contradicente Domino, in clero fuerit ordinatus, ex hoc ipso, quòd constitutus est, liber & ingenuus erit.*

Sed non est ad rem. Id enim expressè definitum in sacri Ordinis honorem, non est cur ad Matrimonium trahatur, in quo nullo pacto eadem ratio invenitur. Ita Sanchez sup.

198. *Quid si Dominus constituat servo dotem vel donationem propter nuptias.*
Et n. 9. non credit Abbati in hoc, quòd sup. dicit: *Si Dominus constituat dotem, vel donationem propter nuptias, ancilla vel servo &c.* eò quòd jus tantum loquatur de dote, & de ancilla.

Describo verba juris, putà l. unicæ Cod. de Latina libertate tollenda (alia lex, quam citat Abbas, nihil habet ad propositum) *Sed & si quis homini libero suam ancillam in Matrimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit (quòd solitum*

est in liberis personis solitum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana. Si enim hoc, quòd frequentissime in civis Romanas, & maximè in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscripção, & in hac persona adhibita est, necessarium est consentaneum effectum hujus scriptura observari.

Ex his verbis rectè concluditur, secundum Sanchez sup. si Dominus in Matrimonium tradat ancillam libero, servitutis conscio, dotis instrumentum ancillæ conficiens, eo ipso ancilla efficitur libera.

Si dixeris ly *Servitutis conscio*, non exprimitur; ac proinde intelligi possunt de libero servitutis ignaro, prout intelligit Gloss. ibi verb. *Sed & si quis*, huic verbis proponens casum: *Si quis ancillam suam alicui libero, credenti eam liberam, collocaverit in Matrimonio, & dotalia conscribat instrumenta, olim fiebant Latini, hodie civis Romani.*

Respondet Sanchez sup. Quamvis textus non explicet, an liber nosset servitutem foeminae; at manifestum est, ita intelligi, ut constat ex Authent. *Ad hoc*, quæ ibi statim inseritur, ubi, quando alter ignorat servitutem, decernitur; ancillam consequi libertatem, sive Dominus; eam in Matrimonium collocans, dotalia confecerit instrumenta, sive non. Atque ita, ut speciale aliquid contineat illa lex unica §. *Sed & si quis homini*, necessariò intelligi debet, quando etiam scienti Dominus tradit conficiens dotalia instrumenta.

Idque amplius confirmatur; quòd decisio illius §. eo innitatur, quòd dotem constituere pro foemina in solis liberis personis procedat, ut in eo expressè dicitur. Atque ita intelligunt Glossa ibi in casus positione, & Molina to. 1. de Justitia tract. 2. disp. 39. §. *Septimus est*. Hactenus Sanchez.

Et quidem Molina ita intelligit hanc legem, uti & Covarruvias de Matr. part. 2. c. 3. §. 7. n. 1. At Glossam sic intelligere, non ex verbis ejus, sup. fideliter relatis, sed magis oppositum colligitur.

Præterea quæro ego: unde probatur, quòd illa l. unica speciale aliquid debeat continere; quippè ut sit distinctio inter d. l. & Authent. sufficit planè, ut Authentica contineat aliquid speciale; sicut reverà continet. Interim tamen ratio legis videtur æqualiter militare in utroque casu; & cum expressè verba legis non meminerint ignorantia servitutis, nil cogit, verba generalia ad eam restringere.

Quia porò verba legis solam conscriptionem instrumenti dotalis exprimunt, & non donationem propter nuptias. Itemque folius ancillæ, & non servi meminerunt; & quando lex voluit servum quoque amplecti, id explicuit, ut constat ex d. Authentica; hinc Sanchez sup. ut dixi, non credit Abbati asserenti, ut audivimus, sufficere donationem propter nuptias; & non foli ancillæ, sed etiam servo tali casu fore concessam libertatem.

199. *Ancilla sit libera per conscriptionem dotis, esse liber foret conscius servitutis, secundum Sanchez.*

200. *Probatur ex jure.*

Confirmatur.

Molina.

201.

Impugnatur.

202.

An sicut ancilla, in etiam servus fiat liber? Negat Sanchez.

Affirmat Covar. cum Abbate.

At verò Covar. sup. subscribit Abbati, quantum attinet ad servum; sic enim ait: Quantum his addendum erit, Dominum tradentem servum in Matrimonium, etiam scienti ejus conditionem, eundem servum ex hoc liberum efficere, si dotalia instrumenta ad hoc Matrimonium constituerit, text. in l. un. §. Sed & si quis homini, Cod. de Lat. libert. toll. Gloss. per text. ibi in c. Illud, de Præsumptionibus. Ubi Abbas id esse dicendum censet eo casu, quo ipse servus hæc instrumenta fecerit, præsentem & tacente Domino, nec tunc contradicente, & hoc favore libertatis inductum esse, manifesti juris est. Ita Covarruvias.

203. An sit necesse, ut Dominus per seipsum constituat dotem.

Sed neque in hoc puncto Sanchez sup. fidem habet Abbati. Nam textus, inquit, solum id decernit, quando ipse Dominus conficit; unde non est, cur extendatur ad permissionem, ut alius conficiat. Sic ille.

Sententia Ancillis.

Miror ego Sanchium hic ita inhærere verbis legis; cum enim libertas sit favorabilis, veluti quidpiam homini naturale, potius hæc l. unica extendenda foret, quam restringenda, extendenda, inquam, ad eos casus, in quibus eadem omnino ratio in lege expressa, militare cognoscitur. Jam autem ratio expressa in lege, hæc est: Quod solitum est in liberis personis solum procedere, quæ æqualiter militat in servo, & ancilla, in conscriptione dotis, & donatione propter nuptias; itemque in conscriptione, quæ immediatè fit à Domino, & quæ fit ab alio de mandato Domini, seu Domino vidente & non contradicente, cum facile posset contradicere: ait quippè Reg. 72. de Reg. juris in 6. Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum, & Reg. 43. cod. Qui tacet, consentire videtur.

ancilla

Porro, quòd in d. Authentica, Ad hoc, explicetur servus, non idèò factum est, quòd alioquin lex cum non amplecteretur; sed ad majorem claritatem, & ad omne dubium tollendum. Quare puto sententiam Abbatis satis probabilem.

204. Quid si ipse Dominus ducat suam ancillam.

Sed quid (interrogat quispiam) si Dominus ancillam suam ducat in uxorem, nunquid & ea consequetur hoc ipso libertatem? Affirmat Gloss. cap. Si quis viduam 15. dist. 34. verb. Ancillam, dicens: Sed quare hic prohibetur, cum tamen eo ipso quòd aliquis ducat ancillam suam in uxorem, ipsa libera efficiatur? ut Cod. de Lat. lib. toll. Authent. Ad hoc. & Cod. de Operis libertorum, Liberta.

205. Sanchez putat non consequi libertatem, attentio jure communi.

Verum, ut benè notat Sanchez sup. n. 10. dicta Authent. nec verbum dicit ad hoc conferrèns; sed solum, quando Dominus tradit ancillam libero, ignorantem servitutem, ut patet ex antedictis. Etiam d. l. Liberta nil dicit, sed solum, libertatem ductam in uxorem non esse cogendam operas præstare. Hæc sunt verba legis: Liberte tua, ducendo eam uxorem, dignitatem auxisti, & idèò non est cogenda operas tibi præstare: cum possis legis beneficio contentus esse, quòd invito te, alij non possit justè nubere.

Hinc Sanchez sup. n. 11. Cum, inquit, nullus detur textus, eam libertatem decernens, jure

optimo ab hac opinione recedendum est, dicendumque, jure communi attentò, eam ancillam minimè effici liberam.

Et ita sentit Covar. sup. ibi: Tertio & istud est considerandum, Dominum accipientem in uxorem propriam ancillam, non efficere eam ex eo solo liberam; imò necessariam esse manumissionem, ut probat textus in Authentica de Triente & semisse, §. ult. ibi: Sed quoniam utique hoc dubitatum est, sancimus, si quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in servitute constituta: postea verò libertate honoraverit, & ancillam & natos, & jus eis aureorum petierit annulorum, & regenerationis, & inter ingenuos secundum justos reduxerit modos, & nuptias consummaverit; postea verò nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filij postea, aut non fuerint (ut utriusque nostra constitutionis amplectamur casus) sit & uxor legitima, & filij sub potestate ipsius, & sui & ab intestato heredes genitori &c. Ubi præter Matrimonium videtur requiri conscriptio nuptialium documentorum.

206. Idem docet Covar.

Interim quòd jure communi, secundum Sanchium, non est concessum, jure regni Hispaniæ expressè disponitur, l. 1. tit. 13. part. 4. in fine ibi: Tan gran fuerça ha el Matrimonio, que luego, que el padre e la madre son casados, se faz en por ende los hijos legitimos. Esto mismo seria si alguno viviese hijo de su servo, y despues desto de cassa se con ella, ca tan gran fuerça ha el Matrimonio, que luego que es fecho, es la madre, por ende libre è los hyos legitimos.

207. Jure regni Hispania contrarium disponitur.

Ubi, ut notat Sanchez sup., duplex vis tribuitur Matrimonio, altera legitimandi prolem antèà conceptam, & ad hoc desideratur proles; altera verò redigendi ancillam in libertatem, & ad hoc nil confert habitam esse prolem ex ea, nec ne. De filiis verò, antèà conceptis ab eo Domino ex illa ancilla, qui patris servi erant, nil disponitur expressè in ea lege circa eorum libertatem: at satis clarè id indicat, dum eos legitimos fieri, & per consequens hæredes decernit: quòd servituti repugnat. Item: quia sufficit ut Dominus manumittat matrem, ut filij quoque, quos ex ea habuit, censantur manumissi. Quòd optimè probatur ex Authentica. Ut liberto de cætero aureo, §. Si quis autem (aliàs cap. 4.) ibi: Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse, filiorum quidem matrem legitimam esse, & hoc tam magnum ei donasse opus libidinis: proprios autem filios ex suo natos semine, ad hoc relinquere servituros. Ita Sanchez.

208. Explicatur illud jus.

Cæterum Basilius Pontius lib. 7. c. 44. n. 3. existimat, quòd in casu proposito libertas competat ancillæ, non tantum attentò jure regni Hispaniæ, sed ex ipso jure naturali; ac proinde locum habere jure communi, cum de eo nulla existat in oppositum dispositio.

Postius putat libertatem competere ancillæ jura communi.

Et in primis (inquit n. 4.) id ostendo ex ipsa natura Matrimonij, Matrimonium enim suapte natura talis virtutis est (inquit optimè Gabr. Vasquez, qui mihi hujus sententiæ Auctor est,

209. Prima præbatio ex ipsa natura Matrim.

3. part. disp. 80. c. 8. n. 41.) ut si aliquis ducat uxorem, quam antea servam & ancillam habuit, jam deinde illa ad dignitatem Matrimonij erecta, absque alia lege & pacto, iure ipso conjugij solùm, libera & ingenua permaneat. Ita enim arctum est vinculum conjugij, ut duo sub eodem thalamo commorentur, & eodem titulo ac nomine gaudeant honoris, Regis videlicet aut Imperatoris, Authent. de Consulibus c. 2. in principio: *Si autem etiam uxorem consul habeat, desinita est à nobis, & circa illam expensarum mensura, deest enim frui eas & conjugis claritate.* Et l. 13. Cod. de Dignitatibus: *Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus, & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea sortita fuerint: priori dignitate privatae, posterioris mariti sequuntur conditionem. Et postquam consummatum fuerit Matrimonium, dicuntur una caro.*

Vxores gaudent honore virorum, ex Auth. de Consul. & Cod. de Dignitatibus.

210. *Hanc esse naturam Matr. probatur ex Leone Papa.*

Hanc autem esse naturam Matrimonij, optimè docuit Leo Pontifex in cap. *Non omnis* 12. caus. 32. q. 2. ex Epist. ab Rusticum c. 4. ibi: *Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter coaequales, multo prius hoc ipsum Domino constituyente, quam initium Romani juris existeret.* Et infra: *Igitur cujuslibet loci clericus, si filiam suam viro habenti concubinam, in Matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi fortè illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur.* Hæc autem omnia pugnant cum statu servitutis; atque idèd servilis conditio Matrimonij æqualitate extinguuntur.

Id quod etiam lex nostri Regni apertè indicat his verbis: *Tan gran fuerça* &c. ut sup. In quo non legem novam esse dicit, sed naturalis juris & æquitatis rationem explicuit. Unde repugnat omninò patronum nubere ancillæ suæ in servitute manenti; sed eo ipso, etiam si Dominus nolit, ingenua efficitur. Hucusque Pontius.

211. *Pentium sequitur Dicastillo.*

Eandemque sententiam amplectitur Dicastillo hic disp. 7. n. 122. propter easdem rationes. Si autem ei objicias: quod Agar verè fuit uxor Abrahæ, & tamen Gen. 10. dicitur ancilla. Item ex Aristotele, qui l. Politicorum c. 1. refert apud aliquos uxores habitas fuisse tamquam ancillas.

Respons. ad arg.

Respondet ad ultimum: erant gentes illæ barbaræ, & in hoc, sicut in plerisque, jus ipsum naturæ non servabant. Ad primum ait: nullam id vim habere: neque enim dicebatur ancilla, quia post Matrimonium mansisset talis; sed quia prius fuerat, & postea non assumpta fuit ad domus gubernationem, sed mansit ministrans tamquam famula. Hæc ille.

212. *Impugnatur hæc sententia.*

Sed dicit aliquis: quomodo ergò valet, quod ibidem asserit: *Conjux ex vi Matrimonij fit alteri socius, & ejus nomine & honore gaudens?* Nonne Agar gaudebat honore Abrahami, aut honore Saræ, quæ assumpta fuerat ad domus gubernationem? Aut fortè Abraham non servavit jus naturæ? Nonne Salomoni fuerunt uxores, quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ? Censet autem, quod hæc trecentæ concubinæ gavisæ fuerint nomine & honore regio? Clarum est quod non? Et ipsæ tamen jus habebant, ut fierent una caro cum Rege, & per Matrimonium consummatum fiebant una caro cum Rege.

Bosco de Matrim. Pars II.

Manifestum herculè est, statum servitutis non repugnare statui Matrimonij; sed Matrimonium suapte naturâ stare posse inter personam liberam, & mancipium: alioqui quid documque liber contraheret cum serva, etiam invito Domino, consequeretur hæc libertatem, quod ex hæcenus dictis constat esse falsum.

Respondet Pontius sup. n. 5. tantam esse vim Matrimonij, ut quantum est ex se, quoties ingenuus nuberet servo, extingueret statum servitutis, nisi repugnaret illi, vel impediretur ea vis jure altero quasito Domino & patrono, quo invitus privari non potest, cum sit prior Domini conditio. Ex quo consequenti consideratione fit, ut quoties vel perseverat istud jus impediens, vel contrahens ingenuus non cedit juri suo, Matrimonium sit jure naturali nullum, vel Ecclesiastico.

Inde fit servitutem cognitam non dirimere, quia aliud est copulari Matrimonio cum illo, cujus est servus, quod pugnat cum Matrimonij vi & efficacitate: aliud cum, qui alterius est servus, copulari cum alia ingenua. Quod, etsi dedecet Matrimonium, quod æqualitatem inducit, ut cum una caro sint, medietas ingenua, medietas in servitutem redacta sit, non tamen repugnat; cedit enim, cognitâ servitute, contrahens juri suo.

At quoties ingenuus contrahit, ignoratâ servitute, & aliâ est consensus Domini, si-ve quia ille collocat, si-ve dotem designat, si-ve videt & tacet, Matrimonium valere censetur, non tam jure positivo, quàm naturali; explicatâ tamen lege positivâ.

Id enim indicatur in Authent. *Ad hoc*, Cod. de Lat. libert. ibi: *Qui suam ancillam &c. vide sup. eaq. ad ingenuitatem rapitur.* Ubi convenienter utitur hoc verbo: *Rapitur ad ingenuitatem;* quo explicat vim & efficacitatem Matrimonij. Id enim sublato jure patroni, quod impediēbat, rapit servum ad statum ingenuitatis. Cui favet quod habetur Authent. de Nuptijs Collat. 4. *Si verò,* versic. *Hoc autem decernimus,* ubi agens, quando Dominus tradit ancillam libero ignoranti servitutem, inquit: *Non erit justum tale non constare Matrimonium, sed tacitam libertatem sequi &c.* Hæcenus Pontius.

Sed enim, dicit aliquis; verbum istud: *Rapitur ad ingenuitatem,* commodè intelligitur, non de sola vi & efficacitate Matrimonij, seclusâ lege positivâ; ast de vi & efficacitate Matrimonij, quæ ei competit in-

media-
re-
con-

Status servitutis non repugnans statui Matr.

213. *Matrimonium ex se extinguit servitutem, quoties ingenuus nubet servo, juxta Consuetudinem.*

Quare servitus cognita non dirimat, ex eod.

214. *Quare ignorata dirimat.*

215.

Quomodo Matrimonium rapit ancillam ad ingenuitatem.

mediate ex vi & efficacitate legis humanæ, quæ propter majorem decentiam, & in favorem Matrimonij, ac subinde in poenam fraudis à Domino commissæ, talem effectum Matrimonio tribuit, qui aliàs, consideratâ solâ ejus essentiâ, ei nequaquam competeret in hujusmodi circumstantiis; quia fieri potest, ut Dominus tradens, aut tacens nolit cedere juri suo; cum enim ex natura rei non repugnet Matrimonium liberi cum ancilla, saltem aliena: unde probatur, quod repugnet cum ancilla propria? Quid si ancilla nolit fieri libera, sed cedat juri suo, & velit manere ancilla?

216.
Auctor ad-
hæret sen-
tentia San-
chij contra
Pontium.

Præterea: dictæ Authenticæ solum loquuntur de Matrimonio, quod contrahitur cum ignorantia servitutis, quod vel ex jure naturæ, vel saltem jure Ecclesiastico irritum est, nisi in casibus jure expressis: hic autem agimus de Matrimonio, contracto cum scientia servitutis, quod jure naturæ validum est: non posse autem esse validum, nisi mancipium rapiatur ad ingenuitatem, aut injustum esse, nisi mancipium hoc ipso consequatur libertatem, secluso etiam omni jure positivo, non video sufficienter probari à Pontio aut Dicastillone, & ideo adhæreo sententiæ Sanchezij.

Matrimo-
nium cum
propria an-
cilla per se
valet.

Ut sit de libertate, certum est, quod Matrimonium valeat, nisi deficiat consensus contrahentium; Domini quidem, qui non intendat contrahere, nisi ancilla maneat in eadem conditione; ancillæ autem, quæ non intendat Matrimonium, nisi per istud liberetur à servitute.

217.
An valeat
Matr. con-
tractum
cum servo
ab ignoran-
te, dum ipse
consequitur
libertatem?
Negat Co-
var.

Patet quodque ex dictis, ancillam consequi libertatem, si eam Dominus tradat personæ liberæ, ignorantia servitutem, vel sciens taceat. Sed nunquid inde rectè inferitur: ergo Matrimonium initum valet?

Negat Covar. sup. dicens: Verum tamen est, in hoc casu Matrimonium, cum servo contractum ab ignorante, minimè valere, etiam si ex hoc contractu efficiatur liber: potest enim ipsa ab hoc contractu discedere. Regia l. 1. tit. 5. partita 4. cujus contrarium notant Glossa, Host. Abb. & DD. communiter in c. ult. de Conjug. servorum. Hæc ille.

218.
Sanchez
cum com-
muni sen-
tentia affir-
mat, per d.
Auth. de
Nuptijs.
Probatur ex
ratione.

Sanchez sup. n. 14. sequitur sententiam communem, estque secunda pars nostræ Conclus. expressa in d. Authent. de Nuptijs ibi: *Non erit justum, tale Matrimonium non constare.* Et infra: *Sitq, rursus hoc etiam Matrimonium.* Et ratio est: quia cum statim eodem momento, quo perficitur Matrimonium, maneat conjux servilis conditionis effectus liber, servitus illa est nullius considerationis, nec obest Matrimonij fini, nec affert incommoda, ob quæ jus naturale vel Ecclesiasticum irritat Matrimonium, cum errore conditionis initum.

219.
Objectio.

Si dixeris: prius est Matrimonium iniri, quam libertatem consequi; ac proinde verè initum est inter personam liberam & ser-

vituti subjectam, cum errore conditionis servilis.

Respondetur: illo instanti, in quo est verum dicere, jam est Matrimonium initum, etiam verum est dicere, jam illa persona est libera; ac proinde Matrimonium verè initum est inter personas liberas; Quid ni ergo valeat? Quippè hic non consideratur prioritas naturæ, quæ nullum adfert incommodum, sed sola prioritas temporis, ex qua oriri possunt incommoda, ob quæ jus naturæ, vel Ecclesiasticum, Matrimonium servi cum ancilla irritat.

Quantum ad l. Regiam, quæ statuit nullitatem; respondet Sanchez sup. solum arguit, conditores illius fuisse in ea opinione, non tamen habet vim legis, quoad decisionem nullitatis Matrimonij, bene tamen quoad libertatem dandam servo illi. Quod prius sit fori Ecclesiastici: posterius autem sæcularis. Atque hæc satis de secunda parte Conclusionis.

Venio ad 3. quæ majorem habet difficultatem; quia supponit, quod in ipso contractu, & post contractum maneat servitus, quamvis pro brevi tempore. Casus ergo, de quo hic disputatur, est; an valeat Matrimonium liberi cum ancilla statulibera, cui ex tempore aliquo jam est concessa libertas, ignorante libero eam conditionem servilem.

Et ratio negandi est: quod eo medio tempore sit verè ancilla, ut expressè habetur l. 9. ff. de Statuliberis, in principio: *Statuliberum medio tempore servum hæredis esse, nemo est, qui ignorare debeat, ea propter noxa dedit potest.*

Quæris à Jurisconsulto: equis statuliber? Respondet eod. tit. l. 1. *Statuliber est, qui statuliber tamē destinatum in tempus vel conditionem libertatem habet. Fiunt autem statuliberi vel conditione expressâ, vel vi ipsâ. Conditione expressâ quid sit, manifestum est. Vi ipsâ, cum creditoris fraudandi causâ manumittuntur. Nam dum incertum est, an creditor jure suo utatur, interim statuliberi sunt: quoniam fraus cum effectu in lege Elia accipitur. Ita Paulus lib. 5. ad Sabinum.*

Igitur Matrimonium in casu proposito inter liberum est & ancillam, ignoratâ servitute; quid ni ergo sit irritum, juxta cap. ult. de Conjugio servorum? Ita docet Angelus verb. *Matrimonium* 3. impedimento 4. n. 6. & Sylvester eod. verb. 8. q. 2. dicto 3.

Verum (inquit Sanchez sup. 19. n. 4.) quamvis neminem invenerim hoc temperantem, consultis tamen viris doctissimis, illis visa fuit mea sententia valde probabilis; nimirum, ut temperetur hoc; nisi modicum tempus deficiat, ut statulibera plenam acquirat libertatem, tunc enim id Matrimonium valebit, cessant enim rationes, quibus Ecclesia ducta, irritavit Matrimonium inter liberum & ancillam, quando jam intra breve tempus est acquirenda libertas.

Nullius enim momenti est præjudicium, quod

Solutio.

220.
Resp. San-
chez ad l.
Regiam.

An valeat
Matr. liberi
cum ancilla
statulibera.

221.
Ratio ne-
gandi.

Quis sit
statuliber,
ex l. 1. ff.
de Statulib.

222.
Non valet
ignoratâ
servitute,
juxta Ang.
& Sylvest.

Nisi modi-
cum tempus
deficiat se-
cundum
Sanchez.

223.

Probatur
hac limita-
tio.

quod obligari perfecte & liberè nequeat ad red-
dendum debitum & cohabitandum, quin occu-
pari à Domino possit, cum brevi duraturum sit
impedimentum: neque potest jam ea serva per
venditionem separari: atque ita non erit contra
bonum Sacramenti, nec prolis: & si attendas
dedecus, quod est contrahere cum reverà ancilla,
idem profectò sequitur ex Matrimonio cum
liberta: parùm enim refert, paulò antè fuisse
servam, & tunc esse liberam. Et tamen
Matrimonium cum liberta valet, ignoratà
conditione.

Confirma-
tio.

Nec mirum est, si valeat Matrimonium du-
rante servitute: quia disp. sequenti n. 14. di-
cemus cum communissima sententia, valere
Matrimonium, quando Dominus collocat in
Matrimonium, ancillam cum libero, ignoranti
servitute; quòd statim ac initum fuerit Ma-
trimonium, consequatur per illud ancilla liber-
tatem; cum tamen verè tempore consensus
conjugalis fuerit ancilla. Ita Sanchez.

224.
Expenditur
confirmatio.

Sed enim, dicit aliquis; si verè tempore con-
sensus conjugalis fuerit ancilla; quomodo ergò
verum est, quòd ait idem Auctor, disp. sequen-
ti n. 14. statim eodem momento, quo perficitur
Matrimonium, manet conjux servilis condi-
tionis effectus liber? Si eodem momento,
quo præstatur consensus conjugalis, conjux ser-
vilis conditionis efficitur liber, quomodo ve-
rè tempore consensus fuit ancilla? An eod-
em momento potest esse ancilla & libe-
ra?

Sententia
Sanchez
non est im-
probabilis,
ex Coninck.
Placet Di-
castilloni.

Quidquid sit de hoc; propter primum argu-
mentum apparet sententia Sanchez non impro-
babilis, ut notat Coninck disp. 3 r. n. 26. quam-
vis dicat, eam certò probari non posse. Placet
etiam Dicastilloni sup. n. 114. etiam si, inquit,
supponamus, pro illo brevi tempore esse ser-
vam.

225.

Verùm (prosequitur n. 115.) si fas est asse-
rere, eam non esse servam, quantumvis opposi-
tum videatur tamquam certum, & expressum
in jure, affirmari, aut supponi à Sanchez, & ab
Angelo, & Sylvestro; si hoc, inquam, fas est,
non video quid possit obstare prædictæ resolu-
tioni, quòd Matrimonium valeat. Existimo igitur,
salvo meliori iudicio, & pace tantorum vi-
rorum, illam personam, sic libertate donatam,
esse absolute jam non servilis conditionis, &
(quòd idem est) definire esse statufervam, &
tantùm abest, quòd ex citata lege 9. ff. de
Statulib. censenda sit serva pro illo tempore,
ut potiùs inde possit sumi argumentum à
fortiori, ut probemus jam esse statulibe-
ram.

Existimat,
ipse ralem
personam
pro modico
illo tempore
non esse ser-
vam.

226.

Pro quo ex-
pendit l. 9.
ff. de Sta-
tulib.

Atque in primis in ea lege casus erat de ser-
vo, cui legatum relinquebatur, supposità liber-
tate dubià sibi ex testamento concessà, nempe
(ut explicat Gloss. verb. *statuliberum*) sub
conditione de futuro satis contingenti & dubio,
Si navis ex Asia venerit, & talis servus, sic liber-
tate donatus, appellatur statuliber: ergò multò
potiori ratione statuliber appellaretur, si intrà
breve aliquod tempus consecuturus esset li-

bertatem in omni eventu, & absque ulla alia
conditione.

Quòd autem in illa lege non sit vestigium,
nedum expressum decretum, quòd medio tem-
pore censetur servus, sic probo: in casu legis
concessio libertatis non fuit absoluta, sed sub
conditione pendente in futurum, eaque incertà:
ergò in casu legis ille nondum exuerat proprie
loquendo servitute, neque acquisierat expedi-
tum & absolutum jus ad libertatem: ergò non
mirum est, quòd lex supponat, illum adhuc
esse servum; neque illud tempus antè eventum
conditionis est tempus medium proprie lo-
quendo, sed tempus dubium & pendens at-
que indifferens, ut pro diversitate eventus, talis
servus confirmaretur in servitute, vel liberetur
ab illa.

At in nostro casu, factà donatione libertatis
ex tunc pro tali die mox futuro, independenter
ab alia conditione, multò potiori ratione talis
ancilla debet & potest appellari libera seu liber-
ta, nec censetur amplius obligata ad servitu-
tem, quàm si alioqui libera seu liberta, ex pa-
cto se obligasset ad serviendum pro illo brevi
tempore: ergò etiam pro tunc appellari potest
& debet statulibera, atque adeò non statuser-
va. Quapropter citata lex non videtur nobis
obstare, quò minus dicamus, ex puncto fa-
ctæ donationis definire esse servam, solum-
que pro aliquo tempore manere obligatam
ad præstandum servitia Domino; ergò va-
lebit Matrimonium cum ea contractum ab
homine libero, ignorante prædictam qua-
lem qualem servitute. Hactenus Dica-
stillo.

Nec adeò malè, si omnia vera forent, quæ
dicit. Ac principio quidem non est quæstio, an
talis ancilla debeat dici statuferva, an verò sta-
tulibera; nam quæstio supponit, quòd sit statu-
libera; sed Angelus & Sylvester contendunt,
hanc statulibertatem non sufficere ad valorem
Matrimonij, cum relinquat ancillam verè
talem pro tempore intermedio: sic ut ea,
quæ interim facit ut serva, non ut libera fa-
ciat; arg. l. *Statulib.* ff. de Statulib. Ita arguunt
dd. Auctores.

Quam autem l. intelligant, mihi incer-
tum est; quia multæ leges illius tit. per ly
Statulib. designari possunt. Interim Sanchez
intellexit, & post illum Dicastillo l. 9. quæ
incipit: *statuliberum*, cujus casum sic expo-
nit Glossa: *Statuliber, antequam impleatur con-
ditio, dicitur servus heredis; & si interim de-
linquat, poterit heres eum dare pro noxa; ad-
veniente autem conditione erit liber, sed si ha-
res eum vendat, adhuc durat spes libertatis;
& si vendiderit eum tamquam merum servum,
non tamquam statuliberum, tenebitur emptori act.
ex empt.*

De qua autem conditione hoc debeat in-
telligi, an de ea, quæ satis contingens est
& dubia v. g. Si navis ex Asia venerit; an
verò etiam de ea, quæ minus contingens
est & minus dubia, v. g. Si servus decem
dederit

Constitit
ostendens
eam sibi
non consti-
turi.

227.
Dicit, valere
ancillam
debere &
posse appel-
lari liberata
seu liber-
tate.

228.
Arguitur
pro opposita
sententia.

Exponitur
l. 9. ff.
de Statulib.
per Gloss.
ibi.

dederit, aut simili, cujus impletio pendet à voluntate servi, ibi non explicat Glossa.

229.
An possit
Glossa in-
telligi de
conditione
improprè
dicta.

Er quidni etiam possit Glossa intelligi de conditione improprè dicta, putà de certo tempore, in quod servus habet destinatum libertatem? Nam & hic statuliber est, ut patet ex d. l. 1. eod. tit. & non video, quare ipsum quoque, si delinquat interim, hæres non posset dare pro noxa, & quare non posset eum vendere, non quidem tamquam merum servum, sed tanquam statuliberum.

An ralis an-
cilla possit
vendi medio
tempore.
Pars affir-
mans proba-
tur ex l. 25.
eod.

Dicit quidem Sanchez sup. ut vidimus, talem non posse interea vendi; sed unde hoc constat? Sanè oppositum potius videtur ex hac lege, & aliis similibus eod. tit. probari. Audi l. 25. *Statuliberos venundari posse, leges duodecim tabularum putaverunt. Duris autem conditionibus in venditione minimè onerandi sunt: veniati ne intra loca (certa) serviant, neve unquam manu mittantur.*

230.
Objectio

Si dixeris: etiam hanc legem Glossa explicat de libertate conditionata, dicens in expositione casus: *Statuliber interim, antequam impleatur conditio, sub qua relicta erat libertas, potest vendi &c.*

Solvitur.

Respondeo: verba l. esse generalia, nec ullam esse rationem restringendi ad libertatem conditionatam propriè dictam, sive ad conditionem satis contingentem & dubiam; unde vel Glossa malè explicat, vel intelligenda est etiam de conditione improprè dicta, sive de certo tempore, in quod servus habet designatam libertatem.

231.
Probatur
etiam ex l.
29. eod.

Attende l. 29. eod. *Statuliberi à ceteris servis nostris nihil penè differunt: & idè quod ad actiones, vel ex delicto venientes, vel ex negotio gesto, vel contractu pertinet, ejusdem conditionis sunt statuliberi, cujus ceteri: & idè in publicis quæque judiciis easdem penas patiuntur, quam ceteri.* Casum autem hujus legis ita exponit Glossa: *Statuliberi nihil penè (id est ferè) differunt à servis, & quoad contractus, & quoad actiones, & quoad delicta.*

Item l. 16.
eod.

Et l. 16. sequentis tenoris: *Statulibera quidquid pepererit, hoc servum hæredis est.* Ubi Glossa verb. *Hæredis est*, rationem dat, dicens: *Cùm ipsa serva sit.*

232.
Solvitur ob-
jectio.

Planè, inquis; sed loquitur de statulibera sub conditione: nam citat d. l. *Statuliberum*. Respondeo ut sup. sub conditione propria vel improprè. An fortè putas, quidquid statulibera ex die, quidquid, inquam, pepererit, hoc servum hæredis non esse? Noli putare; quia nec ratio, nec jus suffragatur, vel assignetur illud jus.

Quod sit
hic modi-
cum tem-
pus, ex
Sanchez.

Quinimò fieri servum, supponit Sanchez sup. ut statim videbimus, explicando modicum tempus, ex quo libertas servo est relicta. Sic quippe ait hic Auctor: *Quod si quæras, quantum temporis designandum sit, ut si eo transacto, servitute jam finita, libertas comparanda sit, valeat Matrimonium cum illius servitutis ignorantia initum? Existi-*

marem, dummodò brevius spatio sex mensium sit.

Ducor: quoniam lib. 3. disp. 23. n. 13. probavi, esse modicum tempus minus sex mensibus, ut incolatus, & Parochia acquirantur. Et ^{233.} *Et spatio sex mensium.* disp. 18. n. 6. eod. 3. lib. probavi, quod modico tempore durat, reputari pro nihilo, & n. 9. id modicum tempus esse minus sed mensibus. Nec in hoc tempore potest sequi id proliis damnus, ut servituti subiciatur, quòd ancilla ducta in uxorem nondum verè sit libera: quia legitimus & perfectus partus septimo mense nascitur, l. *Septimo mense* 12. ff. de Statu hominum. Hæc ille.

Supponit itaque, quidquid pepererit statulibera, sive libera ex die, sive sub conditione, hoc servum hæredis esse. ^{234.}

Hinc Coninck sup. Breve, inquit, tempus vult esse, quod est minus sex mensibus; quia nec intrà illud tempus, posset à Domino vendi, aut procul ablegari, nec etiam ex Matrimonio parere, & consequenter soboles esset futura libera. Secus si tempus esset futurum longius; quia proles concepta fieret serva, & alia incommoda sequerentur, quæ non sunt improbabilia, sed certò probari nequeunt. Ita Coninck.

Quæ cum ita sint, liquet profectò, parvam immò nullam vim habere argumentum Dicastillonis, quod eodem modo procedit, sive tempus sit breve, sive longum; quia, secundum ipsum, d. l. *Statuliberum*, non loquitur nisi de libertate concessa sub conditione satis contingenti & dubia.

Unicum igitur fundamentum sententiæ Sanchez, & Conclusionis nostræ est: quia quod modicum est pro nihilo reputatur, adeoque pro modico illo tempore talis persona potius libera quam serva dici debet in morali æstimatione, quæ in similibus solet attendi, sive à jure naturali, seu etiam à jure Ecclesiastico aut civili; quippè propter incommoda, quæ sequuntur ex Matrimonio inter liberum & ancillam, jus naturale aut positivum istud irritavit; ubi ergò cessant hæc incommoda, sicut pro maxima parte cessant in casu proposito, etiam videtur cessare irritatio. Non quòd cessante fine legis in casu particulari, semper cesset lex; hoc enim in multis exemplis fallit: sed quia hic deficit materia legis, scilicet conjugium cum ancilla vel servo; quia talis persona in morali æstimatione non est servus vel ancilla, secundum ea, quæ jus dirimens Matrimonium in eis considerat.

Sed certè (inquit Aversa q. 12. sect. 2. §. *Tertio*, in fine) si statim atque quis contraxit cum serva, disceat illam esse tunc servam, potest recedere, & habere suum Matrimonium pro nullo, quàmvis sciat securitatem proximæ libertatis: igitur verè Matrimonium fuit nullum. Hæc ille. ^{236.}

Et quidem sequela verissima est; si antecedens verum foret; sed falsum esse asserere debent illi, qui docent sententiam Sanchez. Unde Aversa

Aversa videtur in hoc puncto recedere à Sanchez, & adherere Angelo, & Sylvestro; bene an malè, patet ex jam dictis. Ipse nihil particulare affert pro una vel altera sententia.

237. *An valeat Matr. inter liberum & liberam, que post modicum tempus futura est ancilla.*
 Ego autem quæro; utrùm ex sententia Sanchez rectè inferatur: ergò non valet Matrimonium initum inter liberum & liberam, quæ post modicum tempus certissimè futura est serva? Et videtur quòd sic: etenim sicut serva, quæ post modicum tempus futura est libera, medio illo tempore non serva, sed libera censenda est; quidni itidem, quæ jam est libera, post modicum autem tempus certissimè futura est serva, medio illo tempore non libera, sed serva censenda erit? Et aliunde ferè omnia inconvenientia, quæ sequuntur ex Matrimonio, inito cum ea, quæ de facto serva est, sequuntur ex Matrimonio inito cum ea, quæ post modicum tempus certissimè futura est ancilla: quid ni igitur etiam hoc Matrimonium sit irritum? Tu cogita. Pergam ego ad alia.

Contrahit servus cum ea, quam putabat liberam, & est serva, vel quam putabat servam, & est libera, nunquid validè? Iam edissero.

CONCLUSIO V.

Non omnis conditionis error efficit, ut Matrimonium sit nullum: sed quando talis est error, ut fiat deterior errantis conditio; secùs si erretur in pari, aut digniori conditione.

238. *Error melioris conditionis vel æqualis non dirimit Matr. ex Scoto.*
HÆc Conclusio est Scoti 4. dist. 30. q. 1. n. 3. ibi: Et ex hoc sequitur aliud corollarium, quòd error conditionis melioris non impedit. Item dist. 36. q. 1. n. 8. ibi: Sed si ancilla credit contrahere cum libero, qui tamen est servus, nunquid contrahitur? Posset dici, quòd error conditionis peioris impedit contractum: quia impedit commutantem recipere tantum, pro quanto intendit commutare: sed ignorantia melioris conditionis, vel æqualis, non impedit propter contrariam rationem. Puta, quia non impedit commutantem recipere tantum, pro quanto intendit commutare; quippè vel tantum recipit, vel amplius.

239. *Nulla est inæqualitas ex vitalis contractus.*
 Igitur ex vi contractus, aut consensus, non sequitur aliqua inæqualitas, aut gravamen contrà finem Matrimonij, diversum ab eo, cui non sit ipse obnoxius ex propria conditione: v. g. si est servus ducens ancillam, quam putavit esse liberam, nulla inæqualitas est in contractu; quæ sequitur ex errore, aut ad quam subsisteret rationabiliter

consensus voluntatis repugnantis, juris aut facti præsumptione; nisi hæc conditio redundet in personam, ut cum ipsi solum est persona per libertatem nota: v. g. si quis vellet alterutram ex filiabus, quarum una est libera, altera serva, offerre servo sub electione, & ille eligeret liberam, quam aliàs non novit; si supponatur serva, est error personæ; quia consensus contrahentis dirigitur in liberam, quam solum novit ex libertate. Hunc autem errorem secludimus à proposito casu, & consideramus solum errorem conditionis servilis.

Sed contrà, dicit aliquis; posset esse servus tam arrogans, ut nullà ratione ducere vellet ancillam: quinimmò prudenter faceret, ne filij essent servi; & ut liberiùs posset usui Matrimonij vacare, & si à Domino venderetur, posset ipsum uxor sequi.

Audi Vivaldum Candelabro aureo 1. parte, ubi de Matr. n. 122. Servus, inquit, contrahens cum ancilla, quam credit esse liberam, verè contrahit, quia sunt in æquali gradu. Angelus Matr. 3. imped. 4. n. 4. Sylvest. Matr. 8. q. 2. dicens communem Theologorum & Canonistarum, à qua (nisi singularitatis vitio essem notandus) forsàn discederem. Primò: quia talis servi consensus in illam liberam tendebat, in quam, si ancillam esse priùs cognovisset, minimè consensisset.

Secundò: quia non omnes servi, nec omnes ancillæ æqualis sunt conditionis; poterit enim dari casus (ut sæpissimè fit) quo servus plus desideretur in Matrimonium ab aliqua libera, quàm alius liber, vel propter pulchritudinem, vocem, artem, industriam, vel alia multa. Sed nolo à communi discedere. Hæc ille.

Respondet Sanchez sup. n. 24. cum errorem tantum esse errorem qualitatis, manente eadem personà; ac proinde minimè obesse valori Matrimonij.

Contrà, inquis; etiam similiter dicam, quando liber putat se contrahere cum libera, & est serva, cum errore tantum esse errorem qualitatis, manente eadem personà; ac proinde minimè obesse valori Matrimonij.

Respondet Sanchez: planè non obesse, nisi si jus positivum Ecclesiæ sic statuisset; jam autem jus Ecclesiasticum solum irritat Matrimonium inter eos, quorum alter est liber; alter verò servus, ac liber infcius est servitutis, ut constat ex textibus, in quibus hoc impedimentum statuitur. Et hanc putat Sanchez esse legitimam rationem suæ & nostræ doctrinæ.

Deinde, inquit, quia ratio, quæ induxit Ecclesiã, ad hoc impedimentum statuendum, ea est, ut resarciat injuriam irreparabilem illatam libero, ignoranti conditionem alterius servilem, & ob gravem contractus inæqualitatem: at ubi conditio alterius, in qua erratur, est dignior conditione; aut

240. *Objectio.*

Opposita sententia probatur ex Vivaldo. Angel. Sylvest. Primò.

241. *Secundò.*

Resp. Sanchez.

242. *Arg. contraria.*

Solvitur ex Sanchez.

243. *Alia solutio.*

par conditioni errantis, cessat ea injuriæ gravitas, & inæqualitas contractus: nil igitur valori Matrimonij obstabit is error. Hæc ille.

Resp. ad 1. Vivaldi. Fateor, fieri potest, ut talis servi consensus in illam liberam tendat, in quam, si ancillam prius esse prius cognovisset, minimè consensisset. Sed quid tum? Etiam fieri potest oppositum, ut e quidem consensisset. Et aliundè dispositio illa merè habitualis nihil hic operatur, ut patet ex alibi dictis. Sin autem ita fuisset affectus non solum habitualiter, sed formaliter & actualiter, quod non intenderet contrahere cum altera, si esset serva, tunc verè ex defectu consensus non valeret Matrimonium, sicut disp. præced. diximus circa errorem cujuscumque qualitatis. Sed ille non est casus, de quo hic disputatur.

244. Quid dicendum ad Consentio quodque Vivaldo supra: non omnes servos, nec omnes ancillas æqualis esse conditionis quoad pulchritudinem, vocem, artem, industriam & similia; adeoque posse dari casum, quo servus plus desideretur in Matrimonio ab aliqua libera, quam alius liber. Sed hoc planè per accidens est, & contrarium sapissimè fit; sicut per accidens est, ut persona libera sit dives, nobilis, pulchra &c. quæ plus desideretur in Matrimonio ab alia persona libera, quam pauper, ignobilis &c. & tamen error divitiarum, nobilitatis &c. per se non vitiat Matrimonium; ergò nec error libertatis in nostro casu. Quare propter hæc argumenta Vivaldi non est recedendum à communi sententia.

245. Alia probatio ex Gloss. 29. q. 2. Sed neque propter rationem, quam adducit Gloss. 29. q. 2. in summa verb. *Secunda*, ubi sic ait: *Hic quaritur, an servili conditione reperta, libera possit recedere? Et quidem sic, si ignoravit eum esse servum, quando contraxit cum eo, ut infra ead. Si quis ingenuus. Et notat Hugo, quod non omnis error conditionis impedit Matrimonium; sed tantum error servilis conditionis; nec etiam semper talis error impedit. Unde si libera vult contrahere cum servo, & contrahit cum libero, non dirimitur Matrimonium, licet ibi sit error conditionis: quia non intelligitur talis decepta, qua cum meliori contrahit, quam credebat. Similiter dic, quod si servus credit contrahere cum libera, & contrahit cum ancilla, non dirimitur Matrimonium: quia consentit in hominem suæ conditionis: & quia neuter potest aliquid alij objicere, & ita propter errorem servi nunquam dirimitur Matrimonium. Sed certe pari ratione videtur, quod si aliqua credit contrahere cum uno, & contrahit cum alio, qui est ditior & melior, quod Matrimonium teneat: quia non videtur decepta. Cum tamen communi calculo tale Matrimonium non teneat.*

246. Propter quam recedit à nostra Conclus. Atque hæc est ratio, propter quam Gloss. in sequentibus tenet oppositum: sic quippè profertur: *Alij autem dicunt; quod si ve erret in meliori, si ve in deteriori conditione, semper dirimitur Matrimonium. Tertij dicunt; quod si interveniat error in dispari conditione, dirimitur Matrimonium; sed si in pari, non dirimitur: unde si libera vult contrahere cum libero, & contrahit cum servo; vel si servus vult contrahere cum serva, & contrahit cum libera, non tenet Matrimonium: sed si liber vult*

contrahere cum serva, & contrahit cum libera, vel si ancilla vult contrahere cum libero, & contrahit cum servo, tenet Matrimonium, quia utrobique est paritas. Ioan. & hac opinio bona mihi videtur.

Eandem sententiam sequitur Gloss. c. *Si quis ancillam*, in fine eadem caus. & quæst. & format secundum argumentum pro ea, ibi: *Unde dicunt quidam, quod cum hic lex dicat, non esse Matrimonium cum ancilla, ut. Cod. de Incestis nupt. l. 3. & Canon non excipiat, nisi cum scienter ducit, quod ubi etiam cum libera contrahit servus, credens se contrahere cum serva, non teneat Matrimonium.*

Sed nec unum, nec aliud argumentum valet. *247. Resp. ad 1. ex Sanchez.* Ad primum (inquit Sanchez sup. n. 24.) dic, esse verum (scilicet quod tale Matrimonium non teneat) ubi esset error circa personam; scilicet si eadem personam existente, erraretur circa qualitatem; ut quia contrahens credebat esse pauperem, & est dives, vel cum sit servus, credebat alterum esse liberum, & non servum, vel servum, & est liber. Ad secundum dic: jus Canonicum permittere quodcumque Matrimonium cum ancilla, modò si eam ducens sit liber, non ignoret ejus conditionem. Hæc ille.

248. Sanchio consonas Aversa. Consonat Aversa sup. §. *septimo*, dicens: Sacri Canones, constituentes hoc impedimentum ad dirimendum Matrimonium, præcisè loquuntur, quando una persona libera ducit alteram servam, inscia hujus conditionis; non autem, quando una persona serva ducit alteram, etiam servam, quamvis putans esse liberam. Et merito Ecclesia sic statuit; quia evitare voluit incommoda, quæ oriuntur ex dispari conditione inter liberum & servum; ubi ergò est par conditio, utpotè inter utrumque servum, non dirimitur Matrimonium.

Et §. *Octavo*, idem Auctor sic scribit: Sacri Canones non reddunt ex hoc capite irritum Matrimonium, nisi quando persona libera ducit servam, putans esse liberam: & non è converso, quando ducit liberam, putans esse servam. Et merito Ecclesia sic statuit: quia evitare voluit tantam depressionem ac deteriorationem ejus, qui duceret servam, putatam liberam; sed noluit impedire exaltationem ac meliorationem ejus, qui duceret liberam, putans servam. Hæc ille.

249. Notabile est Sanchez. Nota autem cum Sanchio sup. n. 23. quando dicimus valere Matrimonium, si servus contrahat cum libera, existimans eam esse ancillam, id intelligendum ex parte sui erroris, ubi foemina libera non erraret in conditione servi, sciens eum esse servum; si enim crederet cum liberum, ex hac parte esset nullum Matrimonium.

Maneat ergò non omnem conditionis errorem invalidare Matrimonium; sed tantum quando talis error est servitutus, ut fiat deterior errantis conditio. Pro hac certissima veritate Sanchez sup. citat innumeros tam Theologos, quam Juristas. Audivimus sup. Doct. Subtilem, adjungamus ei Doct. Angelicum & Sera- phicum.

Prior 4. dist. 36. q. 1. a. 1. ad primum, scribit *250.*

bit

Est sententia D. Thoma.

bit in hæc verba: Similiter etiam quia in Matrimonio est æqualis obligatio ex utraque parte ad debitum reddendum, non potest aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius, quam ipse possit facere: & propter hoc servus, etiamsi contrahat cum ancilla, quam credit liberam, non propter hoc impedit Matrimonium. Et sic patet, quod servitus non impedit Matrimonium, nisi quando ignorata est ab alio conjugè, etsi ille sit libera conditionis; & ideo nihil prohibet inter servos esse conjugia, vel etiam inter liberum & ancillam.

Vii etiam D. Bonav.

Porrò Doct. Seraph. ead. dist. ar. 1. q. 2. in corp. sic ait: Respondeo dicendum, quod error conditionis potest esse triplex: aut paris, ut cum servus contrahit cum ancilla. Aut melioris, ut cum servus cum libera. Aut deterioris, ut cum liber cum ancilla. In primis duobus casibus error non impedit Matrimonium, in tertio verò impedit Matrimonium & dirimit, nisi post cognitionem conditionis consenserit verbo vel facto.

251. An copula sufficiat ad ratiocandum Matr. post cognitionem servitutem. Cap. 2. de Conjug. fervor. Qualis cognitiore-quiratur, ex Gloss. d. cap.

Quæris à me; & quod istud factum? Nunquid sufficit copula carnalis? Respondeo: plane sufficere, ubi non obstat decretum Concil. Trident. de Assistentia Parochi & testium. Ita decimus habemus cap. 2. de Conjug. fervor ibi: Mandamus, quatenus si constiterit, quod idem vir præfatam mulierem, postquam audivit illam esse ancillam, carnaliter cognovit, ipsum, monitione præmissa, compellatis, ut eam sicut uxorem maritali affectione pertractet.

Ubi Gloss. verb. Audivit: Supple, inquit, & credidit: non enim cuilibet referenti credere tenetur, arg. 23. q. 4. Quam magnum, & ff. Quod salut. l. 2. titubans enim pro ignorante habendus est, Cod. de Condit. indeb. l. ult. Et post pauca: Dic, quod si iste habet conscientiam servitutis ex probabili causa & discreta, tunc præjudicat sibi, si carnaliter cognoscit: si ex levi & temeraria, cui credi non debet, non videtur, quod ei præjudicet; arg. infra de Sentent. Excom. Inquisitioni, & inf. eod. c. ult.

252. An lite pendente, debeat Ecclesia libere precipere copulam.

Sed pone, quod iste movet ei litem conditionis; ipsa petat, quod lite pendente reddat ei debitum, cum lite pendente jure suo privari non debeat, sup. Vt lite pendente c. 1. & 2. & 16. q. 4. Volumus, & 8. q. 4. Nonne. Nunquid Ecclesia debet ei precipere, ut debitum reddat, quod videtur per jura prædicta?

An liber teneatur ad mandatum Ecclesia.

Dicunt quidam, quod bene tenetur reddere debitum ad mandatum Ecclesia, sed ipse non debet exigere, nec sibi sit præjudicium. T. dixit, quod non debet exigere, nec exigenti reddere; quia ei fieret præjudicium, quod videtur per istam litteram innuere: & si compellatur, non reddat; quia si eam cognoscit uxoris affectu, sit ei præjudicium, si habeat conscientiam ex causa probabili & discreta, & sic statim esset Matrimonium: si fornicario affectu, peccaret mortaliter, quod facere non debet: imò potius pati debet excommunicationem, sup. de Restit. spoliat: Litteras, & hoc dixit arg. illius Decret. Inquisitioni.

253. Satis videtur, quod possit reddere ad mandatum Ecclesia, ut ex primo consensu ei conjugatur, quamdiu constet per sententiam de impedimento conditionis, & hoc ubi non est certus, licet aliquas

inde habeat præsumptiones: secus si sciret pro certo. Et quod dicit littera ista: Postquam audivit illam ancillam, cognoverit eandem, intellige ante litem motam, & sine mandato Ecclesia: tunc enim intelligitur consentire, non obstante illo impedimento; & ita secus videtur, si ad mandatum Ecclesia eam cognoscat. Ber. Hæc Glossa.

inde habeat præsumptiones: secus si sciret pro certo. Et quod dicit littera ista: Postquam audivit illam ancillam, cognoverit eandem, intellige ante litem motam, & sine mandato Ecclesia: tunc enim intelligitur consentire, non obstante illo impedimento; & ita secus videtur, si ad mandatum Ecclesia eam cognoscat. Ber. Hæc Glossa.

Quæ an omnia vera sint, nolo hic discutere; quia alibi dabitur commodior locus, ubi de usu conjugij, estque res communis etiam ad alia impedimenta, sive Matrimonia invalida ex aliis impedimentis, de quorum revalidatione inferius post explicata omnia impedimenta tractabimus.

Impresensiarum sufficiat scire, matrimonium invalidum ex errore servilis conditionis, posse revalidari verbo, vel facto, juxta illud quod habetur cap. ult. de Conjug. fervor. Ideo, mandamus, quatenus si constiterit, quod miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita quod postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto nec verbo consenserit in eandem &c.

Ubi Gloss. verb. Nec facto, inquit: Puta carnaliter cognoscendo eam, postquam intellexit illam esse ancillam. Cognoscendo, inquam, affectu uxoris, ut patet ex superiori Gloss. Et ratio in promptu est: quia consensus conjugalis non solum verbis exprimitur, sed etiam signis & factis, inter quæ (inquit Averfa sup. §. Decimo) est copula, habita tamen sub figura Matrimonij, ut in casu nostro; imò etiam inter sponso de futuro, ex cap. Is qui, de Sponsal.

Et id quidem absolute procedit, ubi non viget Decretum Concilij Tridentini de assistentia Parochi & testium. Alioquin ubi viget Decretum Concilij, & conditio servitutis erat aliis nota, sive poterat probari, aut sciri, ut in hac re est facile; requiritur omnino solemnitas Concilij in revalidatione Matrimonij prius invalidi. Hæc ille.

Et quamvis fieri possit, ut per copulam non revalidetur à parte rei Matrimonium, si nimirum habita fuerit animo fornicario; equidem in foro externo præsumitur revalidatum, quia in illis circumstantiis, scilicet quando præcessit Matrimonium invalidum, aut etiam solum sponsalia, præsumitur animus seu affectus conjugalis, ut latius videri potest Disp. 11. Sect. 3. Conclus. 5.

Si autem à me quæritur: an post cognitam nullitatem Matrimonij ob errorem conditionis, si velit liber id confirmare & validare, quæ servili conditione affecta erat, teneatur de novo contrahere? Respondeo citius: si neutra pars fecit dolum, sed liber bonâ fide putavit eam esse liberam, & ancilla bonâ fide existimavit, liberum esse conscium suæ servitutis, neutram partem teneri ad noviter & validè contrahendum. Idemque dicendum, si utraque pars decipere voluit, & decipit.

Sin autem altera pars tantum dolum fecerit, dico, per sententiam judicis in poenam fraudis cogi posse ad Matrimonium revalidandum; antè sententiam tamen posse, etiam alterâ parte invitâ

254. Matr. invalidum ex errore conditionis potest revalidari verbo vel facto, ex c. ult. de Conjug. fervor. Tale factum est copula habita affectu maritali.

Averfa.

255. Ecclesia præsumit talem affectum.

An servus ad petitionem liberi teneatur Matr. revalidare.

256. Si fecerit dolum potest cogi per judicem, invitâ

invitâ, resiliere, nisi intulisset damnum alio modo irreparabile. Vide Disp. 11. Sect. 7. Conclus. 8. sequentis tenoris: *Qui injustè coëgit ad Matrimoniam, possit antè sententiam, altero invito, resiliere, nisi intulisset damnum alio modo irreparabile. Est quippè eadem utrobique ratio.*

Tantum addo hic doctrinam Glossæ cap. *Si quis ingenuus* 4. 29. q. 2. verb. *Faciât*, ubi sic ait: *Sed pone, quod liber ignoranter contraxit cum serva, postea Dominus manumittit eam, & ipse cognoscit eam post ejus manumissionem, post comperit eam fuisse ancillam tempore contracti Matrimonij; queritur, an possit eam dimittere? Et dicimus, quod sic; quia consensus ille ab initio nullus fuit....*

257.
Ad quid tenetur ante sententiam.

Sed pone, quod libera contraxit cum eo, quem credebatur liberum; sed postea comperit conditione servitutis, nihilominus vult stare secum, sed ille recusat. Dicunt quidam hoc Matrimonium esse ex una parte, & non ex altera, ut Extra de Eo qui duxit in Matrimonium c. 1. Sed dico, quod quantum ad neutrum est Matrimonium: unde neuter cogitur stare cum altero quantum ad vinculum Matrimonij, sed ratione fidei promissa bene tenetur ei.

Idem possit dici, cum major contrahit cum minori, quod quantum ad neutrum est Matrimonium, & quantum ad vinculum Matrimonij, æquè potest major recedere à minori, sicut minor à majore; sed non est ita quantum ad fidem promissam.

258.
Inducitur Auctoritas.

Equidem si verum foret, quod Matrimonium invalidum in ratione Matrimonij, valeret semper, aut saltem in hoc casu, in ratione sponsalium, crediderim facillè, deceptorem servum vel ancillam, qui se finxit liberum, non posse, etiam antè sententiam, resiliere, alterâ parte invitâ, licèt deceptus id posset; quippè in aliis etiam casibus non rarò contingit, ut unus sponsorum possit resiliere, & non alius; ut patet in sponsalibus coactis vi aut metu, quæ non sunt nulla ipso jure, quàmvis injustè coactus possit resiliere, secus qui injustè coëgit.

Sepe unus sponsorum resiliere potest, & non alius.

Similiter Votum Religionis, ejusque ingressus tribuunt alteri parti jus resiliendi à sponsalibus, minime illa dissolvunt ex parte utriusque. Aliaque plura exempla ad hoc propositum adduci possent, quæ videantur Disp. præced. Sect. 2. per multas Conclusiones. Cur ergo similiter fieri non posset, ut sponsalia liberi cum serva, de-

tectâ servitute, obligarent servam; estò liber posset pro libitu suo resiliere? Non video rationem dubitandi.

Si ergò Matrimonium invalidum inter liberum & servam habeat rationem sponsalium, ut videtur Glossa illa sentire, dum comparat hoc Matrimonium Matrimonio Majoris, id est, puberis cum Minore, id est, impubere, quod interpretatione juris habet rationem sponsalium, dicerem consequenter, deceptorem, quantum ad fidem promissam non posse resiliere, alterâ parte invitâ, etiam antè sententiam.

Idemque sentio dicendum de eo, qui gravi metu injusto coëgit ad Matrimonium, eo supposito, ut tale Matrimonium valeat in ratione sponsalium. An autem hoc suppositum subsistat est alia quæstio. Vide Disp. præced. Sect. 1. Conclus. 15. ubi probabile diximus, Matrimonium clandestinum puberum non habere rationem sponsalium, nec minùs probabile oppositum.

Certum omninò est, deceptum posse resiliere & recedere. Sed nunquid propriâ auctoritate? Dico (inquit Sanchez sup. n. 7.) Cessante scandalo, id licitum esse. At quando id non cessat, quia conjux liber non abit in partes longinquas, sed manet in loco, ubi publicum est Matrimonium, & impedimentum dirimens occultum, tunc vera est sententia asserens, non licere propriâ auctoritate recedere, sed necessariam esse auctoritatem publicam, per quam declaretur & servitus, & ignorantia servitutis.

Imò tametsi foret notoria ignorantia servitutis, adhuc desideraretur auctoritas publica; quia, ut notat Sanchez ibidem in fine, quando est impedimentum dirimens omninò Matrimonium, non potest conjux propriâ auctoritate recedere, quàmvis notorium sit, quin concedatur alteri restitutio; idque ad evitanda inconvenientia, quæ nata forent sequi, si unusquisque prohibito suo se posset separare.

Porro cui incumbat probatio ignorantiae, jam sup. diximus, & quia nihil aliud occurrit, quod de servitute hoc loco specialiter explicandum censeo, pono calamum, & transeo ad impedimenta Voti solemnitis, & Ordinis sacri, pro quibus instituitur.

259.
Qualiter deceptor hic non possit resiliere.

260.
Deceptus potest resiliere, aliquando propriâ auctoritate, aliquando non: Sanchez.

261.
Tametsi foret notoria ignorantia servitutis.

SECTIO IV.

D E

IMPEDIMENTIS VOTI & ORDINIS.

1.
Quare de his duobus impedimentis simul tractatur.

Ametsi in vulgari enumeratione impedimentorum dirimentium Matrimonium, non solum distincta, sed & distantia sint hæc duo impedimenta, Votum & Ordo, at inter se ita connectuntur, ut in tractatione separari non debeant, nec

solcant; quoniam alterum ex alterius intelligentia pendet; & hinc fortè Doct. Subtilis in sua enumeratione ea conjunxit, dicens: *Ordo sacer, Votum &c.*

Ut autem incipiamus à voto, quod est magis amplum, spectans utique tam ad fœminas, quàm ad viros; Ordo verò tantum ad viros: Dico

Divisio voti
(Scotum)